

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİCLE KALKINMA AJANSI'NIN BİLİNİRLİĞİ VE ETKİLERİ:
BATMAN İLİ ÖRNEĞİ**

Abdulkadir ÖZÇELİK

**Mayıs 2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİCLE KALKINMA AJANSI'NIN BİLİNİRLİĞİ VE ETKİLERİ:
BATMAN İLİ ÖRNEĞİ**

Abdulkadir ÖZÇELİK

**Danışman
Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ**

Diğer Jüri Yeleri

**Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ Prof. Dr. M. Cüneyt OKYAR Doç. Dr. Mücahit
ÇAYIN**

Mayıs 2025

BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Abdulkadir ÖZÇELİK tarafından hazırlanan “Dicle Kalkınma Ajansı’nın Bilinirliği ve Etkileri: Batman İli Örneği” adlı tez çalışması 09/05/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

.....

Danışman

Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

.....

Üye

Prof. Dr. Mete Cüneyt OKYAR

.....

Üye

Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Abdulkadir ÖZÇELİK
09.05.2025

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DİCLE KALKINMA AJANSI'NIN BİLİNİRLİĞİ VE ETKİLERİ: BATMAN İLİ
ÖRNEĞİ
Abdulkadir ÖZÇELİK
Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ
2025, 99 Sayfa

Bu çalışmada, kalkınma ajansları tanımlanmakta, kalkınma ajanslarının dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim evrelerine değinilmektedir. Tez kapsamında Batman ilinde faaliyet gösteren Dicle Kalkınma Ajansı'nın (DİKA) tanınırlığı, bilinirliği, etkileri ve imajıyla ilgili bir değerlendirme yapılmaktadır. DİKA Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak (TRC3) illerini kapsamaktadır. DİKA'nın Batman iline yaptığı yatırımların önemini ve bu yatırımların kamu, özel teşebbüsler, STK'lar ve Batman ilinde ikamet eden bireyler nezdinde bilinirliğinin ölçülmesi açısından anketli bir çalışma yapılmıştır. Batman ilinde yürütülen anket çalışmasında elde edilen veriler T-testi ve Anova testleriyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre değişkenler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Diğer bir ifadeyle değişkenlere göre etkinlik ve bilinirlik düzeylerinde anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Çıkan bulgular doğrultusunda değerlendirmeler yapılmış ve mevcut durumu iyileştirmeye yönelik çeşitli politika önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Dicle Kalkınma Ajansı, Bilinirlik, Yatırım

ABSTRACT

MASTER THESIS

AWARENESS AND EFFECTS OF DICLE DEVELOPMENT AGENCY: BATMAN PROVINCE EXAMPLE

Abdulkadir ÖZÇELİK

**Batman University Graduate Education Institute
Department of Economics**

Advisor: Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

2025, 99 Page

In this study, development agencies are defined and the development stages of Development Agencies in the world and in Turkey are discussed. Within the scope of the thesis, an evaluation of the recognition, awareness, effects and image of Tigris Development Agency (DIKA) operating in Batman province is made. DIKA covers the provinces of Mardin, Batman, Siirt and Şırnak (TRC3) in the Southeastern Anatolia Region. A survey study has been carried out in order to measure the importance of DIKA's investments in Batman province and the awareness of these investments in the eyes of public, private enterprises, NGOs and individuals residing in Batman province. The data obtained from the survey conducted in Batman province were analysed by T-test and Anova tests. According to the findings obtained, significant differences were found between the variables. In other words, there were significant differences in effectiveness and awareness levels according to the variables. In line with the findings, evaluations were made and various policy recommendations were developed to improve the current situation.

Keywords: Regional Development, Tigris Development Agency, Awareness, Investment

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında manevi desteğiyle her daim yanımda olan değerli eşim Zehra ÖZÇELİK'e, kıymetli evlatlarım Muhammed Emir ve Abdulmecit'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Akademik bilgi ve tecrübeleriyle bu sürece önemli katkılar sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ'ye, Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN'a, Dr. Öğr. Üyesi Emrah IŞIK'a, Öğretim Görevlisi Murat ÇELİK'e, Dr. Öğr. Üyesi Elzem NAZLİ'ye, Öğr. Gör. Dr. Akarcan GÜNGÖR'e ve Şırnak Üniversitesi BESYO Sekreteri Dr. Serdar İNAL'a şükranlarımı sunarım.

Aynı zamanda tez sürecinde yanımda olan değerli çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim

Abdulkadir ÖZÇELİK
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
2. KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMLARI.....	3
2.1. Kalkınma Kavramı	3
2.1.1. Sürdürülebilir kalkınma	4
2.1.2. Dengeli kalkınma.....	5
2.1.3. Dengesiz kalkınma	6
2.3. Büyüme ve Kalkınma Arasındaki İlişki	8
2.4. İktisadi Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar	9
2.4.1. Nüfus Artışı	9
2.4.2. Doğal kaynaklar.....	10
2.4.3. Sermaye birikimi	10
2.4.4. Teknoloji etkeni.....	11
2.4.5. Beşeri sermaye.....	11
2.4.6. Gelir dağılımı.....	12
2.4.7. Eğitim	13
2.5. Bölgesel Kalkınma Planı	13
2.5.1. Bölge kavramı	13
2.5.1.1. Homojen bölge.....	14
2.5.1.2. Polarize bölge	15
2.5.1.3. Plan bölge	15
2.5.2. Gelişmişlik açısından bölge ayrımı	16
2.5.2.1. Gelişmiş bölge	16
2.5.2.2. Az gelişmiş bölge.....	17
2.6. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amaçları	17
2.6.1. Büyüme.....	18
2.6.2. İstikrar.....	18
2.6.3. Dengeleme	19
2.7. Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikaları	19
2.7.1. Plansız dönem.....	20

2.7.1.2. 1950-1960 dönemi	21
2.7.2. Planlı dönem.....	22
2.7.2.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1967).....	22
2.7.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	23
2.7.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	24
2.7.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	24
2.7.2.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	25
2.7.2.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	26
2.7.2.7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	27
2.7.2.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	27
2.7.2.9. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013).....	28
2.7.2.10. X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)	29
2.7.2.11. XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023).....	29
2.7.2.12. XII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2024-2028).....	30
2.8. Bölgesel Kalkınma Ajansları	31
2.8.1. Bölgesel kalkınma ajansı tanımı.....	31
2.8.1.1. Bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimi	32
2.8.1.2. Bölgesel kalkınma ajanslarının amaç ve hedefleri	33
2.8.1.3. Bölgesel kalkınma ajanslarının sınıflandırılması.....	35
2.9. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Oluşum Süreci.....	36
2.9.1. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının işlevleri.....	39
2.9.2. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının kurumsal yapısı	40
2.9.3. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının mali yapısı	42
2.9.4. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının denetim yapısı	43
2.10. Dicle Kalkınma Ajansı.....	44
2.10.1. Dicle Kalkınma Ajansı hakkında genel bilgiler	44
2.10.1.1. Dicle Kalkınma Ajansı’nın misyonu ve vizyonu.....	45
2.10.1.2. Dicle Kalkınma Ajansı’nın amaç ve hedefleri.....	46
2.10.1.3. Dicle Kalkınma Ajansı’nın teşkilat yapısı	47
2.10.1.4. Dicle Kalkınma Ajansı’nın yetki görev ve sorumlulukları.....	48
2.10.2. DİKA’nın Batman ilindeki faaliyetleri.....	49
3. LİTERATÜR TARAMASI.....	53
4. DİCLE KALKINMA AJANSI’NIN ETKİNLİĞİNİN VE BİLİNİRLİĞİNİN BATMAN İLİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	59

4.1. Araştırmanın Amacı	59
4.2. Araştırmanın Önemi	60
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	60
4.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	61
4.5. Anket Formunun Yapısı	61
4.7. Anket Formunun Güvenirliği	65
4.8. Anket Formunun Normallik Varsayımları	67
4.9. Ölçeklerin ve Hipotezlerin Kontrol Değişkenlerine Göre Analizi.....	68
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	85
KAYNAKÇA.....	89
EKLER	100

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 2.1** Türkiye’de uygulanan kalkınma planları
- Tablo 2.2** Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulma dönemleri
- Tablo 2.3** Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş dönemleri
- Tablo 2.4** İllere göre desteklenen proje sayısı
- Tablo 2.5** İllere göre sağlanan destek tutarı (Milyon TL)
- Tablo 2.6** DİKA’nın Batman’da destek sunduğu projelerin dağılımı
- Tablo 4.1** Katılımcıların cinsiyet durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.2** Katılımcıların yaş aralık durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.3** Katılımcıların eğitim durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.4** Katılımcıların medeni durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.5** Katılımcıların meslek durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.6** Katılımcıların gelir durumuyla ilgili veriler
- Tablo 4.7** Katılımcıların DİKA’nın hibe desteği sunduğu biliniyor mu sorusuna ait veriler
- Tablo 4.8** Katılımcıların DİKA’ya daha önce başvuru yapıldı mı sorusuna ait veriler
- Tablo 4.9** Güvenirlilik analizi sonuç verileri
- Tablo 4.10** Çarpıklık ve basıklık sonuç verileri
- Tablo 4.11** Cinsiyete göre T-testi sonuç verileri
- Tablo 4.12** Yaş aralığına göre homojenlik testi sonuç verileri
- Tablo. 4.13** Yaş Aralığına göre Anova bilirlilik testi sonuç verileri
- Tablo 4.14** Yaş Aralığına göre Tukey bilirlilik testi sonuç verileri
- Tablo 4.15** Eğitim bilgilerine göre homojenlik testi
- Tablo 4.16** Eğitim bilgilerine göre Anova bilirlilik testi sonuç verileri
- Tablo 4.17** Eğitim bilgilerine göre Dunnett c testi verileri
- Tablo 4.18** Katılımcıların meslek bilgilerine göre homojenlik testi
- Tablo 4.19** Katılımcıların mesleki bilgilerine göre Anova bilirlilik testi sonucu verileri
- Tablo 4.20** Mesleki bilgilerine göre Dunnett c testi verileri
- Tablo 4.21** Gelir bilgilerine göre homojenlik testi
- Tablo 4.22** Gelir Durumuna göre Anova bilirlilik testi
- Tablo 4.23** Gelir Durumuna göre bilirlilik Tukey test sonucu
- Tablo 4.24** Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre T-testi
- Tablo 4.25** Katılımcıların yaş aralığı bilgilerine göre homojenlik testi

Tablo 4.26 Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Tablo 4.27 Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre Dunnett c testi verileri

Tablo 4.28 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre homojenlik testi verileri

Tablo 4.29 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Tablo 4.30 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre Dunnet c testi verileri

Tablo 4.31 Katılımcıların meslek bilgilerine göre homojenlik testi verileri

Tablo 4.32 Katılımcıların mesleki verilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Tablo 4.33 Katılımcıların mesleki verilerine göre Dunnett c testi verileri

Tablo 4.34 Katılımcıların gelirlerine göre homojenlik testi verileri

Tablo 4.35 Katılımcıların gelirlerine göre Anova etkinlik testi verileri

Tablo 4.36 Katılımcıların gelirlerine göre Tukey testi verileri

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BEBKA	: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'nın
BA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
BM	: Birleşmiş Milletler
DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EURADA	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
GİNİ	: Gelir Dağılım Eşitsizliği Katsayısı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
KA	: Kalkınma Ajansları
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KUZKA	: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
NUTS	: Avrupa İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
ORKA	: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YDO	: Yatırım Destek Ofisi

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devleti'nde 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran sonucunda ekonomide hâkim olan “bırakınız yapsınlar” “bırakınız geçsinler” gibi devletin ekonomik hayata müdahalesinin en az düzeyde tutulması gerektiği yönündeki yaklaşım önemini yitirmiş ve devlet yetkilerinin artırıldığı müdahaleci ekonomik modeli yavaş yavaş benimsenmeye başlanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen yıkıcı etkiler neticesinde ülkeler daha çok korumacı bir ekonomik modele yönelmiştir. Gerek Büyük Buhran gerekse de İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin sanayisine göre gelişmişlik farklılıkları belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ekonomik gelişmişlik farkları hem ülkeler hem de bölgeler arasında görülmekteydi. Meydana gelen dengesizlikleri gidermek için bazı ülkeler çeşitli kalkınma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Özellikle 1973 Petrol krizi sonrasında yeni bölgesel kalkınma politikaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünyada görülen ilk kalkınma planı ABD'de 1933 yılında uygulanan Tennessee Vadisi Projesi'dir (Erikli & Bayat, 2016, s.77-80). ABD'deki kalkınma faaliyetleri daha sonrasında İtalya'nın güneyinde 1954 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Nitekim bu atılım sonrasında Avrupa ülkelerinin geneli kalkınma faaliyetlerinde bulunmuş ve Avrupa'daki bölgelerarası dengesizlikleri gidermek için, önemli bir araçsal mekanizma olarak, 1991 yılında Brüksel'de “European Association of Development Agencies (EURADA) kurulmuştur (Saygın & Ultan, 2017, s. 77-78).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950'li yıllara kadar kalkınma, genellikle ekonomik büyüme ile özdeşleştirilerek ele alınmış ve birbirilerinin yerine kullanılmışlardır. Büyüme, Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) artışı ile ölçüldüğünden, ekonomik yapının iyileştirilmesi, ülkelerin kalkınması için yeterli bir kıstas olarak kabul edilmiştir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında küreselleşme süreçleri ve sanayi sektöründeki gelişmelerin etkisiyle, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşma hedefiyle yeni kalkınma politikaları arayışına girmiştir. Bu yeni kalkınma yaklaşımları, yalnızca ekonomik yapının güçlendirilmesi ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda sosyokültürel yapının iyileştirilmesi, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ve sürdürülebilir bir gelecek inşa edilmesi gibi unsurları da kapsamına almıştır. Bu dönüşüm, kalkınmanın çok boyutlu ve daha kapsamlı bir anlayışla ele alınmasını gerektirmiştir. (Güçlü, 2018, s.1).

Türkiye’de planlı döneme geçiş süreciyle birlikte kalkınmada öncelikli bölgelerin desteklenmesi ve bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına yönelik bölgesel kalkınma politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikalar, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1999 yılında Helsinki Zirvesi sonrasında AB’ye uyum ve müzakerelerin başlamasıyla beraber kalkınma ajanslarının kurulması için adımlar atılmış olup, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı Kanun çerçevesinde, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinatörlüğünde 26 adet bölgesel kalkınma ajansının kurulması hedeflenmiş ve 2009 yılına kadar 26 adet kalkınma ajansı kurulmuştur. Bölgesel kalkınma politikalarının ulusal kalkınma planlarına uygun bir şekilde hayata geçirilmesi için bölgesel kalkınma ajanslarına başvurulmaktadır. Bu ajansların faaliyet alanlarında, gelişmişlik farklılıklarını azaltmak, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda yerel kalkınmayı teşvik etmek, bölgesel yatırımları planlamak, bölge ekonomisinin potansiyelini ortaya çıkarmak ve bölge halkının kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamaktır (Arslan, 2005, s. 288-289).

Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) 5449 sayılı kanuna dayandırılarak 22 Kasım 2008 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuş olup faaliyetine başlamıştır. Tez çalışması kapsamında ajans tarafından uygulanan TRC3 Bölge Planları, DİKA’nın bölgeye sağladığı mali ve teknik destekler ile ajansın hazırladığı faaliyet raporlarına bakılarak, ajansın bölgeye yaptığı katkılar incelenecektir.

TRC3 Bölgesi’nde faaliyette bulunan DİKA’nın bölgenin gelişimine olan etkisinin incelenmesi ve bölge için sunduğu hizmetlerin ortaya çıkması açısından bu çalışma önemli görülmektedir. Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün akabinde ikinci bölümde kalkınma ve büyüme kavramları açıklanmış, kalkınma ajanslarının tarihçesi, kuruluş amaçları ve görevlerine değinilmiştir. Bunun yanı sıra, ülkemizdeki bölgesel kalkınma ajanslarının tarihçesine ve özellikle DİKA’nın faaliyetlerine vurgu yapılmıştır. Üçüncü bölümde kalkınma ajanslarıyla ilgili yapılmış olan çalışmalarla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise Batman ili örneği altında DİKA’nın gerçekleştirdiği faaliyetlerin Batman’daki bilinirlik ve etki düzeyinin orta konulması için anket yöntemi ile veri toplanmış ve istatistiki analizler gerçekleştirilmiştir.

2. KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMLARI

2.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kelimesi İngilizcede “development” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Kalkınma sözcüğünün Türkçe karşılığı ise ilerlemek, gelişmek ve modernleşmek anlamına denk gelmektedir. Kalkınma denilince akla sadece ekonomik boyut gelmemelidir. Kalkınma; ekonomik, sosyal ve normatif faktörleri içine alan geniş bir süreçtir. Kalkınma bir ülkenin veya bir bölgenin siyasi, sosyal ve ekonomik refahının gelişim gösterdiği durumların genelini kapsamaktadır. Bir ülkenin ekonomik olarak kalkınması, ülkedeki bireylerin yaşam düzeyi, ülke ekonomisinin rekabet gücünün, kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsılanın, kişi başına düşen millî gelir ve ekonomik özgürlüğün olumlu bir şekilde değişmesi ile tanımlanan aşamaların tamamını kapsar (URL1, 2024).

Kalkınma, ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapısını dönüştürerek, toplumdaki bütün kesimlerin temel haklarına, adalet yapısına, güvenliğine, istihdamına, sağlık, eğitim olanaklarına ve her türlü bilgiye güçlük çekmeden ulaşma imkânına sahip olduğu piyasa imkânlarının adaletli bir şekilde yürütülmesidir. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm bireylerin katılımına olanak tanıyan, demokratik değerlerin benimsendiği, kültürel gelişime açık, hesap verebilir bir yönetim anlayışını esas alan; toplumsal yapıya bütüncül bir perspektiften yaklaşarak dezavantajlı grupların marjinalleşmesini önleyen, sorun çözme kapasitesi yüksek, doğal kaynaklarını koruma ve sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla bu kaynakları geliştirme yetisine sahip, bireylerin geleceğe güvenle bakabildiği toplum ya da toplulukların inşasına yönelik çabalardır (Kıratoğlu, 2015, s. 26-27).

Kalkınma kavramı “az gelişmişlik” sorununu çözmeye yönelik olarak da ortaya çıkmıştır. Kalkınma insanların hayat standardını artırma ve yaşanabilir duruma getirilmesini hedeflemektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınmanın teması, az gelişmiş ülkeleri yoksulluktan kurtarma ve geliştirmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmasını sağlama şekline bürünmüştür (Dulupçu, 1999, s. 155).

Dolayısıyla kalkınma kavramı, II. Dünya Savaşı’nın bitimi sonrasına kadar sadece milli gelirin artışı olarak ele alınırken savaş sonrasında ise kavram sosyal ve siyasi bir boyut haline gelmiştir. Yani artık sadece birey başına düşen milli gelirin artışı değil de sosyal, ekonomik ve bireylerin kültürel yapısının değişmesini amaç edinmiş

farklı bir pencereden bakılmaya başlanmıştır. Bu amaçtan sonra kalkınma ekonomik göstergelerin yanında toplumsal, kültürel ve psikolojik etkenler ile ilişkili olmaya başlamıştır (Yılmaz, 2011, s. 10).

2.1.1. Sürdürülebilir kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma, ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından imzalanan Brundtland Raporu ile literatürde yer edinmiş ve sürekli güncel bir konu olmuştur. En fazla kabul gören ve Brundtland Raporu'nda da "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (URL2 - 2024).

Sürdürülebilir kalkınma, kimi yazara göre kıt durumundaki kaynakların yok edilmeden verimli bir biçimde kullanılarak, yalnızca bazı kesimler için değil bütün bireyler için adaletli ve eşit fırsat imkânı verecek olan ekonomik gelişmeler diye tanımlanmaktadır. Bazı araştırmacılar ise çevreye saygılı olma çerçevesinde bütün bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi olarak tanımlamıştır. Bu tanımlarda önemli görülen ve üzerinde durulan iki husus, ekonomik gelişmenin olması ve ekonomik gelişim olurken de çevrenin korunmasıdır (Çelik, 2006, s. 20-21).

Sürdürülebilir kalkınma, bölgesel kalkınmanın en önemli hedeflerinden biridir. Bu hedef, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri beraber ele almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma politikaları, kısa vadeli ekonomik gelişmeler yerine uzun vadeli kalkınma ile doğa arasındaki dengeyi koruyan sürdürülebilir gelişmeyi hedeflemektedir (Harris vd. 2006, s.245-246).

BM tarafından 2030 yılı sonuna kadar hedeflenen 17 tane Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları (SKA) hedeflemiş ve Ocak 2016 yılında yürürlüğe koymuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları aşağıda yer almaktadır (URL3 - 2024).

- ✓ Yoksulluğa son vermek,
- ✓ Açlığa son vermek,
- ✓ Sağlık ve kaliteli yaşam sunmak,
- ✓ Nitelikli eğitim imkânı sunmak,
- ✓ Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak,
- ✓ Temiz su ve sağlıklı yaşam imkânı sunmak,
- ✓ Erişilebilirlik ve temiz enerji imkânı sağlamak,

- ✓ İnsana yakışır iş ve devam ettirilebilir ekonomik büyüme,
- ✓ Sanayi, yenilikçilik ve altyapı imkânı sağlamak,
- ✓ Eşitsizliklerin azaltılması,
- ✓ Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar,
- ✓ Sorumlu üretim ve tüketim,
- ✓ İklim eylem,
- ✓ Sudaki canlı çeşitliliğini koruma,
- ✓ Karasal yaşam,
- ✓ Barış, adalet ve güçlü kurumlar,
- ✓ Amaçlar için ortaklıklar.

2.1.2. Dengeli kalkınma

II. Dünya Savaşı sonrası konuşulmaya başlanmış ilk olarak Friedrich List tarafından ortaya atılmış olan dengeli kalkınma bir ülkenin gelişimini sağlaması için bütün sektörlerin hep beraber kalkınmasının gerekliliğini sağlayan kalkınma modeli olarak tanımlamıştır. Friedrich List tanımında, tarım, sanayi ve ticaret kesimlerinin birlikteliği sonucunda tamamlayıcılık ilkesine dayalı dengeli ve olumlu bir gelişim göstereceğini savunmuştur (Schumpeter, 2006, s. 417.)

Dengeli kalkınma kuramının çıkış noktasına bakıldığında ise az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde pazarın darlığı, gelir seviyesinin düşüklüğü, altyapının yetersizliği nedeniyle piyasanın sermaye dağılımın yeterince dengeleyemediği görülmüştür. Bu dengesizlikler sonucunda piyasada yapılan üretimin, piyasa maksimizasyonunun sağlanamayacağı sonucunu doğurmaktadır. Tüm bunların sonucunda piyasayı düzene sokacak planlamanın gerekliliği savunulmaktadır. Bu doğrultuda Dengeli Kalkınma Modeli, yatırım planlamalarının esaslarını ortaya çıkarmakta ve böylece sektörlerin dengeli büyümesi ve birbirlerini tamamlamaları gerekliliğini ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2011, s. 15).

Ragnar Nurkse'a göre bir ülkenin veya bir bölgenin ekonomisinin gelişmiş olması düşük gelir, düşük yatırım, düşük tasarruf ve tekrar düşük gelirle sonuçlanacak bir kısır döngüye dönecektir. Ülkeler, yoksul olduğu için yoksuldur. Bu kısır döngüyü kırmak için birçok sektörde büyük çapta yatırımın yapılmasıyla dengeli bir büyümenin olabileceğini savunmuştur. Bir başka düşünür Rodan'ın yapmış olduğu çalışmasında, az gelişmiş ülke ve bölgelerin yoksulluktan kaynaklı talep azalmasının tek bir sanayi

koluna yapılacak yatırımla karşılanamayacağı birçok sanayi dalının desteklemesinin gerekliliğini, bunun sonunda oluşacak üretimle talepte gelişmeler olacağını söylemiştir (Büyükçulu, 2024, s.49).

Dengeli kalkınma modellerini üç ayrı başlıkta incelenebilir (Erbay ve Özden, 2013, s.17).

- ✓ İlk olarak, ekonomik kalkınma stratejileri çerçevesinde, tüm sektörlerle yönelik yatırımların, bu sektörlerin birbirleriyle uyumlu ve eşit oranlı bir büyüme sergilemesini sağlayacak şekilde planlanması gerektiği görüşü benimsenmektedir.
- ✓ İkinci yaklaşım, ilk modele kıyasla daha esnek ve ılımlı bir perspektif sunmaktadır. Bu modele göre, tüm sektörlerde eş zamanlı bir büyüme gerçekleşmesi de, sektörlerin aynı dönemde gelişim göstermesi beklenmektedir.
- ✓ Son modele göre, yatırımların sektörel düzeyde dengeli bir biçimde dağıtılması büyük önem taşımaktadır. Zira kaynakların uygun biçimde tahsisi, ekonomik kalkınmanın etkinliğini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda toplam arzın artan gelir düzeyine paralel olarak geniş kitlelere yayılmasını mümkün kılacaktır.

Türkiye de Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 1990-1994 yılları arasında dengeli kalkınma modeli benimseyen hedefler belirlenmiştir (Narman, 2019, s.43).

2.1.3. Dengesiz kalkınma

Dengesiz kalkınma; Dengeli kalkınmaya yapılan eleştiriler sonucunda ortaya çıkan bir görüştür. Dengesiz kalkınma; Dengeli kalkınmanın tersine bütün sektörlerin kalkınma refleksi gösterecek kadar sermayeye sahip olmayan ekonomiler için bir ya da birkaç sektörün desteklendiği stratejidir. Desteklenen bazı sektörler zamanla gelişim sağlayarak diğer sektörlerin gelişmesine öncülük edecektir. Dengesiz kalkınma modelinin en büyük savunucusu Hirschman'a göre de bazı sektörler, ekonomilerde daha fazla gelişime açıktır. İlk olarak gelişme potansiyelindeki sektörlerle öncelik verilmesi (sürükleyici sektör) durumunda ekonomide canlanma olacak ve bu durum iktisadi yapıda gelişme olarak ortaya çıkacaktır. Hirschman'a göre yatırım yapılacak sektör seçimi yapılırken ekonomilerdeki dış faktörler göz önüne alınması gerekliliğini savunmuş olup en idealinin ara imalat ürünlerinin olacağını belirtmiştir. Ara imalat

Üretim ham maddesi yerli olacağından diğer sektörlere öncülük edeceğini ve geliştireceğini savunmuştur. Yapılacak olan yatırımlar sayesinde zamanla ekonomide canlılık olacağını belirtilmiştir (okcanlı, 2019, s.33).

Paul Streenten, Dengesiz kalkınmaya değinirken dengesizliğin gelişme önünde bir engel olmadığını dengeli kalkınmada ısrarın gelişime değil de dar boğaza ve durgunluğa sebep olacağını savunmuştur (Sipahi, 2022, s.19). Perroux'ta ülkeler kalkınmaya başlarken her bölgeye eşit derecede yatırım yapılmasının imknsız olacağını ve bazı bölgelerin kutup bölge olabileceğini savunmuştur. Kutuplaşmaların ham maddeye yakınlık, ulaşım, (liman, karayolu) teknolojiye yakınlık, iş gücü ve pazara yakınlığa bağlamıştır. Kutuplaşmanın sıkıntısı olarak gelir dağılımındaki dengesizlikler olabileceğini söylemiştir (Kubar, 2014 s.21).

Dengesiz Kalkınma savunanlarının tamamının ortak düşüncesi şudur; gelişmemiş ekonomilerde kaynakların yetersiz olmasıdır. Düşük sermaye durumunda eşit sermaye dağılımı durumunda küçük ölçekli ve verimi az işletmelerin ortaya çıkacağı söylenmiştir. Bu durumun önüne geçilmesi için kaynakların belirli işletmelere kaydırılmasının gerektiğini ve bunun sonucunda itici kuvvet ile ekonomide olumlu gelişmelerin ortaya çıkacağı savunulmuştur. Bu ortak gerekçeler dengeli kalkınma yerine dengesiz kalkınma modelinin ihtiyaç olacağı görüşünü doğurmaktadır (Erbay&zden, 2013, s. 13).

2.2. Kalkınma Kavramının Tarihsel Gelişimi

lkeler Sanayi Devrimi'ne kadar açlık, sefalet ve salgın hastalık gibi olumsuz durumlardan kaynaklı ekonomik sıkıntılar yaşamışlardır. Bu durum ülkelerin ortak problemi olmuştur. Bu durumu önemsemeyen soylular, toprak sahipleri gibi küçük kesimler refah içinde yaşamaktaydı. Sanayi Devrimi sonrası ülkelerin bu yapısı değişime uğramıştır. Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren ülkeler, refah seviyesi bakımından epeyce mesafe kat etmişlerdir. Sanayi Devrimini geekleştirmeyen ülkeler ile Sanayi Devrimi yapan ülkeler arasında gelişmişlik farkları meydana gelmiştir. lkeler arasındaki bu fark II. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiş ve belirgin bir hale gelmiştir. İktisatçılar bu süreçte daha çok büyüme üzerinde durmuşlardır. Kalkınma kavramının tarihsel süreç olarak incelendiğinde tıpkı tanımında olduğu gibi ülkeden ülkeye tarihsel süreci de değişim göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen ve dünyadaki ekonomik düzeni kötü bir şekilde etkileyen 1929 Büyük Buhran

ile birlikte kalkınma kavramı gündeme gelmeye başlamıştır. 1945 yılı sonrası dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry Truman'ın gelişmemiş ülke ve gelişmekte olan ülkeler için yaptığı bir dizi yardım programı sonrasında yürürlüğe koyduğu Dördüncü Nokta Programı'yla kalkınma kavramı uluslararası arenada yer edinmeye başlamıştır (Turhan, 2020, s.150).

Kalkınma kavramının Türkiye'deki gelişim sürecine bakıldığında köklü bir geçmişe dayanmadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin modernleşme adımlarının atıldığı 18.yüzyılın başlarından 1808 yılında yapılan Sened-i İttifak'ın ilanından 1982 Anayasası'na kadar kalkınma kavramı yalnızca 1961 ve 1982 Anayasaları'nda yer edinmiştir. Türkiye, 1933-1937 yıllarında uyguladığı ilk sanayi planıyla modernleşme adımına başlamış olmasına rağmen modernleşme seviyesine ulaşmaya dönük paradigmlar 1960'lı yıllarda uygulamaya konulan planlı dönemlerde kalkınma kavramı yer edinmiştir (URL4- 2024).

2.3. Büyüme ve Kalkınma Arasındaki İlişki

Kalkınma ve büyüme arasında temel farklılıklar bulunsa da birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Bu iki kavram birbirinden farklı olmalarına rağmen çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Büyüme bir ekonomideki nicel göstergeler ile ilgilenirken kalkınma ise ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik, insani gelişim endeksi, eğitimin adil olması ve sürdürülebilirlik gibi göstergeleri konu edinmektedir. Büyüme ülke ekonomisindeki bir dönem içerisinde meydana gelen mal ve hizmetlerin artışı sonrası ülkenin milli gelirindeki artışı olarak ifade edilir. Kabaca söylenecek olursa büyüme ekonomideki rakamsal değişikliği ifade ederken kalkınma ise ekonomideki bütün bir dönüşümü ve refah artışını ifade etmektedir. Kalkınma kavramı büyüme kavramından daha kapsamlı bir anlam ifade etmektedir. Büyüme gelir artışının üstünde dururken kalkınma ise yapılan üretim sonrası ortaya çıkan gelir artışının daha adil bir şekilde dağılımı, bölgelerarası ekonomik gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması gibi sosyoekonomik göstergeler ile ilgilenmektedir (Elmas ve Arslan, 2013, s.46).

Türkiye'de 1960 yılında geçilen planlı döneme kadar kalkınma kavramına pek değinilmemiştir. Bu dönemden sonra kalkınma ve büyüme kavramlarıyla sık sık karşılaşmıştır. İki kavram arasındaki farkı şöyle bir örnekle açıklamak olursa, büyüme bir kişinin boyunun uzamasıdır. Kalkınma ise bir kişinin olgunlaşmasıdır. Boyu uzayan her kişinin olgunlaştığını söylemek doğru olmadığı gibi her büyüyen ekonominin

kalkındığını söylenmesi de doğru olduğu söylenemez. Büyüme Gayri Safı Milli Hâsıla (GSMH) gibi ölçütle ilgilenirken kalkınma sosyoekonomik ve adaletli gelir dağılım gibi göstergeler ile ilgilenmektedir (Âdem, 1980, s. 1-3).

Büyüme kavramı, Sanayi Devrimi ile beraber iktisat literatüründe kendine yer edinmişken kalkınma kavramı ise II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yıkımın etkisi ve milliyetçilik akımlarıyla bağımsızlığına kavuşan eski sömürge devletlerin ekonomilerindeki geri kalmışlıktan sonra daha çok önem kazanmıştır (Çakmak Karaçay, 2003, s.50-51).

2.4. İktisadi Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar

İktisadi kalkınmayı belirleyen temel unsurlar arasında; ülkelerin nüfus artışı, sahip oldukları doğal kaynaklar, sermaye birikimi, sahip olduğu teknoloji, beşeri sermaye, gelir dağılımı ve eğitim sıralanabilir.

2.4.1. Nüfus Artışı

Üretimin gerçekleşmesindeki en önemli faktörlerin başında iş gücü yani çalışmaya hazır durumda bulunan insan unsuru gelmektedir. Nüfusun artış hızının fazla olması yani 0-14 yaş aralığındaki birey sayısı fazla olmasıdır. Bu durum aktif çalışacak iş gücü sayısını zamanla artırmaktadır. Aktif nüfusun fazla olması gelişmiş ülke ekonomisi için olumlu bir durum oluşturmaktadır. Ancak az gelişmiş ülkelerde aktif çalışacak nüfusun fazla olması ve iş imkânının az olması durumunda ekonomiye olumsuz durum oluşturmakta ve ekonomide durağan çizgi oluşturmaktadır (Çetin, 2014, s.30).

Nüfus artış hızı gelişmiş ülke ekonomilerinin üretiminde kayda değer bir katkı sağlamaktadır. Gelişen teknolojik unsurlarla emek faktöründe verimlilik artmakta ve ekonomide önemli bir unsur olmaktadır. Az gelişmiş ülke ekonomilerinde artan nüfus hızıyla beraber üretime katılamayacak fazla iş gücü; eksik istihdam, yetersiz sermaye ve artmayan gelir gibi durumları ortaya çıkaracak olmasından nüfus artışı ekonomiye olumsuz etki edecektir (Birinci, 1998, s.154-156).

2.4.2. Doğal kaynaklar

Doğal kaynaklar, doğada bulunan ve insanların birçok ihtiyacının karşılanmasında kullanılan, üretim ve tüketim süreçlerinin içinde yer alan hava, su, toprak, madenler ve canlılar olarak ifade edilir (URL5- 2024).

Doğal kaynaklar, ekonominin gelişimini ve hızını belirlemekte önemli bir unsur olmakla birlikte sadece doğal kaynakların zenginliğine dayandırılan ve ekonomik, politik faktörlerde gelişim kat etmeyen ekonomiler büyüme noktasında daha az gelişim göstereceklerdir. Büyüme kuramlarının savunduğu tezlerden bir tanesi, doğal kaynak yönünden zengin olan ülkelerin doğal kaynaklar bakımından fakir olan ülkelere daha az büyüme eğilimine sahip olduğu görüşüdür. Doğal kaynak bakımından zengin olmak, ekonomik yönden bir avantaj olarak görülse de, doğal kaynağa bağımlı olarak büyüme göstermenin birçok dezavantajlarının olduğunu savunan çalışmalar bulunmaktadır. 1970’li yıllarda bazı iktisatçılar tarafından ortaya konulan “Hollanda Hastalığı” buna örnek verilebilir. 1960’lı yıllarda Hollanda’da bulunan doğal gaz ülkeyi ani bir zenginliğe kavuşturmuştur. Bu durum üretim faktörlerini sekteye uğratmış ve bunun sonucunda büyümeyi yavaşlatmıştır. Doğal kaynakların fazla olması ekonomi durumunu tek başına belirleyici unsur olamayacağı bazı kaynaklarda belirtilmiştir. Doğal kaynak bakımından zengin olan Venezüella ekonomik olarak iyi durumda değilken doğal kaynak bakımından fakir olan Tayvan’ın bu kadar gelişmiş olması bu duruma örnek verilebilir (Noyan Yalman, 2010, s.22-25).

2.4.3. Sermaye birikimi

Sermaye, bir işletmenin üretim faaliyetlerini sürdürebilmesi için kullanılan finansal kaynakları ifade eder. Sermaye, işletmenin faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kullanılan para, mal veya varlıklar olabilir ve genellikle işin büyümesi, işletme faaliyetlerinin devamlılığı veya yeni yatırımlar yapabilmesi için gereklidir (URL7- 2024).

Ekonomik büyüme gerçekleştirmek için ülkelerin yatırım yapması gerekmektedir. Ekonomik büyümenin en önemli faktörlerinden bir tanesi sermaye birikimidir. Sermaye birikimi ekonomideki hem gelir hem de üretimdeki artışın en önemli unsurudur. Yeteri kadar sermaye birikimine sahip olmayan ülkeler öz kaynaklarıyla yatırım yapmaktan yoksun olacaklardır. Ülkeler hasıllarının %15 ‘i ile

yatırım yapması beklenmektedir. Bu oranın altında kalan ülkeler dış sermaye ile üretim yapma yoluna başvurmaktadır. Bu durumda gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu durum ülkeler için en büyük problem olan cari açık olarak ekonomilerine yansıyacaktır. Sermeye ve tasarruf dengesinin sağlanması, sermaye birikimi için tasarruf yapılması gerekmektedir (Alataş, 2014, s. 34-35).

2.4.4. Teknoloji etkeni

Teknoloji, insan ihtiyaçlarını karşılamak, sorunları çözmek ve yaşamı daha verimli hale getirmek amacıyla bilimsel bilgi, beceri, araçlar, makineler ve sistemlerin kullanılmasını ifade etmektedir (Demirel, 1993, s.91).

Ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli faktör teknoloji yani fiziki sermayedir. Teknolojide meydana gelen yenilikler, üretimi daha verimli hale getirebilir. Kullanılan makineler, yazılımlar, yöntemler ve süreçler, işletmelerin daha az kaynakla daha fazla üretim yapmalarını sağlamaktadır. Bu da üretkenlik artışına yol açar ve ekonomik büyümeyi hızlandırır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler teknoloji faktörüyle olumlu bir büyüme süreci başlatabilirler. Bu ülkelerin teknoloji gereksinimi gelişmiş ülkelere oranla daha fazla olmaktadır. Teknoloji gelişmiş ülkelere alınabilmektedir. Teknoloji ithali durumunda üzerinde durulması gereken durum ülkenin teknolojik kapasitesi ve ülkenin iç dinamiklerine uygun olmasıdır. Günümüzde ülkeler arasındaki kalkınma ve sanayi farkının en önemli nedeni teknoloji farkıdır. Teknolojik gelişme sayesinde gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler büyümede itici bir güce sahip olabileceklerdir. Kısacası, teknolojik yatırımını yapan ülke ve bölgeler ekonomik olarak kalkınmasını gerçekleştirebileceklerdir (Ersungur, 2010, s.42-43).

2.4.5. Beşeri sermaye

Ekonomik kalkınmayı etkileyen unsurlardan bir tanesi de insan faktörü yani beşeri sermayedir. Ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerden biri olan insan faktörü en az fiziki sermaye kadar etkilidir. Bilgi, birikim, tecrübe ve yetenek gibi pozitif niteliklerin tamamını içine almaktadır. Bu pozitif nitel özelliklere sahip olan ülkeler büyüme ve kalkınmada avantajlı bir konumda olacaklardır. İnsan faktörünün önemine

bakılmak istenildiğinde 1776'lı yıllarda klasik iktisatçılara kadar gitmek gerekmektedir. Adam Smith gibi klasik iktisatçılar niteliksel iş gücünün önemine değinmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kalkınma kavramı ön plana çıkarken ülkelerin nitelikli iş gücü gereksinimleri artmıştır. Bu noktada beşeri yatırımları yapılmaya başlanmıştır. İnsan faktörü yani beşeri sermayenin kendini yenilemesi ve sürekli güncel tutması gerekmektedir. Çünkü beşeri sermaye iktisadi üretim için hayati bir değer taşımaktadır (Manga, 2015, s. 45-47).

Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarında okuryazar oranı %20'lerde iken günümüzde % 96.7'dir (TÜİK, 2024). Özellikle 2000'den sonra eğitim öğretime yapılan yatırımlar neticesinde beşeri sermaye gelişimi için önemli bir fırsat olmaktadır. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın içinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın payı sürekli artırılarak nitelikli iş gücü yetiştirme noktasında önemli adımlar atılmıştır (Akça, 2015, s. 860-862).

2.4.6. Gelir dağılımı

Gelir, bir ülkede ya da toplumda belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değerini ifade etmektedir. Gelir üretim ve üretim faktörlerinde etki eden bir ekonomik göstergedir. Ekonomik büyüme, bu toplam gelirdeki artış olarak tanımlanır. Gelir ve büyüme birbirini yakından etkileyen unsurlardır (Uçar, 2019, s.18-19).

Bir ülkenin gelir seviyesinin yükselmesi, kalkınma düzeyinin de artmasını sağlayacaktır. Yüksek gelir düzeyleri, sağlık, eğitim, altyapı gibi kalkınma unsurlarına daha fazla yatırım yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bu da toplumun yaşam kalitesini artırabilir ve toplumların refah seviyelerini yükseltebilecektir. Fakat her gelir artışının kalkınmaya olumlu yansıması meydana gelmemektedir. Gelir artışı, özellikle eşitsiz yani adil olmayan bir şekilde dağıldığında, toplumsal eşitsizlikleri daha da artırabilir ve kalkınmayı olumsuz etkileyebilir. Örneğin, bazı ülkelerde ekonomik büyüme hızlanırken ülkede yoksulluk ve gelir eşitsizliği artabilmektedir. Kalkınma, gelir dağılımı ile de yakından ilişkilidir. Gelir eşitsizliği olan ülkelerde kalkınma genellikle sınırlı kalabilmektedir. Adil olmayan bir gelir dağılımına sahip ülkelerin politik süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Yoksullukla mücadele etmek ve toplumsal eşitliği sağlamak kalkınmanın önemli bir hedefidir (Alataş, 2014, s.27-28).

2.4.7. Eğitim

Eğitim kitleleri toplumsal yaşama hazırlarken kişilerin bilgi, beceri, anlayış ve sağlıklı bir kişilik kazandırma etkinlikleridir. Eğitim, bireyleri yaşam boyu öğrenme deneyimleriyle gelişmelerini sağlarken ayrıca toplumsal, kültürel, ekonomik ve ahlaki değerlere uygun şekilde bireylerin şekillenmesini sağlamaktadır (Afşar, 2009, s.87).

Eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki çok yönlü ve karmaşık bir durum bulunmaktadır. Eğitim ile ekonomideki beşeri sermayenin iş gücünü, becerisini ve bilgi düzeyini artıran bir unsurdur. Eğitim sürecinde gerekli yatırımları yapan ekonomilerde iş gücü daha fazla üretim yapacak ve bu durum ekonomide daha fazla mal ve hizmet üretimini sağlayacak ve bundan dolayı ekonomik büyümeye olumlu katkılar sunacaktır. Toplumdaki eğitilmiş bireyler, yeni düşünceler bulma arayışında olur, yeni konularda araştırma yapar ve teknolojileri benimseme noktasında öncülük yaparlar. Eğitilmiş toplumdaki bireyler ekonomideki üretim safhalarında aktif bir şekilde yer edineceklerdir. Bu durumda işsizlik sorunu olmayacak ve ekonomide olumlu bir katkı sunacaklardır. Eğitilmiş bir iş gücüne sahip ekonomiler katma değeri fazla olan ürünleri üreterek uluslararası alanda rekabet edebileceklerdir. Eğitim yatırımlarının eşit ve adil yapıldığı ekonomilerde daha fazla birey ekonomik faaliyette yer edinecektir. Eğitilmiş ekonomiler sürdürülebilir bir büyümeye sahip olabileceklerdir. Bunlardan ötürü şunu söylemek mümkündür; eğitim ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir (Demiral ve Arslan, 2023, s. 169-170).

2.5. Bölgesel Kalkınma Planı

2.5.1. Bölge kavramı

Bölge kelimesinin etimolojik kökenine baktığımızda Latince'de geçen “recio: çevre-alan” anlamına gelmekle beraber bölge çok boyutlu, çok fazla sınıra sahip olan ve değişik anlamlar içeren bir kavramdır (Sevinç, 2011, s.4).

Bölgesel iktisadın analiz birimi bölgedir. Bölge kavramını tanımlarken net bir görüş olmamakla beraber, iktisadi olmayan kavramlar olan coğrafi özellik, ekolojik özellik, doğal kaynaklar ve sosyal davranışlar gibi unsurlar ön plana çıkmakta ve üretim

yapıları ile iktisadi fonksiyonlar arasındaki ilişkiler baz alınmaktadır. Bölge ulusal ekonominin alt birimleri arasında yer almaktadır (Barlın, 2010, s.27).

Ayrıca bölge; kavramı bütün ülkelerde değişik anlamlar taşıyabilmektedir. Bölge örneğin, İspanya’da “özerk topluluklar” olarak tanımlanırken Fransa’da ülke yönetim biçimi içerisinde “yerel yönetim kuruluşu” olarak görülmektedir. Belçika ülke yönetim sistemi içerisinde ise “federe devlet” olarak tanımlanmaktadır. Bölge; devlet sınırları içinde kalan ili veya birkaç ili içine alan ve idari, ekonomik ve hukuki varlığı olan mekânlar olarak da tanımlanmaktadır (Baykal, 2010, s.20).

Bölgesel kalkınma politikası, hükümetin farklı kademeleri arasında ve hem kamu hem de özel aktörler arasında çeşitli aktörleri meşgul eden paylaşılan bir sorumluluktur. Bu bakış, bölgesel kalkınmanın karmaşık yapısını ve çeşitli paydaşların katılımını vurgular (OECD, 2009, s. 1).

Bölgesel kalkınma, yerel bir ekonomik sistemin, sahip olduğu kaynakları verimli ve etkin bir şekilde kullanarak uluslararası iş bölümünde kendine özgü ve uygun bir rol bulma ve sürekli olarak yeniden yaratma becerisi olarak tanımlanabilir (Nijkamp v.d. 2009, s.36-37).

Bölge iktisadi yapılarına göre; Homojen (Türdeş) Bölge, Heterojen (Kutuplaşmış) Bölge ve Plan Bölge diye üç başlık altında incelenmektedir.

2.5.1.1. Homojen bölge

Homojen Bölge; bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması hedeflenirken birbirlerine ekonomik, sosyal, coğrafi özellik yönünden benzer unsurları içine alan komşu il veya bölge diye tanımlanmaktadır. Başka bir tanımla homojen bölge birbirlerine yakınlık gösteren mekânlardır. Homojen bölge içerisinde bölgelerin ekonomik faaliyetler, gelir düzeyi, coğrafi özellikleri, yerleşik bireylerin ekonomik ve sosyal düzeyi gibi unsurların birbirine benzer olması gerekmektedir. Bölgelerarası farklılıkları azaltmak için en çok başvurulmuş iktisadi bölge şekli birbirine yakın ekonomik ve fiziki özellikler gibi unsurları içine aldığı için homojen bölgelerdir. Ülkemizde türdeş bölge alanında yapılan ilk çalışmalar 1963-1970’li yıllarda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi’nde DPT tarafından 53 tane veri temel alınarak çalışma yapılmıştır (Çotuk, 2014, s.20-21).

Homojen bölge, bölgelerin belirli özellikler neticesinde sınıflandırılmasıdır. Homojen bölgeye örnek olarak ABD’nin orta kesiminde yetiştirilen kışlık buğday

verilebilir. Bütün bölge aynı ürünü birbirine benzer yöntemlerle yetiştirmektedir. Bölgede meydana gelebilecek değişiklikler (kuraklık, buğday talebindeki değişiklik, sağlanan kredi destekleri) bütün bölge oluşan bu durumdan birbirine yakın şekilde etkilenecek olup bölge dışında kalan mekânlar ise daha az ya da daha fazla etkilenecektir (Büyükcü, 2014, s. 25).

2.5.1.2. Polarize bölge

Polarize bölge, homojen bölgelerin aksine, yapısal olarak heterojen özellik gösteren ve ekonomik gelişmenin bölgelerarasında eşitsiz dağıldığı alanları ifade eder. Ekonomik gelişmenin bir ülke sınırları içerisindeki tüm bölgelerde aynı düzeyde ve aynı hızda gerçekleşmediği bilinmektedir. Bu durum, bazı bölgelerin ekonomik faaliyetler açısından daha yoğun bir gelişim göstermesine yol açmakta ve bu bölgeleri birer cazibe merkezi hâline getirmektedir. Sahip olduğu ekonomik gelişimle beraber diğer bölgelere göre avantajlı bir konumda olmaktadır. Bu bölgeler daha çok büyük merkez konumuna geçmektedir ve bu merkezler kendinden küçük olan merkezleri etkisi altına alarak cazibe merkezi oluşturmaktadır. Bu oluşan cazibe merkezleri polarize (kutuplaşmış) bölgeleri meydana getirmektedir. Polarize bölge diğer bölgelere hâkim bölge türüdür. Bazı yerleşim merkezleri sahip oldukları ekonomik gelişmelerinden dolayı kendinden küçük ekonomili birkaç bölgeyi etkisi altına alabilmektedir. Ekonomik yönden çekim merkezi haline gelen yerleşim alanları, etkilediği yerleşim merkezleriyle polarize bölge meydana getirmektedir. Ülkemizde Gaziantep ilinin sanayi yönden gelişim sarf ederek sanayi kenti olma noktasına gelmesi sonrası elde ettiği ekonomik avantajlarla, civar illerimizin çekim merkezi olduğu ve bunun sonucunda bulunduğu bölgenin polarize bölgesini oluşturmaktadır (Korkmaz, 2023, s.25).

2.5.1.3. Plan bölge

Plan bölge, bölgesel politikaların uygulandığı yönetimin yetkisinde bulunan ya da bölgesel planların uygulandığı alanların tümüdür. Plan bölgeler, ülkelerdeki planlamaya göre tüm ülkeyi kapsayacağı gibi bazen de bir bölgeyle de sınırlı kalabilmektedir. Plan bölge yaklaşımı daha çok bölgesel ekonomi politikalarının uygulanmasını sağlayan bir araç görevindedir. Plan bölgelerin sınırları belirlenirken

ülkedeki politik ve idari yapılar göz önüne alınmaktadır. Plan bölge yaklaşımları uygulandığı bölgelerde karar alma ve alınan kararların uygulamaları kolaylaştığı için ekonomi politikalarının da uygulanması daha kolay olmaktadır. Bu durum da ekonomik kalkınma için olumlu bir durum olarak göze çarpmaktadır (Yıldız, 2013, s.28).

Bölgesel kalkınma sorunların çözümü için ilk yapılan plan bölge oluşumları için, ABD ve İtalya'yı örnek verebiliriz. ABD'de yaşanan 1929 Büyük Buhran sonrası Tennessee ve çevresi ekonomik açıdan geride kalmıştır. Bu nedenle, ABD Hükümeti, Tennessee Vadisi'nin gelişimini incelemiştir. Bu doğrultuda vadinin gelişimi için bölgesel planlama ile beraber plan bölgeyi uygulamaya konulmuştur. Tennessee Vadisi'nde yapılan bu planlama dünyada uygulanmış olan ilk havza planlamasıdır. 1933 yılında uygulamaya konulan proje ile akarsu havzasının düzenlenmesi, akarsu havzasından elektrik enerjisi üretiminin yapılması ve bu sayede bölgenin sanayileşme noktasında gelişimi hedeflenmiştir. İtalya'da çevredeki diğer bölgelere nazaran geri kalmış ülkenin güney bölgesi olan Mezzogiorno'nun kalkındırılması için bölgesel bir planlama yapılmıştır. İtalya 1950'li yıllarda görece geri kalmış bölgelerin gelişimi için bir dizi politikalar uygulamıştır (Sezgin, 2013, s.28).

2.5.2. Gelişmişlik açısından bölge ayrımı

Bölgeler gelişmişlik açısından iki başlık altında incelenebilmektedir.

2.5.2.1. Gelişmiş bölge

Gelişmiş bölge; ülkelerin bölgeleri incelendiğinde sosyoekonomik yönden gelişmiş olan bölgelerdir. Bu tür bölgeler, gelir düzeyi, gelir artış hızı gibi ekonomik göstergeler bakımından diğer bölgelere göre önde bulunmakta ve ülke ortalamasının üstündedir. Gelişmiş bölgede eğitim ve sağlık gibi hizmetler, diğer bölgelere nazaran daha gelişmiştir. Gelişmiş bölge özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Kulaksız, 2008, s.31-32):

- ✓ Üretim faktörlerindeki verimlilik diğer bölgelere oranla daha yüksektir,
- ✓ Faktör dağılımlarında dengesizlik yok veya yok denecek kadar azdır,
- ✓ Altyapı gibi hizmet yatırımları yeterli durumundadır,

- ✓ Doğal çevre gelişime açıktır,
- ✓ Bölgedeki gelir dağılımı daha adaletli ve bölge dışarıdan göç alabilmektedir,
- ✓ Gelişmiş bölgelerin kalkınma hızları ülkedeki ortalama kalkınma hızından yüksektir,
- ✓ Bölgede tasarrufa dayalı yatırımlar oranı yüksektir.

2.5.2.2. Az gelişmiş bölge

Az Gelişmiş Bölgeler; ülkede yer alan öteki bölgelerinden sosyoekonomik yönden geride kalan bölgeleri az gelişmiş bölge olarak tanımlamaktadır. Bu bölgelerde nüfus artış hızı, gelir seviyesinin artışından yüksektir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler fazla, sosyal imkânlar kısıtlı, eğitim imkânları kısıtlı ve düşük gelirden dolayı tasarruflara bağlı yatırımlarda azdır. Bu bölgelerde şehirleşme oranı azdır. Kısacası bu bölgeler eğitim, sağlık ve ekonomik göstergeler bakımından ülke ortalamasının altındadırlar. Az gelişmiş bölgelerin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Bakır, 2010, s. 20-21).

- ✓ Üretim faktörlerindeki verimlilik diğer bölgelere oranla daha düşüktür,
- ✓ Altyapı hizmet yatırımları yeterli noktada değildir,
- ✓ Bölgede adaletli bir gelir dağılımı bulunmamaktadır,
- ✓ Bölgede kullanılan teknoloji diğer bölgelere oranla düşüktür,
- ✓ Bölgede eğitim, sağlık, beslenme düzeyleri ülke ortalamasının altındadır,
- ✓ Sanayi ve hizmet sektörü yerine tarım ağırlıklı ekonomik faaliyetler yaygındır.

2.6. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amaçları

Bölgesel kalkınmanın amacı, genellikle belirli bir bölgenin yerel potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmek ve bunun üzerinden büyümeyi desteklemektir. Bölgesel kalkınma politikalarıyla bölgenin coğrafi koşulları, doğal kaynakları, demografik yapısı, sermaye birikimi, altyapısı, bireylerin yetenekleri gibi farklı faktörler sonucu ortaya çıkan farklılıkları asgari düzeye çekmektir (Savrul ve Kılıç, 2013 s.72-74).

Ekonomik büyümeyi, kalkınmayı sağlamak ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak bütün ülkelerin ortak amacı olmuştur. Bütün ülkeler bu amaca hedeflerken

sahip oldukları kaynakları en iyi şekilde kullanmaya çalışırlar. Dış etkenlerden kaynaklı ülkelerin çoğu bölgesi sosyoekonomik faaliyetler yönünden bazı bölgelerden daha önde olmaktadır. Bu yoğunlaşma bölgeler arası ekonomik refah farkı ve dengesizliğe sebep olmaktadır. Bölgesel kalkınma politikaları oluşan ekonomik gelişmişlik farkı ve dengesizliği ortadan kaldırmayı hedef haline getirmektedir. Bölgesel kalkınma politikaları büyümeyi, istikrarı ve dengelemeyi amaç edinmektedir (Elseven, 2019, s. 10).

2.6.1. Büyüme

Dünya'daki bütün ülkelerde uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının amacı; ekonomiyi iyileştirmek, sosyal ve kültürel gelişimi, istihdam artırmayı sağlamak, yatırım yapmayı, rekabet gücüne sahip ekonomik ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Bölgesel kalkınma uygulamaları az gelişmiş bölgelerin ulaşım imkânlarını geliştirmeyi, iş gücü piyasalarını genişletmeyi, finansal ve ticari kuruluşlarla yardımcı hizmetleri arttırmayı, sosyokültürel faaliyetleri geliştirerek AR-GE faaliyetlerini arttırmayı amaçlamaktadır. Bölgelerin ekonomi yönünden gelişip büyümesi için, bölgelerde gerekli şartların yaratılması, bölgedeki yatırımları teşvik edilerek, üretim unsurlarının dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması gerekmektedir. İzlenen bölgesel politikalar ekonomik büyümeyi gerçekleştirecek ve bölgede büyük ölçekli ekonomileri oluşturarak ekonomik büyümeyi sağlayacaktır (Savrul, 2012, s.50).

2.6.2. İstikrar

Bölgesel istikrar, yalnızca ekonomik büyümeyi teşvik etmekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bölgeler arasında adil ve sürdürülebilir bir kalkınma düzeyinin sağlanmasına da katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, bir bölgenin gelir dağılımı ve işsizlik oranı, uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının etkinliğini değerlendirmede temel göstergeler arasında yer almaktadır. İstikrarın sağlanmasında demografik yapı da belirleyici rol oynamaktadır; zira bölgedeki nüfusun yaş kompozisyonu gibi faktörler, ekonomik performans üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Özellikle aktif nüfusun toplam nüfus içindeki oranının düşük olduğu bölgelerde, kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsıla da genellikle düşük seviyelerde seyretmektedir. Ayrıca, farklı yaş

gruplarının çeşitli hizmet ve altyapı ihtiyaçları, kamu kaynaklarının bölgesel düzeydeki dağılımını ve yatırım önceliklerini şekillendirmektedir. Bu nedenle, istikrarı hedefleyen politikalar, sadece ekonomik değil, sosyal ve demografik dinamikleri de dikkate alan bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmalıdır (Ertaş, 2013, s. 19-20).

2.6.3. Dengeleme

Dengeleme amacı, ülkedeki kaynakların ve imkânların bölgelerarasında dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamayı amaçlar. Bu amaç, gelişmiş bölgelerin büyümesini yavaşlatmak yerine, geri kalmış bölgelerin büyümesini hızlandırarak gerçekleştirilmelidir. Devlet, dengeleme amacını gerçekleştirmek için çeşitli önlemler almalıdır. Örneğin, üretken kamu yatırımlarını az gelişmiş bölgelere yönlendirmelidir. Bu yatırımlar, verimlilikten aşırı fedakârlık etmeden, geri kalmış bölgelerin ekonomik ve sosyal yapılarını güçlendirmeye odaklanmalıdır. Dengeleme amacı, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltarak, daha dengeli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamayı hedeflemektedir (Ertaş, 2013, s.19-20).

2.7. Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikaları

Avrupa’da yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte AB ülkeleri sanayilerini geliştirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu gibi ülkeler süreç içinde bu ülkelere gelişmişlik olarak geri kalmışlardır. 17 yy.’da Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu ülkelere ağırlıklı olarak ham madde ihracatı yapılıyordu. Batıda yer alan limanlardan ham madde ihracatı yapılıyordu. Bu durumda ülkenin batısı ve doğusu arasında ticari yönden gelişmesine olanak sağlamaktaydı. Bundan ötürü batı ve doğu bölgeleri arasında ekonomik farklılıklar oluşmuştu. Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi ekonomik yönden geri kalmışlardı. Tüm bu gelişmelerin gölgesinde Kurtuluş Savaşı ve Duyunu Umumiye borçları gibi faktörler eklenince ülke kalkınmasına gereken önem verilememiştir. Bu durumların ışığında bölgelerarasında gelişmişlik farkı daha da artmıştır. Batı bölgeleri lehine olan bir kalkınma durumu söz konusu olmuştur. 1980’li yıllara kadar devam eden bu dengesizliği gidermek için doğu bölgelerine bir takım yatırım ve teşvik programı uygulanmaya başlanmıştır (Arslan, 2005, s.275-294).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihinden bu yana ülke ekonomisine ve bölgesel ekonomilere katkı sağlayacak ve bölgelerin gelişimi için bir dizi önlem alınmış ve politikalar uygulanmıştır. Türkiye'nin yönetim biçiminde "bölge" esaslı birimler bulunmamaktadır. Bölge kavramı, Türkiye'nin çevresel özelliklerine ve iklim koşullarının benzerliğine göre yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Aslında bu ayrımlar bölgesel kalkınma politikaları göre yapılmış bir ayırım niteliği taşımamaktadır. Türkiye var olan yedi coğrafi bölgeden bağımsız bir dizi kalkınma politikaları uygulamaya çalışmıştır. Ekonomide yaşanan olumsuzluklara çözüm bulmak ve yapılan bu politikaları uygulanması için 1960'lı yılların başlarında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. İlk olarak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) 1963-1967 yıllarında DPT tarafından uygulamaya alınmıştır. O dönemde uygulamaya alınan politikalar bölgesel olmaktan çok ekonomik yönden geri kalmış bölgeler için yapılan yöresel planlamalardır (Tiftikçigil, 2010, s.161-163).

DPT'nin kuruluşundan önce, 1957 yılında Köyceğiz-Dalaman Bölge Kalkınma Planı ilk kalkınma projesi olmuştur. Bununla birlikte, 2000'li yıllara kadar Doğu Marmara Bölge Kalkınma Planı, Zonguldak Bölge Kalkınma Planı, Antalya Bölge Kalkınma Planı, Çukurova Bölge Kalkınma Planı, Keban Bölge Kalkınma Planı ve Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı (GAP), Yeşilırmak Havzası Kalkınma Planı, Zonguldak Bartın Karabük Kalkınma Planı, Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı (DAP), Marmara Bölgesi Kalkınma Planı ve Doğu Akdeniz Bölgesel Kalkınma Planı gibi kalkınma planı uygulamaya alınmıştır (Kayan, 2012, s. 7-20).

Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikalarını incelemek için plansız dönem ve planlı dönem başlıkları altında incelemek faydalı olacaktır.

2.7.1. Plansız dönem

Plansız dönem 1923-1960 yılların başına BBYKP uygulandığı döneme kadarki yılları kapsamaktadır. Bu dönem de devletçilik politikaların uygulandığı 1923-1950 Plansız Dönemi ve liberal politikaların uygulandığı 1950-1960 Plansız Dönem diye iki başlıkta incelenebilir (Bakır, 2010, s.75-76).

2.7.1.1. 1923-1950 Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş tarihinden itibaren bölgelerarasında gelişmişlik farkları bulunmaktaydı. Bu dönemde ülkenin kalkınması için yerli ve milli yatırımlara önem verilmiş 1923'te yapılan İzmir İktisat Kongresi de buna yönelik kararlar alınmıştır. Hükümet 1923 tarihinden itibaren özel girişimcilerin eliyle gelişmişlik farkını gidermeye çalışılmışsa da 1929 ekonomik krizinin yarattığı olumsuz ortam, sermaye, altyapı ve nitelikli eleman eksikliği gibi nedenlerden dolayı hedeflenen ekonomik bağımsızlık amacı gerçekleştirilememiştir. Bundan dolayı devletçilik politikaları benimsenmiştir. Bu doğrultuda 1933-1938 yılları arasında beş yıllık sanayi planları yapılarak demircilik ve tekstil alanında yatırımlar yapılmıştır. Yapılan bu yatırımlar batı bölgelerine yapıldığından batı ve doğu arasındaki gelişmişlik farkı artmıştır. Meydana gelen bu ekonomik gelişmeler bölgelerarası dengesizliği azaltmamış aksine artırmıştır. Hükümet bu dönemde Ankara'nın başkent olması sebebiyle sanayi tesislerinin bir bölümü İç Anadolu Bölgesi'ne kaydırmıştır. Tüm bu durumların ışığında bölgeler arası gelişmişlik farkları devam etmiştir (Barlın, 2010, s.204-205).

2.7.1.2. 1950-1960 Dönemi

Liberal dönemde hükümet her ile bir fabrika sloganıyla benimsenen politikalarla bütün bölgelere yatırım yapılması hedeflemiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine yatırım yapılmış olsa da sınır ülkelerinde yaşanan siyasi durumlardan ötürü ticaret sekteye uğramış ve bu bölgeler gerekli gelişimi sağlayamamıştır. Doğu bölgelerinde var olan istikrarsızlıktan dolayı özel sektör yatırımlarının büyük çoğunluğunu batı bölgelerine yapmıştır. Ülkenin çeşitli bölgelerine yapılan sanayi yatırımları Zonguldak, Kayseri, Eskişehir ve Karabük gibi illeri geliştirmiştir. Bu dönemde daha çok sanayi imarı alanında yatırımlar yapılmıştır. Sanayi kuruluşları önceki dönemde olduğu gibi batı bölgelerine özellikle Marmara Bölgesine yapılmıştır. Doğu bölgeleri Batı bölgelerine göre ekonomik gelişim yönünden geri kalmış ve bölgelerarası dengesizlikler artmıştır (Barlın, 2010, s.204-205).

2.7.2. Planlı dönem

Türkiye’de bölgesel kalkınmayı sağlamak amaçlı 1960 yılından itibaren planlı kalkınma politikalarına geçiş yapılmış olup, beş yılda bir kalkınma planı uygulanmıştır. Sadece dokuzuncu kalkınma planı yedi yıllığına uygulanmıştır. İlk kalkınma planı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967 yıllarında uygulanmış ve son kalkınma planı ise On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2024-2028 tarihlerini içine alacak şekilde kabul edilmiştir (URL-7, 2024).

Tablo 2.1 Türkiye’de uygulanan kalkınma planları

Planın Adı	Dönem	Hazırlayan Kurum
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1963-1967	Devlet Planlama Teşkilatı
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1968-1972	Devlet Planlama Teşkilatı
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1973-1977	Devlet Planlama Teşkilatı
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1979-1983	Devlet Planlama Teşkilatı
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1985-1989	Devlet Planlama Teşkilatı
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	1990-1994	Devlet Planlama Teşkilatı
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1996-2000	Devlet Planlama Teşkilatı
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2001-2005	Devlet Planlama Teşkilatı
Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	2006-2013	Devlet Planlama Teşkilatı
Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	2014-2018	Kalkınma Bakanlığı
On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2019-2023	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2024-2028	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Kaynak: URL6, 2024

2.7.2.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1967)

Planlı döneme geçişte ilk plan olma özelliğine sahip 1963-1967 dönemini kapsamaktadır. Bu plan 1960 yılların başında kurulan DPT tarafından yürütülmüştür. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ekonomik ve sosyal sıkıntı sonucu ortaya çıkmış ve uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya alınan bu planla toplumsal ve ekonomik

durumları 15 (on beş) yıllık sürede ele almayı amaçlanmıştır. Hedeflenen 15 yıllık süreç 1973 yılında terk edilmiş ve 22 yıllık daha uzun vadeli hedef benimsenmiştir. İlk kalkınma planlı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı bir ekonomik kriz sonucu ortaya çıkmıştır. Bu plan kararlı ve dengeli bir büyümeyi hedeflemiştir. Kalkınmanın sağlanması için bilimsel ve teknik çalışmalar desteklenmiş, kalifiye eleman yetiştirmek için insana yatırımlar yapılmış, %7'lik bir büyüme hedeflenmiş, hedeflenen büyümeye ulaşmak için tasarruflara gidilmiş, istihdam sorunu çözülmek istenmiş ve bu hedeflere ulaşabilmek için sosyal adalet ilkesi benimsenmiştir (Er, 1997, s.157-158).

Planlama yapılırken eşit kaynak dağılımı, eşit gelir dağılımı gibi bölgelerarası dengeli bir yatırım prensibiyle hareket edilmeye çalışılmıştır. Ekonomik yönden geri kalmış bölgeler daha hızlı kalkınma gerçekleştirerek bölgelerarası ekonomik gelişmişlik farkının giderilmesi hedeflenmiştir. Ekonomik veriler göz önüne alınmış Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ülkenin Batı Bölgelerine göre az gelişmiş bölge kabul edilmiştir. Akdeniz Bölgesinde yer alan Antalya ilinin potansiyel gelişmeye sahip bir il olabileceği kabul edilmiştir. İstanbul ilinin yükünün azaltmak için Doğu Marmara Bölgesi planlamaya dâhil edilmiştir. Zonguldak ilinin endüstrileşmesi planlı dönem kapsamına alınmıştır (DPT, 1963, s.471-476).

2.7.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972 yıllarını içine alan ikinci kalkınma planı konumundadır. Bu dönemde karma ekonomi modeli benimsenmiştir. Hem kamu hem de özel sektör bölgesel kalkınma için yol gösterici pozisyonundadır. Bu dönem artan kent nüfusuna bağlı olarak şehirleşmeye önem verilmiştir. Önceki dönemde olduğu gibi aşağıdaki ekonomik göstergeler hedeflenmiştir (Aksöz, 1968, s.8-13).

- ✓ Adaletli bir gelir dağılımı hedeflemiş.
- ✓ Kalkınmanın sağlanması için bütün kaynakların etkin bir şekilde kullanılmış.
- ✓ Hızlı bir kalkınma gerçekleştirmek için sanayileşmeye yönelik adımlar atılmış.
- ✓ Bölgelerarası dengeli bir ekonomik gelişme hedeflemiş.
- ✓ Tarım sektörünün desteklenmesi ve modern üretim yöntemlerinin geliştirilmesi için destekler verilmiş.

2.7.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yıllarını içerisine alan kalkınma planıdır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile beraber bölge kavramı yerini “yöre” kavramına bırakmaya başlamıştır. Öncelikli Yörelere Kavramı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer edinmiş ve planlamaya girmiştir. Gelişmemiş yörelere yatırımların artırılarak kalkındırılmasıyla beraber yöresel farklılıkların giderilmesi hedeflenmiştir. Aşağıdaki ekonomik göstergeler hedeflenmiştir (Özdemir, 2014, s.15-17).

- ✓ Sanayileşmeye yönelik planlamalar benimsenmiş ve ara mal ve tüketim malı üretimine önem verilmiş.
- ✓ Yaşama standartının yükseltilmesine önem verilmiş.
- ✓ Dış kaynaklara bağılılığı azaltılması amaç edinilmiş.
- ✓ İstihdam sorununun çözülmesi amaçlanmıştır.
- ✓ Gelir dağılımının dengeli ve iyileştirilmesi amaç edinilmiş.

2.7.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979-1983 yıllarını kapsayan ve Türkiye ekonomisinde önemli bir dönüşüme işaret eden bir plandır. Bu plan, 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte Neoliberal ekonomi anlayışının benimsenmesiyle şekillenmiştir. Bu planın temel amacı, hızlı bir sanayileşme ve bunu destekleyecek yapısal reformlarla ihracatı özendirmektir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın temel hedefleri şunlardır (Çelik ve Çetiner, 2019 s.127-128):

- ✓ Devamlı ve istikrarlı kalkınma hedeflemiştir.
- ✓ Ekonomi, belirli sektörlere ağırlık vererek ekonominin rekabet gücünü artırmak.
- ✓ Tarımda kullanılan ve verimliliği artıran gübre, ilaç ve bitkisel yağlar gibi ürünlerin öz kaynaklarca karşılanmasını sağlamıştır.
- ✓ Teknolojik ilerlemeyi teşvik edecek politikalar uygulayarak ekonomik ve sosyal gelişimi artırmak.
- ✓ Cari açığı düşürmek ve Türkiye’nin dış borçlarını ödeyebilmeyi sağlayacak ekonomik kabiliyeti sağlamak.

- ✓ Enerji sorununu iç kaynakları geliştirerek çözmeye çalışmak
- ✓ Ekonomik sıkıntıların giderilmesini hedeflemek
- ✓ Modern ulaşım sisteminin kurulmasını sağlamak.
- ✓ Sanayi üretiminin artırmak: Uzmanlaşma yoluyla sanayi sektöründe ara mal ve yatırım malları üretimini ve ihracatını desteklemek.
- ✓ Ülkedeki nüfus dağılımının dengeli bir şekilde dağılımına önem vermek.
- ✓ Ulusal güvenliğin sağlanmasını öncelemek.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ekonomide %8'lik büyüme oranı hedeflenmiş ama ekonomide %2.06 büyüme gerçekleşmiş olup istenilen büyümeyi sağlanamamıştır. Bu dönemdeki siyasi istikrarsızlıklar ve 1980'de yaşanan askeri darbe ekonomik planın hedeflerinden sapmasına sebep olmuştur (Çelik ve Çetiner, 2019 s.127-128).

2.7.2.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 yılları arasında uygulanan kalkınma politikasıdır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmada hızlandırmayı hedefleyen planlı dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde belirlenen hedeflere ulaşmak için plan, piyasa istikrarını, güven mekanizmasını sağlamayı, özel sektörü teşvik etmeyi ve kamu harcamalarında verimliliği artırılması amaçlanmıştır. Plan hedefleri şu şekilde sıralanmıştır (DPT, 1974, s. 1-20);

- ✓ Yüksek ekonomik büyüme hedeflenmiştir. GSMH'de yıllık ortalama %6,3 oranında artırmak.
- ✓ İhracatın artırılması amaçlanmıştır. İhracata dayalı bir ekonomik model benimseyerek ihracatın artırılması hedeflenmiştir. Bu dönemde sınai ürünleriyle beraber tarım ve maden ürünlerinin de ihracatının artırmak.
- ✓ Cari açığa önem verilmiş ithalatın kontrol altına alınması ve ekonomik büyümenin sağlanması hedeflenmiştir.
- ✓ Tasarrufların artırılması amaçlanmış bu sayede iç yatırımlara kaynak sağlamak.
- ✓ Kamu harcamalarının verimliliğini artırarak ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi hedeflemek.

- ✓ Döviz kuru politikası benimseyerek dış rekabet koruyacak önlemler politikalar uygulanacak ve serbest döviz kuruna geçiş ortamı hedeflemek.
- ✓ İstikrarlı bir büyüme için enflasyon hedeflemek.
- ✓ Kalkınmada öncelikli yörelerde büyük ölçekli yatırımların yapılmasının yanında küçük ölçekli yatırımların da yapılması hedeflemek.
- ✓ Bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması hedeflemek.
- ✓ Beşeri sermayenin gelişimi için eğitime yatırımın yapılması hedeflemek.

2.7.2.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994 yılları arasında uygulanan plan ülkenin ekonomik refah seviyesini artırmak ve istikrarlı, dengeli ve güvenli bir ortamda kalkınma hedefini gerçekleştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu plan, liberal ekonomi politikasını benimsemiş ve serbest piyasa ekonomisine geçişi vurgulamıştır. Planın ana amaçları aşağıda sıralanmıştır (Nişancı, 1994, s.56-58):

- ✓ Üretim seviyesini artırılmasını sağlamak.
- ✓ Özellikle eğitim ve sağlık yatırımlarını artırmak.
- ✓ Kaynakları verimli kullanmak.
- ✓ İstihdam artışını sağlayarak gelir dağılımında adaleti sağlamak.
- ✓ Dış ticaret hacminin gayrı safi milli hasıladaki payını artırmak.
- ✓ İhracata yönelik üretim modeline geçmek.
- ✓ Rekabetçi bir ekonomik yapı oluşturmak.
- ✓ Tasarrufların artırılmasını sağlamak.
- ✓ İhracat teşvik edilecek ve ithalatın serbestleştirilmesine devam edilecek, koruma oranları ise kademeli olarak azaltmak.
- ✓ Planın uygulanması sonucunda belirlenen hedeflere tam olarak ulaşamamıştır. Özellikle dış kaynaklara bağımlılığın azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesi konularında beklenen başarı sağlanamamıştır.

2.7.2.7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996-2000 yılları arasında Türkiye’de uygulanmıştır. Küreselleşen dünyanın ekonomik düzleminde ülke ekonomisinin gelişimini sağlayarak 21.yy hazırlanmak istenmiştir. Ayrıca bu dönemde AB uyum süreci önem kazanmaktadır. Uygulanan planın temel amacı beşeri sermayeye önem vererek ekonomik gelişmelerin takip edilmesine gerekli ortamın hazırlanmasıdır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde kalkınmanın temel unsuru sanayileşme olmuştur. Sanayi alanında yatırımlar yapılarak verimlilik, kalitenin artırılması sağlanarak esnek ve modern yöntemlerle katma değeri yüksek üretim kuruluşlarının kurulması amaç edinilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın temel hedefleri şunlardır (Yücel, 2024, s.146-153):

- ✓ Gelişen küresel ekonomi düzenine ayak uydurarak rekabetçi ekonomide söz sahibi olmayı hedeflemek.
- ✓ Teknolojik gelişmeleri ve bilgi ekonomisini takip ederek çağı yakalama hedeflemek.
- ✓ İnsan kaynaklarına öncelik vermek: Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında yatırımlar yaparak nitelikli insan gücü yetiştirerek ve toplumsal gelişimi artırmak.
- ✓ Sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemek.
- ✓ Özel sektörün gelişimini desteklemek ve bunun neticesinde ekonomik büyümeyi sağlamak.
- ✓ Kalkınmayı sağlarken adil gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele etme prensibiyle hareket edilmesini sağlamak.
- ✓ AB’ye entegrasyon sürecinin hızlandırması amaçlanmıştır.
- ✓ Demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ifade özgürlüğünü artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ Tarım ve hayvancılığa önem verilmiştir.

2.7.2.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005 yılları arasında kapsamaktadır. Bu planda amaçlanan sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma, toplum refahının artması,

bölgeler ve bireyler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklılığının giderilmesi ve sosyoekonomik dengenin sağlanması hedeflenmiştir. Bölgelerarası farklılıkların çözümüne ilişkin uyum süreçlerine yer verilmiştir. Planın amaçları aşağıda belirtilmiştir (Konat, 2022, s.91-92):

- ✓ Bölgesel gelişime önem verilmiş AB politikaları dikkate alınmıştır.
- ✓ Bölgesel Kalkınma bölgelerinin oluşturulmasına yönelik belirgin adımlar atılmıştır.
- ✓ OSB ve Küçük Sanayi Sitelerinin geliştirilmesine önem verilmiş.
- ✓ GAP ve benzeri bölgesel odaklı projelere önem verilmiş.
- ✓ Yereldeki kuruluşların bölgesel kalkınmaya aktif şekilde katılımına yönelik adımlar atılmış.

2.7.2.9. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, diğer kalkınma planlarının aksine 2007-2013 yılları arasında uygulanmış ve yedi yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu planın hazırlanmasında daha çok AB'ye uyum sürecindeki kriterler etkili olmuştur. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, özel sektör teşebbüslerinin kalkınmaya aktif bir şekilde katılımını amaçlamıştır. Bu doğrultuda bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu hızlandırılmıştır. Bunun sonucu olarak; 2006 yılında "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" yasalaşarak bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasıyla özel sektörün desteklenerek bölgesel kalkınmada daha etkin hale gelmeyi hedeflenmiştir. Uygulanan plan bölgesel gelişime önem vermiş olup sürdürülebilir kalkınma modelini benimsemiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın amaçları aşağıda belirtilmiştir (Konat, 2022, s. 71-73).

- ✓ İstihdama önem vererek iş olanağının artırmak.
- ✓ Bölgesel yatırımlar artırılarak tüm bölgelerin ekonomide gelişim yönünden rekabet gücünün artırmak.
- ✓ Bölgesel refahın artırmak.
- ✓ Bölgesel kalkınmada mahalli idarelerin yetkileri artırılmıştır.

2.7.2.10. X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'nin 2023 hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir basamak olarak 2014-2018 yıllarını kapsamaktadır. Uygulanan plan toplumun refah seviyesini artırmayı ve Türkiye'yi dünya arenasında küresel bir güç haline getirmeyi hedefleyen kapsamlı bir plandır. Planın hazırlandığı dönemde küresel ekonomilerde belirsizlikler, riskler yaşanmaktaydı. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomik düzende yer almaya başlamışlardı. Tüm bu durumların neticesinde Türkiye'nin küresel bir güç olması için hazırlanmış olan bir dizi stratejik hedeflerdir. Bu plan ile adaletli, insan odaklı, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen, bilgi toplumuna önem veren, beşeri sermayeye önem veren, bölgesel gelişmişlik farklarını dengelemek istenilmiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın amaçları aşağıda belirtilmiştir (Cebeci, 2022, s. 56-59).

- ✓ Şehirlerde ekonomik verimlilik, altyapı ve hizmet kalitesinin artırılması amaçlanmıştır.
- ✓ Yerli kaynakların daha verimli kullanılması amaçlanmıştır.
- ✓ Enerji güvenliğinin artırılması, yenilenebilir enerji üretimi ve yerli kömür kaynaklarından elektrik üretimine katkısını sürekli desteklemiştir.
- ✓ Kamu hizmetlerinin verimli, uygun maliyetli ve etkili bir şekilde sunulmuş.
- ✓ Hesap verebilirliğin güçlendirilmesi, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ Doğal afet risklerinin azaltılması ve afetlerden kaynaklanan hasarın en aza indirilmesi hedeflenmiştir.
- ✓ Kamu-özel ortaklığı ile sağlık yatırımlarının desteklenmiştir.
- ✓ Sivil toplum kuruluşlarına önem verilmiştir.

2.7.2.11. XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)

Türkiye'nin On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023) yıllarında uygulanmış Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ilk kalkınma planıdır. On beş yıllık uzun vadeli bir perspektifle hazırlanmıştır. Plan, globalleşen dünya ekonomisinde belirsizlik, istikrarsızlıkların arttığı ve ekonomik güç dengelerin değiştiği ortamda hazırlanmıştır. Plan ekonomik büyümeye, eğitime ve milli teknoloji hamlelerine önem

vermektedir. Plan Türkiye’yi gelişmiş ülke seviyesine ulaştırmayı, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik göstergelerde olumlu veriler elde edilmesini hedeflemiştir. Uygulanan plan adalet ve hukukun üstünlüğü, istikrarlı büyüme, rekabetçi bir ekonomi, nitelikli insan ve güçlü toplum ve sürdürülebilir kalkınma ve çevre ekseninde şekillenmiştir. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın çerçevesinde atılan adımlar aşağıda belirtilmiştir (Bıçkın, 2024, s. 48-49).

- ✓ Türkiye ekonomisini küresel ekonomilerle rekabet etme kabiliyetini artırmak ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmayı amaçlamıştır.
- ✓ Eğitim ve beceri geliştirme programlarıyla kalifiye eleman yetiştirerek istihdamda ve ekonomide gelişim kat etmeyi hedeflenmiştir.
- ✓ Teknoloji ve inovasyonun yatırımları ile Ar-Ge yatırımlarının artırılarak ekonominin rekabet gücünün artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çevresinde kalkınmayı sağlayarak çevreyi korumak ve iklim değişikliğiyle mücadeleye önem verilmiştir.

2.7.2.12. XII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2024-2028)

On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, şuan yürürlükte olup 2024-2028 yılları arasında uygulanacak olan kalkınma planıdır. Türkiye’nin 2053 hedefi doğrultusunda uzun vadeli perspektife göre hazırlanmıştır. Türkiye’nin yeni yüzyılında muasır medeniyetler seviyesine çıkarılması hedeflenmiştir. Uygulanan plan, Türkiye yüzyılında çevreye hassasiyetli, doğal afetlere karşı hazırlıklı, yüksek katma değerli teknolojik ürün üreten, adil gelir düzeyi, istikrarlı, güçlü gelişmiş bir Türkiye yaratma gayesi ile hazırlanmıştır. Plan, kaynakların etkin kullanımı, kaynakları orta ve uzun vadede artırmak ve ekonomik ve sosyal açıdan katma değer üreten alanlara önem verilmesi benimsenmiştir. Toplumun bütün kesimlerini içine alan uzun vadede ortak paydada hedef birliğini sağlamayı amaçlayan bu plan; insana dayalı, katılımcı, tüm kesimleri kapsayan, hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkelerini temel almaktadır (Strateji Bütçe Daire Başkanlığı, 2023, s. 14-18).

On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın hedefleri ve amaçları aşağıda belirtilmiştir (Strateji Bütçe Daire Başkanlığı, 2023, s. 18-38).

- ✓ İstikrarlı büyüme ve güçlü bir ekonomi için sayısal hedefler belirlenmiştir.

- ✓ Yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim sayesinde katma değeri yüksek olan üretime geçilmeyi amaçlanmış.
- ✓ Nitelikli kalifiye elaman yetiştirmeyi aile ve toplum yapısına önem verecek düzenlemeler ve eğitimlerin verilmesi amaçlanmış.
- ✓ Afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre prensibiyle çevreye ve biyolojik yapıyı koruyucu, afetlere karşı oluşabilecek olumsuz durumları engelleyici ve bölgesel gelişmişlik farklılığının en aza indirecek tedbirlerin alınması amaçlanmış.
- ✓ Hukukun üstünlüğüne, demokratik yönetim ilkelerine dayanan, adaletli, yerel yönetimlere önem veren, şeffaf ve hesap verebilir hümanist bir yönetim anlayışıyla sürdürülebilir kalkınma için gerekli adımlar hedeflenmiştir.

2.8. Bölgesel Kalkınma Ajansları

2.8.1. Bölgesel kalkınma ajansı tanımı

Bölgesel Kalkınma Ajansını tanımlamaya çalışırken ilk başta ajans kelimesini açıklamak gerekmektedir. Ajans kelimesi Fransızca'da "agence", İngilizce'de ise "agency" kelime köküne dayanmaktadır. Türk Dil Kurumu'ndaki kelime anlamına bakıldığında, "haber toplama, haberi yayma ve üyelerine dağıtma işlevini yürüten kuruluş ve kuruluşların çalıştığı büro, radyoda haber bülteni, olarak tanımlanmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansı, European Association of Development Agencies EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)'ya göre bölgelerin ekonomik kalkınmasını sağlamak amacı olan özel şirket, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile koordineli bir şekilde çalışma maksadıyla kurulmuş olan ulusal ve bölgesel çapta faaliyet yürüten kamu-özel tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır (Çalışkan, 2023, s.25).

Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansını, Devlet Planlama Teşkilatı şu şekil tanımlamıştır: merkeze uzak bölgelerin kalkınmasının sağlanması için belirli bir idari yapı bünyesinde bulunan yörelerin girişimciliğini canlandırıp ekonomik gelişimine katkıda bulunma amacıyla kurulmuş olan kamunun ve özel sektörün finanse edildiği kuruluşlardır (Çavuşoğlu, 2021 s. 61).

Dünya Bankası'nın Bölgesel Kalkınma Ajansı için yaptığı tanım ise, asıl hedefi iş imkânı yaratmak, üretimin çeşitli dallarındaki küçük ve orta ölçekli işletmeleri

(KOBİ) teşvik ederek bütün yörelerin ekonomik gelişmişliğine katkı sağlayarak bölgelerin kalkınmasını sağlayacak olan yapı ve kuruluşlardır (Vurucu, 2013 s. 46).

Yapılan tanımlar ışığında Bölgesel Kalkınma Ajans'larının üç ana unsuru ortaya çıkmaktadır (Ünlü ve Özasan, 2015, s.11).

- ✓ Bölgesel Kalkınma Ajans'ları kamu gücüne dayanmaktadır.
- ✓ Bölgesel Kalkınma Ajans'ları bölgelerin ekonomik kalkınmasını hedeflemektedir.
- ✓ Bölgesel Kalkınma Ajans'ları sınırları belli olan bir bölgede uygulanmaktadır.

2.8.1.1. Bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimi

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), ilk kez 1930'lu yılların başında 1929 Ekonomik Buhran sonucu oluşan olumsuz ekonomik gelişmeler neticesinde bölgelerin sosyoekonomik göstergelerin düzeltilmesi için kurulmuştur. BKA'ların ilk örneği 1933 yılında ABD'de Tennessee Vadisi'nde kurulmuş olan Tennessee Valley Authority Bölgesel Kalkınma Ajansı'dır. ABD'de başlayan bölgesel kalkınma faaliyetleri II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yaşanan tahribatları gidermek için ilerleyen yıllarda AB ülkeleri tarafından da benimsenmiştir. Savaş sonrası yapılan planlamalar neticesinde ülkelerin sanayileri belirli bir bölgede toplanmıştır. Bu durum ülkelerde bölgesel gelişmişlik yönünden dengesizlikler doğurmuştur. Bölgelerarası artan gelişmişlik farkları zamanla büyük bir sorun haline gelmiştir. Yaşanan bu ekonomik sıkıntılardan ötürü BKA'lar 1990'lı yıllara gelindiğinde AB uyum kriterleri arasında önemli bir yer edinerek çözüm merkezine alınmıştır (Baykal, 2020, s.75).

Avrupa'da yaşanan ekonomik gelişmeler sonucu, gelişmiş ekonomilerine rağmen bölgelerarası gelişmişlik farkları ortaya çıkmaktadır. Ekonomik dengesizliklerin giderilmesi için AB ülkeleri bölgesel kalkınma ile ilgili faaliyetlerini 1991 yılında kurulan EURADA bünyesinde sürdürmektedir. AB bölgesel kalkınmaya önem vermektedir (Baykal, 2010, s. 57-58).

Tablo 2.2 Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulma dönemleri

	1930'lu Yıllar	1950'li Yıllar ve Öncesi	1960- 1970 Arası	1980'liYıllar	1990'lı Yıllar	2000'li Yıllar ve Sonrası
ÜLKELER	ABD	Brezilya				
		Japonya				
		Avusturya	Almanya	Yunanistan	Bulgaristan	Türkiye
		Belçika	İngiltere	İspanya	Çek Cum.	
		Fransa	İtalya	Finlandiya	Estonya	
		İrlanda	Fransa	Danimarka	Macaristan	
					Litvanya	
					Polonya	
					Portekiz	
					Slovakya	
					İsveç	
					Ukrayna	

Kaynak: Özasan ve Ünlü, 2015, s. 77. Tablosundan yararlanılmıştır.

2.8.1.2. Bölgesel kalkınma ajanslarının amaç ve hedefleri

BAKA'nın amacı, bölge içerisinde yer alan kamu, özel, STK'ların öncülüğünde öz sermaye ve desteklerle beraber bölgesel kalkınmayı sağlayarak bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmaktır. EURADA BKA'ların amaçlarını üç grupta toplamıştır. Bunlar: Ekonomik, çevresel ve sosyal alanları gözeterek bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bir başka deyişle bölgenin dengesizliklerini gidererek kalkınmasının sağlanması ve bölgeye yatırım yapılması için bölgenin cazibesini artırmak ve sosyokültürel değerlerini koruyarak bölgeyi geliştirmektir (Çelik, 2017, s.59).

BAKA'nın genel amacı, bölgelerin veya yörelerin potansiyelinin farkındalığını sağlamak ve bölgelerin girişimcilik potansiyelini arttırmaya yardımcı olarak bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. BKA'nın amaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Direkçi, 2022, s.23-24).

- ✓ Bölgeler için stratejik programlar geliştirmek, bölgelerin teknolojik altyapısının gelişimini sağlamak, ekonomik gelişim yönünden bölgesel büyümeyi sağlamak, ihracatın ve istihdamı artırılmasını sağlamak.
- ✓ Bölgelerarası ekonomik ve sosyokültürel açışından rekabeti sağlamak.
- ✓ Bölgede kalifiyeli eleman yetiştirecek kurumlara destek vermek.
- ✓ Ülkenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlanmak.
- ✓ Bölgelerin yaşam standartlarını geliştirmek.
- ✓ Bölgedeki firmalara yatırım yapmaları için sermaye desteğinde bulunmak.
- ✓ Bilgi ve iletişim altyapısının oluşumu için misyonerliğini yaparak yeni sektörlerin oluşumunu sağlamak.
- ✓ İdari yapı içerisinde yer alan kentsel ve kırsal kalkınmayı desteklemek.
- ✓ Bölgeyi tanıtarak bölgeye yatırım yapılmasının sağlamak.

Öte yandan Türkiye’de 5449 sayılı kanun neticesinde kurulan BKA’larının kanunun beşinci maddesinde amaç ve hedefleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Övünç, 2017, s. 22-23).

- ✓ Yerel yönetimlerinalışmalarının planlamak ve yerel yönetimlere teknik destek sağlamak.
- ✓ Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak, söz konusu projeleri izlemek ve değerlendirmek.
- ✓ Yerel ve kırsal kalkınmanın kapasitesinin artırılmasını ve bölgelerin gelişimini sağlayacak faaliyetlerde bulunmak.
- ✓ Plan bölge sınırları içerisinde yer alan kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının arasındaki iş birliklerini artırmak ve bütün kesimlerin kalkınmasını destekleyecek projeleri sunmak ve takip etmek.
- ✓ Kalkınma Ajansları kaynaklarını bölge planın ihtiyaçları doğrultusunda kullanırmak.
- ✓ Bölgelerin kalkınıp gelişmesini sağlayacak olan araştırmalar yapmak.
- ✓ Bölgelerin ülke içi ve ülke dışında tanıtılmasını sağlamak.
- ✓ Bölgede yapılan yatırımları takip etmek.
- ✓ Bölgede yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelere destek sunmak.
- ✓ Bölgelerin uluslararası alanda tanıtılması için projeler ve programların yapılmasına destek olmak.

2.8.1.3. Bölgesel kalkınma ajanslarının sınıflandırılması

BKA'ları, her ülkede farklı örgütlemeye sahip olsalar da amaçladıkları hedefe ulaşma isteği bütün BKA'lar için ortaktır. Bu ortak amaç doğrultusunda hareket eden BKA'ları kurucularına, faaliyetlerine, fonksiyonlarına ve mali kaynaklarına göre dört başlık altında sınıflandırılmaktadır. Her bir başlıkta aşağıdaki gibi kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır (Karaaslan, 2008, s.75).

- Kurucularına göre bölgesel kalkınma ajansları: Dört başlık altında incelenmektedir. (Ertaş, 2013, s.88-89).
 - ✓ Merkezi Hükümetlerce Kurulmuş Olan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ Yerel Yönetimlerce Kurulmuş Olan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ Yerel ve Bölgesel Yönetimlerce Kurulmuş Olan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ Kamu ve Özel Sektör Ortaklıklarınca Kurulmuş Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Faaliyetlerine göre Kalkınma ajansları dört başlık altında incelenmektedir (Karaaslan, 2008, s.77-78).
 - ✓ Stratejik Davranan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ Global Çapta Faaliyette Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ Sektörel Çapta Faaliyette Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları
 - ✓ İçsel Cazibe Merkezi Yaratan Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Fonksiyonlarına göre Bölgesel kalkınma ajansları iki başlık altında incelenmektedir (Narman, 2019, s.15).
 - ✓ Küçük Fonksiyonlu Bölgesel Kalkınma Ajanları
 - ✓ Çok Fonksiyonlu Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Bölgesel Kalkınma Ajanslarını mali kaynaklarına göre iki başlık altında incelenmektedir (Ertaş, 2013, s.90-91).
 - ✓ Zayıf Bölgesel Kalkınma Ajanları
 - ✓ Güçlü Bölgesel Kalkınma Ajansları

2.9. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Oluşum Süreci

Bölgesel dengesizlik, aynı ülkenin farklı bölgelerinde görülmekte olan ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan eşitsizliktir. Bütün ülkelerde yaşanan bu bölgesel dengesizliğin giderilmesi için bir dizi plan yürütülmüştür. Türkiye’de 1960 yılların başından itibaren planlı döneme geçişle beraber ekonomik kalkınmayı sağlamayı hedefleyen çalışmalar yapılmış olup ilk bölgesel kalkınma planları 1990’lı yıllarda AB girme sürecini hızlandırmak için yapılmıştır. Ülkemizde BKA’ların kurulmasının en önemli sebebi AB ile yapılan üyelik sürecidir. Bu çerçevede Türkiye BKA’ların AB’ye aday ülke statüsünün verildiği 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi sonrası kurulma adımı atılmıştır. Türkiye Helsinki Zirvesi sonrasında kabul edilen “Ortak Katılım Belgesi”nde yapılması gereken müzakere süreçleri için BKA’ların kurulmasının hukuki süreci başlatılmıştır. Bu çerçevede 22 Eylül 2002 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile istatistiki bölge sistemi “Nomenclature des unités territoriales statistiques (NUTS)” sistemi kabul edilmiş ve Düzey-1 düzeyinde 12 bölge, Düzey-2 düzeyinde 26 adet istatistiki alt bölge kurulmuştur. AB katılım sürecinde 2003 yılında kabul edilen “Katılım Ortaklığı Belgesin”de yapılacak olan ekonomik yardımlar için BKA’ların kurulması kararlaştırılmıştır. Tüm bu süreçlerden sonra Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun 25 Ocak 2006 yılında kabul edilmiş ve daha sonra 08 Şubat 2006 yılında Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girmiştir (Cankorkmaz, 2011, s. 124-125).

Şekil 2. 26 Düzey- 2 bölgesi ve kalkınma ajansları.

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019, Kalkınma Ajansları 2019 Yılı Genel Faaliyet Raporu.

Bölgesel Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun yürürlüğe girdikten sonra ilk olarak 2006 yılında Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. 25 Temmuz 2009 yılına kadar diğer Kalkınma Ajansları da kuruluşlarını tamamlamıştır (Almalı, 2016, s 28-30).

Tablo 2.3 Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş dönemleri

Kuruluş Yılı	Kodu	Düzyey-2 (Kalkınma Ajansı)	Kısaltma	Düzyey-3 (Kapsadığı İller)	Merkez
2006	TR31	İzmir KA	İZKA	İzmir	İzmir
	TR62	Çukurova KA	ÇKA	Mersin, Adana	Adana
2008	TR10	İstanbul KA	İSTKA	İstanbul	İstanbul
	TR52	Mevlana KA	MEVKA	Konya, Karaman	Konya
	TR83	Orta Karadeniz KA	OKA	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
	TRA1	Kuzey Anadolu KA	KUDAKA	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
	TRB2	Doğu Anadolu KA	DAKA	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van	Van
	TRC1	İpekyolu KA	İKA	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep
	TRC2	Karacadağ KA	KARACAD AĞ	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
	TRC3	Dicle KA	DİKA	Batman, Mardin, Siirt, Şırnak	Mardin
	TR21	Trakya KA	TRAKYAK A	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ
	TR22	Güney Marmara KA	GMKA	Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir
	TR32	Güney Ege KA	GEKA	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli

2009	TR33	Zafer KA	ZEKÂ	Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya
	TR41	Bursa Eskişehir Bilecik KA	BEBKA	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa
	TR42	Doğu Marmara KA	MARKA	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli
	TR51	Ankara KA	ANKARA KA	Ankara	Ankara
	TR61	Batı Akdeniz KA	BAKA	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta
	TR63	Doğu Akdeniz KA	DOĞAKA	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay
	TR71	Ahiler KA	AHİKA	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir
	TR72	Orta Anadolu KA	ORAN	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri
	TR81	Batı Karadeniz KA	BAKKA	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak
	TR82	Kuzey Anadolu KA	KUZKA	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu
	TR90	Doğu Karadeniz KA	DOKA	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon
	TRA2	Serhat KA	SERKA	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars
	TRB1	Fırat Kalkınma Ajansı	FKA	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya

Kaynak: Erbaş, 2014, s. 76-77.

2.9.1. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının işlevleri

Türkiye’de yer alan kalkınma ajansları, 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin on altıncı bölümünde yer alan “Kalkınma Ajansları” başlığı çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu çerçevede, söz konusu kararnamenin 188. maddesinde, kalkınma ajanslarının görev ve yetkileri Resmi Gazete aracılığıyla açıklanmıştır. Bahsi geçen görevler, kalkınma alanındaki tüm paydaşların görüş ve çıkarlarının göz önünde bulundurularak yürütülen çalışmalarla ilgili olarak belirlenmiş olup, ajansların bu süreçte gereken iş birliklerini kurmaları ve kalkınma sürecinin etkin bir şekilde desteklenebilmesi için gerekli bilgileri temin etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Korkmaz, 2023, s. 49).

5449 Sayılı Kalkınma Ajansları’nın Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun neticesinde kurulan KA’nın görevleri ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir (Almalı, 2016, s. 33-34):

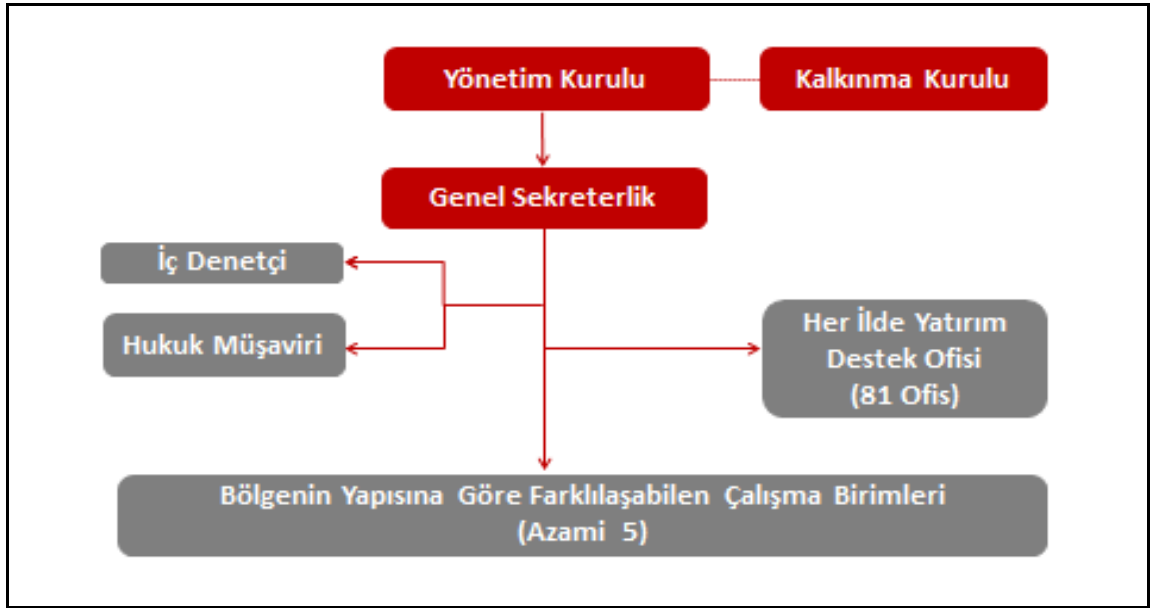
- ✓ Yerel yönetimlerce yapılacak olan planlamaları ve çalışmaları destekleyecek teknik yardımda bulunmak.
- ✓ Bölgedeki plan ve programların uygulanmasını sağlayacak faaliyetlere ve projelere destekte bulunmak.
- ✓ Bölgede yer alan kamu kurum ve kuruluşlara, gerçek kişiler ile tüzel kişilere bölgenin gelişimi için yaptığı faaliyetlere ve projelere maddi destek sunmak.
- ✓ Kalkınma Ajansına ayrılan kaynakların bölgenin ya da yörenin gelişimi için kullanmak ve kullandırmak.
- ✓ Bölgedeki kaynak ve olanakları tespit ederek bölgenin gelişim sürecini hızlandırmak ve bölgenin rekabet gücünü artıracak araştırmalar yapmak ve yaptırmak.
- ✓ Bölge illerindeki yer alan yatırımcılara yapılacak yatırımlar için kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkisinde bulunan izin ve ruhsat gibi işlemlerin takip etmek.
- ✓ Bölgede yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve girişimcilerin yönetim, organizasyon, tanıtım, yatırım teknolojik destek finansman ve kalifiye eleman yetiştirme noktasında destek sağlamak.
- ✓ Türkiye’nin katılım sağladığı uluslararası programların faaliyetlerin bölgede tanıtmak.

- ✓ Ajansın faaliyetleri, mali durumu ve ajansla ilgili diğer bilgilerin güncel olarak yer alacağı bir web sitesi oluşturarak bilgi edinilmesini sağlamak.

2.9.2. Türkiye’deki kalkınma ajanslarının kurumsal yapısı

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan kalkınma ajansları; yönetim kurulları, kalkınma kurulları, genel sekreterlik, ajans merkezindeki çalışma birimleri ve ihtiyaca göre il sınırları içerisinde faaliyette bulunan yatırım destek birimlerinden oluşmaktadır. Kalkınma ajanslarının organizasyon şeması aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019, s. 5-6).

Şekil 3. Kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019.

Kalkınma Kurulu: Kalkınma ajanslarının danışma organıdır. Kalkınma kurulu, bölgenin kalkınması için kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, üniversiteler, STK’lar, bölgenin içerisinde yer alan aktörler ve bölgenin içerisinde yer alan kurum temsilcilerini bir araya getirerek bölgede iş birliği ve koordinasyonu geliştirmektedir. Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini denetlemek sonraki süreçler için bölgenin kalkınması için gerekli faaliyetleri yönetim kuruluna sunmak, bölgede çalıştaylar ve toplantılar yaparak bölgenin gelişimi için bölgede yer alan kurum ve kuruluşlarla fikir

alışverişinde bulunarak yönetim kuruluna tavsiyeler gibi görevleri bulunmaktadır. Ancak kalkınma kurulu 2016 yılında askıya alınmıştır (İlgar, 2023, s. 29).

Yönetim Kurulu: 5449 sayılı kanuna göre kalkınma ajanslarıyla ilgili kararların alındığı kalkınma ajansının organıdır. Başkanı ise o ilin valisidir. Kalkınma ajansı birden çok ilden oluşuyorsa ilgili illerin valileri dönüşümlü bir şekilde yönetim kuruluna başkanlık yapar. İlk toplantıda üyeler aralarında bir başkan vekili seçer ve başkan olmadığı zaman oturuma seçilen başkan vekili başkanlık yapar. Seçilen kurul üyeleri süresi iki yıl olup süresi biten üye yerine yedek üyeler geçebilmektedir. Süresi biten üye tekrar üye seçilebilmektedir. Kararlar oy çokluğuyla alınır. Eşitlik durumunda başkanın kararı temel alınmaktadır (Özgür, 2014, s. 167).

Genel Sekreterlik: 5449 Sayılı Kanuna göre genel sekreterlik kalkınma ajansının icra birimidir. Genel sekreterliğin amiri genel sekreter'dir. Hiyerarşik olarak Genel Sekreterlik ve yatırım Destek Ofisleri'nin en yetkili kişisi konumundadır. yönetim kuruluna karşı sorumludur. Genel sekreter yönetim kurulunun teklifi ve kalkınma bakanlığının onayıyla seçilir (İrehan,2024, s. 29).

5449 Sayılı Kanun'un 14'üncü maddesinde Genel Sekreter'in görev ve yetkileri şunlardır (Resmi Gazete, 2006):

- ✓ Yönetim kurulu kararlarını uygulamak.
- ✓ Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.
- ✓ Ajans gelirlerini toplamak, 4 üncü maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve Yönetim Kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.
- ✓ Yönetim Kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.
- ✓ Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.
- ✓ Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.
- ✓ Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.

- ✓ Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.
- ✓ Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- ✓ Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.
- ✓ Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.
- ✓ Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.
- ✓ Yönetim Kurulu'nun devrettiği yetkileri kullanmak.

Yatırım Destek Ofisi: Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, Yönetim Kurulu Kararı ile artırılabilir. Yatırım Destek ofisleri Genel Sekreterliğe karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Yatırım Destek Ofislerinin yatırımcılara sunduğu hizmetler ücretsizdir. 5449 sayılı Kanunun 16'ncı maddesine göre yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2006).

- ✓ Bölgede özel kesim tarafından gerçekleştirilmesi düşünülen yatırımcılar adına kamu kurumlarında veya benzeri kuruluşlarda bu kurumların görev ve yetiklerine giren ruhsat veya izin işlemleri yaparak ve mevzuatta benzer idari iş ve işleyişlerin belirtilen sürede sonuçlandırmak.
- ✓ İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.
- ✓ Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.
- ✓ 4 üncü madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak.
- ✓ İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

2.9.3. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının mali yapısı

25.01.2006 tarihli 5449 sayılı Kanunun 19'uncu ve 20'inci maddesine göre Bölgesel Kalkınma Ajans'larının gelir ve giderlerine değinilmiştir. Kalkınma Ajanslarının 19'uncu maddesine göre gelirleri ve fonları şu şekilde sıralanmıştır (Resmi Gazete, 2006);

- ✓ Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatlarından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara ayrılan paylar çıkarıldıktan sonra kalan meblağ üzerinden, binde beş'lik kısmının her yıl ayrılacak transfer ödeneklerinden, Yüksek Planlama Kurulunca mevcut ajanslar için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans göstergelerine göre belirlenecek paylar.
- ✓ Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlardan alınacak kaynaklar.
- ✓ Yapılan faaliyet gelirleri.
- ✓ Bir önceki yılda gerçekleşen bütçelerden, bölgedeki il özel idarelere; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri dışında tutulacak tutarın yüzde bir, belediyelere; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak paylar.
- ✓ Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri kadar cari yıl bütçesinden aktarılabacak paylar.
- ✓ Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.
- ✓ Bir önceki yıldan kalan gelirler.
- ✓ Yapılan plân, program ve proje giderleri.
- ✓ Proje ve faaliyetleri destekleme giderleri.
- ✓ Araştırma ve geliştirme giderleri.
- ✓ Tanıtım ve eğitim giderleri.
- ✓ Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- ✓ Yönetim ve personel giderleri (Ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde on beşini aşamaz).
- ✓ Görevlerle ilgili diğer giderler.

2.9.4. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının denetim yapısı

Kalkınma ajanslarının denetim yapısı, 5449 Sayılı Kanun'un 25'inci maddesine göre düzenlenmiştir. Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği'ne göre ajanslar iç ve dış denetim tabidirler. Ajansların iç denetimini; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performanslarını yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından yapılmaktadır. Yapılan iç denetimin raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulmaktadır. Dış denetim ise; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca ortaklaşa belirlenecek esas ve usullere göre ajansın bütün hesap ve işlemleri, Yönetim Kurulu tarafından her yıl en geç mart ayına kadar ve ya gerektiğinde Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına da inceleme yaptırılabilir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu İçişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığı'na beraber sunarlar. Denetim sonucunda suç teşkil eden hususlarla ilgili işlem yapmaya yetkili merci İçişleri Bakanlığı'dır. Performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve buna göre tedbir almaya yetkili merci Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'dır (Urhan, 2015, s. 51-52).

2.10. Dicle Kalkınma Ajansı

2.10.1. Dicle Kalkınma Ajansı hakkında genel bilgiler

Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), 25.01.2006 tarihli 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki Kanun”un 3’üncü maddesine göre Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’nın güdümünde 10 Kasım 2006 tarih ve 2006/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Dicle Kalkınma Ajansı’nın kuruluş amacı, 5449 sayılı Kanunun 1’inci maddesinde geçtiği gibi ve bütün kalkınma ajansları için de ortak kabul edilen genel ifade; kamu kesimi, özel kesim ve STK’lar arasında iş birliğini sağlayarak, kaynakların doğru kullanmak, yereldeki potansiyeli ortaya çıkarmak, ülke genelindeki plan ve programlar dahilinde hareket ederek bölgesel gelişimi sağlamak, sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştirmek, bölge içi ve diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktır. DİKA’nın faaliyet alanları: Mardin, Siirt, Şırnak ve Batman illeridir (Çayın vd. 2012, s.106-107).

Şekil 4. Dicle kalkınma ajansının (DİKA) kapsamındaki iller.

Kaynak: DİKA, 2024.

TRC3 Bölgesi'nin Türkiye yüzölçümüne oranı %3,39 ve nüfusunda yaklaşık olarak %2,71'ini oluşturmaktadır. Bölgenin kuzeyinde Bitlis ve Muş, kuzeydoğuda Van, doğusunda Hakkâri, batısında Şanlıurfa ve kuzeybatıda Diyarbakır illeri bulunmaktadır. Bölge, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi ortalamasının altında yer almakta ve gelişmişlik bakımında geri kalmış bölgelerin başında gelmektedir. Bölge sınırlarında yer alan sınır kapıları artan ülke ihracatında önemli bir yere sahiptirler. Bölge sınırlarında yer alan tarihi mekânlarıyla çok sayıda yerli ve yabancı turist çekmektedir. Bölgede yer alan ovalarda bölgenin sulama imkânlarıyla beraber birçok tarım ürünü yetiştirilmektedir. Türkiye için önemli olan petrolün büyük bir bölümü TRC3 illerinden çıkarılmaktadır. Ayrıca bölge asfaltit, fosfat, bakır ve krom gibi değerli yer altı kaynaklarına sahiptir (DİKA, 2024).

2.10.1.1. Dicle Kalkınma Ajansı'nın misyonu ve vizyonu

DİKA'nın misyonu, kurumsal kapasitesini güçlendirmiş, akredite yapı olarak, herkesin katılımıyla hazırlanan planlar ve programlar, bölgeye tatbik ettiği teknik ve ekonomik destekler ile etkili iş birlikçi anlayışla, bütün katılımcıları ve kaynakları ortak amaç için bir araya getirerek, bölgesel sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamayı

hedeflemektir. DİKA'nın vizyonu ise, bölgenin tarihi, kültürel ve doğal mirasını, stratejik konumunu yenilikçi ve katılımcı bir yaklaşım çerçevesinde, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirerek; yeniden üretimi gerçekleştirmeyi, bölgeyi ticaret ve medeniyet merkezi yapmayı hedefleyen, bölgenin istikrarlı bir şekilde gelişimini sağlayan, bölgede yaşayan insanlara güven ve umut ortamını tesis eden cazip bir bölge haline getirmeyi sağlamaktır (Polat, 2012, s.31).

2.10.1.2. Dicle Kalkınma Ajansı'nın amaç ve hedefleri

DİKA, bölgenin sahip olduğu kaynakları harekete geçirerek bölgesel kalkınmayı sağlamak ve bölge içi gelişmişlik farkını azaltmak, bölgenin ulusal ve uluslararası alanda reklamını yaparak bölgeye yatırım çekmek, bölgede üretimi ve istihdamı artıracak faaliyetlere öncülük etmek, bölge dışına göçü önlemek ve kaliteli iş gücü kapasitesinin artırılmasını sağlamak için kurulmuştur. DİKA'nın amaç ve hedefleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Denli, 2013, s. 89-90).

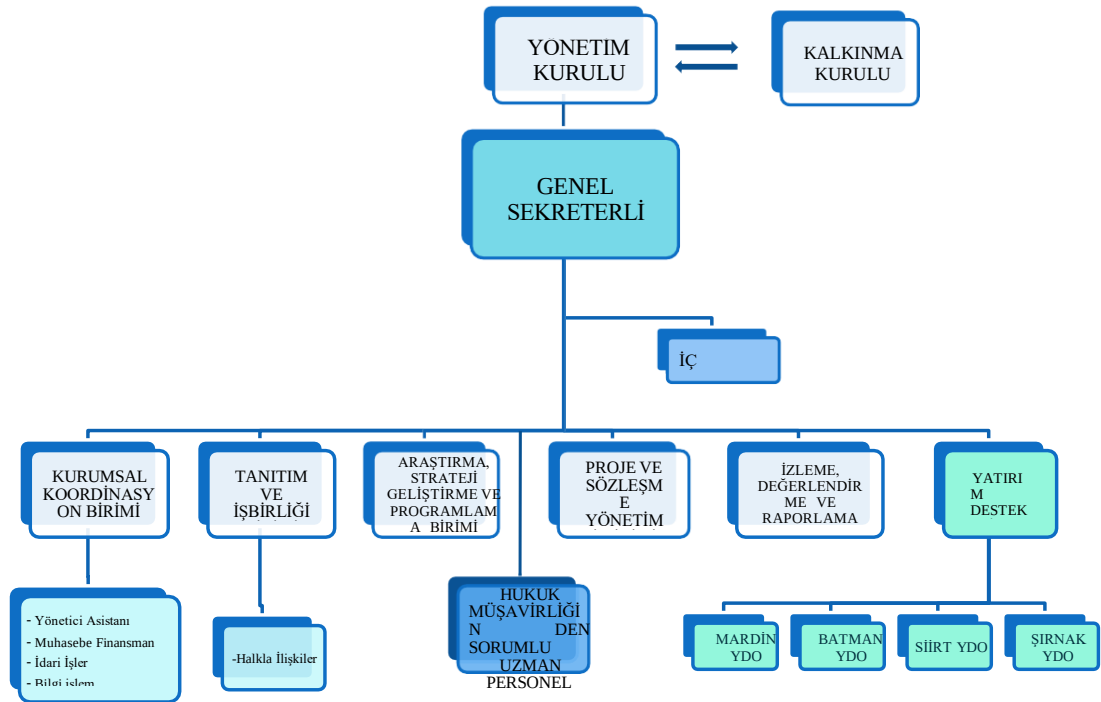
- ✓ Bölgede plan ve programları oluştururken; hukuk sınırlar içerisinde hareket edip ulusal plan ve programlara uygun adımlar atmak ve bu planların uygulayacak proje ve faaliyetleri desteklemek,
- ✓ Bölgedeki kamu kurum ve kuruluşların kurumsallaşmasını sağlayacak adımları desteklemek, ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamak amacıyla katılımcı, yenilikçi, toplumsal sorumluluğa sahip ve oluşacak sorunları gidermeye odaklı bir bakış açısıyla hareket etmek,
- ✓ Kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla uyumlu bir çalışmayı sağlamak, aktif ve sürdürülebilir bir gelişme sürecinin meydana getirmesine katkı sağlamak,
- ✓ Bölgedeki doğal ve kültürel varlıkların korunmasını sağlamak turizm faaliyetleri geliştirmek,
- ✓ Bölgedeki potansiyeli harekete geçirmek, bölgenin beşeri sermayesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yaparak, yatırım ortamına olanak sağlamak.
- ✓ Bölgede yapılacak olan çalışmalarda açıklık, adalet, güvenilirlik, verimlilik, etkinlik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, öngörülebilirlik ve hesap verilebilirlik gibi ilke ve değerler ışığında hareket etmektir.

2.10.1.3. Dicle Kalkınma Ajansı'nın teşkilat yapısı

Dicle Kalkınma Ajans Teşkilat Yapısı, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 7 inci maddesine göre aşağıdaki organlardan oluşmaktadır (DİKA, 2010, s. 8-9):

- ✓ Kalkınma Kurulu,
- ✓ Yönetim Kurulu,
- ✓ Genel Sekreterlik,
- ✓ Yatırım Destek Ofisleri,

Sekil 5. Dicle kalkınma ajansı teşkilat yapısı.

Kaynak: DİKA, 2010.

Kalkınma Kurulu: Bölgesel gelişme hedefine ulaşmak amacıyla bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini artırmak ve kalkınma ajansını buna kanalizasyon

etmek üzere Kalkınma Kurulu oluşturulmuştur. Kalkınma Kurulu, bölge illerini dengeli şekilde temsil edilmekte ve en fazla yüz üyeden oluşmaktadır. Kalkınma Kurulunda temsil edilecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilci sayısı, görev süresi ve diğer hususlar Kuruluş Kararnamesi'nde belirtilmiştir (DİKA, 2010, s. 8-9).

Yönetim Kurulu: Yönetim Kurulu, kalkınma ajansının karar merciidir. Yönetim Kurulu, bölge illerinin Valileri, il merkezlerinin Belediye Başkanları, İl Genel Meclisi Başkanları ve İl Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlarından oluşmaktadır. Yönetim Kurulunun Başkanı Vali'dir. Birden fazla ili kapsayan bölgelerde Yönetim Kurulu Başkanlığı ilk yıl Ajans merkezinin bulunduğu ilin Vali'si diğer yıllarda alfabetik sıraya göre illerin Vali'leri tarafından yürütülür (DİKA, 2010, s. 8-9).

Genel Sekterlik: Genel Sekreterlik kalkınma ajansının yürütme organıdır. Genel Sekreterliğin ve Yatırım Destek Ofislerinin baş amiri Genel Sekreterdir. Genel Sekreterin Yönetim Kurulu'na karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Genel Sekreterlik Bünyesinde Bulunan Birimler (DİKA, 2010, s. 8-9):

- ✓ Kurumsal Koordinasyon Birimi,
- ✓ Proje ve Sözleşme Yönetimi Birimi,
- ✓ Tanıtım ve İşbirliği Birimi,
- ✓ Araştırma, Strateji Geliştirme ve Programlama Birimi,
- ✓ İzleme, Değerlendirme ve Raporlama Birimi,
- ✓ Yatırım Destek Ofisleri (YDO)'dir.

2.10.1.4. Dicle Kalkınma Ajansı'nın yetki görev ve sorumlukları

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki 5449 sayılı Kanunun 5'inci maddesine göre Dicle Kalkınma Ajansı'nın görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (DİKA, 2010, s. 22-23).

- ✓ Bölgesel yönetimlerin plânlarına teknik destek sağlamak.
- ✓ Bölgede yapılan plân ve programlarının uygulanmasına olanak veren faaliyet ve projelere destek sunmak.
- ✓ Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili gelişim sağlamsı için projelere destek sunmak.
- ✓ Bölgede yer alan kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü bölge plân ve programlar için önemli gördüğü diğer projeleri izlemek.
- ✓ Bölgesel gelişim için hedeflenen noktaya gelmek için kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini sağlamak.
- ✓ Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölgedeki plân ve programlara uygun şekilde kullanmak veya kullandırmak.
- ✓ Bölgenin mevcut kaynak ve olanaklarını araştırmak, bunun neticesinde ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmak ve rekabet gücünü artıracak çalışmalar yapmak veya yaptırmak.
- ✓ Bölgenin yatırım imkânlarının artırılması için ilgili kuruluşlarla ortak hareket ederek ulusal ve uluslararası alanda tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- ✓ Bölgedeki yer alan yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkisinde olan izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerin takip etmek.
- ✓ Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve iş gücü eğitimi gibi alanlarda alakalı kuruluşlarla iş birliği yaparak bölgede yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcilere destek sağlamak.
- ✓ Türkiye'nin katılmış olduğu ikili veya çok yönlü uluslararası programlarla ilgili faaliyetlerin bölgede tanıtımını sağlamak.

2.10.2. DİKA'nın Batman ilindeki faaliyetleri

Dicle Kalkınma Ajansı'nın Batman iline yapmış olduğu yatırımlar ve hedefleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir (DİKA Batman YDO Birifing Raporu, 2025, s. 1-41).

- ✓ DİKA'nın 2025 yılı bütçesi 506 milyon Türk Lirası olarak belirlenmiştir.
- ✓ DİKA TRC3 Bölgesinde ekonomik kalkınmaya sağlamak amacıyla önümüzdeki beş yıl için 2024-2028 yılları arasında Bölge Planı çerçevesinde paydaşlarıyla beraber 4 gelişme eksenini, 21 hedef ve 108 tedbir belirlemiştir.

- ✓ DİKA 2025-2027 yılları için Yatırım Ortamının Geliştirilmesi ve Girişimcilik, Kırsal Ekonominin Güçlendirilmesi ve Mezopotamya Kültür Turizminin Geliştirilmesi, Tanıtım ve Markalaşma gibi orta vadeli üç adet Sonuç Odaklı Program hazırlamıştır.
- ✓ KOSGEB Batman Müdürlüğü ile geliştirilen iş birliği kapsamında Batman'da gerçekleştirilen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri ile özellikle genç ve kadınlardan oluşan toplam 527 girişimci sertifika sahibi olmuştur.
- ✓ DİKA bugüne kadar Batman'da kamu kurumları, mahalli idareleri, üniversiteye, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının 498 projesine destekte bulunmuştur. Sağlanan destek miktarı 107 milyon liraya ulaşmış bulunmaktadır.

Tablo 2.4 İllere göre desteklenen proje sayısı

İller	Proje Sayısı	❖ Yüzdelik Dilim
Batman	498	% 33,76
Mardin	330	% 22,37
Siirt	439	% 29,76
Şırnak	208	% 14,10
Toplam:	1475	% 100

Kaynak: DİKA Batman YDO Brifing Raporu, 2025.

❖ Hesaplamalar yazar tarafından yapılmıştır.

DİKA, faaliyet gösterdiği iller arasında en fazla proje desteğini Batman iline sağlamıştır. Ajans tarafından desteklenen toplam projelerin %33,76'sına karşılık gelen 498 adet proje Batman ilinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Batman ilinin ajansın destek mekanizmalarından en yoğun biçimde yararlanan il konumunda olduğunu göstermektedir (Tablo 2.4).

Tablo 2.5 İllere göre sağlanan destek tutarı (Milyon TL)

İller	Destek Tutarı (MİLYON)	❖ Yüzdelik Dilim
Batman	107	% 26,42
Mardin	145	% 35,80
Siirt	93	% 22,96
Şırnak	60	% 14,81
Toplam:	405	% 100

Kaynak: DİKA Batman YDO Brifing Raporu, 2025.

❖ Hesaplamalar yazar tarafından yapılmıştır.

DİKA tarafından dört ilde sağlanan toplam 405 milyon TL tutarındaki mali destek kapsamında, en yüksek pay %35,80 oranı ve 145 milyon TL ile Mardin iline verilmiştir. Mardin'i, %26,42 oran ve 107 milyon TL ile Batman, %22,96 oran ve 93 milyon TL ile Siirt, %14,81 oran ve 60 milyon TL ile Şırnak takip etmektedir. Bu dağılım, ajansın kaynak tahsisinde Mardin ve Batman illerine öncelik verdiğini göstermektedir.

Tablo 2.6 DİKA'nın Batman'da destek sunduğu projelerin dağılımı

Sektörler	Proje Sayısı
Meyve Bahçesi	270
Hazır Giyim	23
Tarım	14
Bilişim	7
Stratejik Plan	5
İmalat	48
Altyapı	17
Proje Yazma Eğitimi	13
Araştırma Raporu	7
Coğrafi İşaret Tescili	5
Kapasite Geliştirme	45
Turizm	16
Enerji Verimliliği	9
Fizibilite Raporu	6
Diğer	13
Toplam:	498

Kaynak: DİKA Batman YDO Brifing Raporu, 2025.

- ✓ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen Çalışan ve Üreten Gençler Programı kapsamında Batman OSB ile Hasankeyf, Gercüş ve Kozluk ilçelerinde 8 tekstil fabrika binası kurularak yatırımcıların hizmetine sunulmuştur. 215 genç istihdam edilmektedir.
- ✓ Ajans tarafından 2010-2018 yılları arasında altyapının geliştirilmesine yönelik mali destek programları yürütülmüştür. Sanayi, turizm ve kentsel altyapı alanlarında Batman'da 23 proje desteklenmiştir.
- ✓ DİKA ve Vakıf Katılım Bankası imalat ve turizm sektörlerinde kaynak verimliliğini sağlamak ve işletmelerin fiziki ve teknolojik altyapısını iyileştirmek üzere uygun koşullarda kredi temin edebilmesine yönelik

Batman’da 26,8 Milyon TL bütçeli 21 proje için 3,8 Milyon ₺ kar payı desteği sağlamıştır.

- ✓ Ajans, Batman’da sektörel gelişmeyi hızlandırmak ve rekabetçi sektörleri güçlendirmek amacıyla 2010-2016 yılları arasında KOBİ’lere yönelik uygulanan mali destek programları ile girişimcileri ve yatırımcıları desteklemiştir. Bu programlarla Batman’da 52 firma desteklenerek; üretim kapasitelerini, istihdamlarını ve ihracatlarını artırmaları sağlanmıştır.
- ✓ Ajansın, Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ile iş birliği çerçevesinde yürüttüğü “2015 Yılı Meyveciliğin Geliştirilmesi Ortak Mali Destek Programı” kapsamında 270 adet antepfıstığı, üzüm ve ceviz kapama bahçesi projesine fidan, sulama ve çevre ihata desteği sağlanmıştır.
- ✓ Ajans tarafından, önemli projelerin fizibiliteleri ve model uygulamalarına yönelik yerel ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak stratejik nitelikli ve aciliyet içeren yenilikçilik ve sürdürülebilirlik temeline dayanan Batman’da toplam 17 proje desteklenmiştir.
- ✓ Dezavantajlı kesimlerin istihdam edilebilirliği artırmak üzere yürütülen program kapsamında Batman’da uygulanan 4 projeye 6,8 Milyon Lira destek sağlanmıştır.
- ✓ GAP Bedesten Programı kapsamında Batman’da 6 kadın kooperatifi desteklenmektedir.
- ✓ Batman Valiliği himayelerinde DİKA ile Batman Üniversitesi arasında Siber Vatan Programı kapsamında 17.07.2024 tarihinde “Siber Güvenlik Eğitimi” iş birliği protokolü yapılmıştır ve bu kapsamda 40 öğrenciye “Sızma Testi Eğitimi” verilmiştir.
- ✓ Nitelikli eleman yetiştirmek için Batman Valiliği Himayesinde DİKA’nın koordinasyonunda Batman Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü ile Batman Ticaret Odası arasında protokol imzalanmıştır.
- ✓ DİKA ve Trendyol iş birliği ile neticesinde 16.09.2024 tarihinde Trendyol tarafından esnaflara yönelik e-ticarete başlama eğitimi verilmiştir.
- ✓ Teknik Destek Programı kapsamında yöresel ürünlere coğrafi işaret tescili alınmasına yönelik danışmanlık desteği sağlanmıştır. Bu kapsamda dört tane coğrafi işaret tescil başvuru yapılmış olup başvuru aşamasında bulunan iki adet projeye destek sunulmuştur.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Ağırlioğlu (2018) çalışmasında, kalkınma ajanslarının aktif kullanıldığında bölgesel kalkınma için önemli bir rol aldığını belirtmiştir. Bu neticede kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmadaki izlerine bakılarak Siirt İli örneğini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma ankete dayalıdır ve çalışmada daha çok Türkiye'deki bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimine ve oluşumlarına odaklanılmıştır. Yapılan anket sonucunda proje yürütenlerin %95'nin amacının bölgesel kalkınmaya katkı amacı olduğu dile getirilmiş olup sadece %60'ının hedefine ulaştığı görülmüştür. Çalışmaya göre bölgesel kalkınmanın olabilmesi için birçok unsurun sentezlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir. DİKA'nın destek sağladığı projelerle iş birliği içinde olmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Berber ve Celepçi (2005) çalışmasında, kalkınma ajanslarının tanımını ve kapsamını ve kalkınma politikaları çerçevesindeki önemini ele almakta ve bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimini inceleyerek Türkiye'de bulunan kalkınma ajanslarının üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Çalışmada bölgesel kalkınma ajanslarının bir yörenin sosyoekonomik yapısını geliştirmek için kamu ve özel sektörün dışında sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışan kuruluşlar olarak tanımlamıştır. Ajansların merkezi hükümet bölge arasında bir köprü görevi sunduğu dile getirilmiştir. Çalışmada Türkiye'deki kalkınma ajanslarının bölgelerarasındaki ekonomik gelişmişlik farkının giderilmesinde ve bölgenin kalkınmasında önemli bir rol üstlendiği dile getirilmiştir.

Çetinkaya ve Ateş (2018) yaptığı çalışmada, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın (ORKA) rolünü ve bölgesel kalkınmadaki etkisini incelenmektedir. Bu kapsamda ORKA'nın 2010-2014 yılları arasındaki yapılan projeleri analiz etmeye çalışmıştır. Çalışmada şu sonuca ulaşılmıştır; ORKA'nın bölgesel kalkınmada etkin bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda, kaynakların daha etkili bir şekilde kullanılmasının gerekliliği belirtilmiş olup bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasının sağlanması için ajansın stratejilerini ve proje seçim süreçlerini geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Çölkesen (2009) çalışmasında, BKA kavramının Türkiye'de yeni bir kavram olduğunu 2006 yılında 5449 sayılı Kanun sonrasında 2007 yılında İZKA ve ÇKA kurulmasıyla Türkiye'de yer edindiğini belirtmiştir. Daha önce 1960 yılında planlı döneme geçişle kalkınma politikalar uygulansa da hedeflenen kalkınma sürecinde

başarısız olduğu belirtilmiştir. Türkiye'ye göre AB'de ise BKA'lar daha etkin bir rol almıştır. Çalışmada İngiltere olan BKA'ları ve Türkiye BKA'ları karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda Türkiye'deki BKA'ların İngiltere BKA'larında daha verimsiz çalıştıkları görülmüştür. Bu durumun en önemli sebebi, Türkiye'deki BKA'ların daha çok merkezîyetçi bir anlayışla çalıştığı ve verimsiz olduğu vurgulanmıştır.

Ceran (2010) çalışmasında, kalkınma ajansları bölgelerarasındaki ekonomik farkları gidermek ve hedeflediği ekonomik göstergelere ulaşabilmek için mali ve finansal kaynakları iç ve dış denetime almasını, bu sayede ajansların sahip olduğu kaynakları daha verimli kullanarak hedeflerine ulaşabileceğini dile getirmiştir. Bu çalışmaya göre, ajansların idari yapısı içerisinde Genel Sekreter bünyesinde ajansların teknik ve idari faaliyetlerine katkı sunacak bir iç denetmenin olması gerektiğini savunulmuştur.

Dağdaş (2010) çalışmasında, 5449 sayılı Kanuna göre 2006-2009 arasında kurulan kalkınma ajanslarının Türkiye'nin bölgesel kalkınması için bir çıkış açabileceğini belirtmiştir. Ancak kalkınma ajanslarının hedeflerine ulaşmaları için, kapsadığı bölgenin iyi bir araştırma ve analizden geçirilerek bölgenin ihtiyaçlarına göre imkânlar sunması gerektiğini savunmuştur. Kalkınma Ajanslarının yatırım yapılırken yereldeki kurumlarla beraber yatırımların yapılmasını ve güvenilir ve şeffaf bir anlayışla yönetilmesinin gerekliliğini dile getirmiştir. Ajansların personelinin bu düşüncede olmasını kalifiyeli kişilerden seçilmesinin gerekliliğini savunmuştur.

Engin (2011) yaptığı çalışmada bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimini incelemiş, İngiltere ve Türkiye'deki kalkınma ajansları değerlendirmiştir. Çalışmada, bölgesel kalkınma ajanslarını bölgenin sosyoekonomik yapısını geliştirmek maksadıyla kamu ve özel sektörün ve STK'lar ile iş birliği içinde olan kuruluşlar diye tanımlamıştır. İngiltere'de kalkınma ajanslarının tarihçesi 1930'lu yıllara dayanmaktadır. İngiltere'deki bölgesel kalkınma ajanslarının temel amacı, bölgelerarası rekabeti geliştirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama amacıyla kurulduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ise kalkınma ajansları tarihçesinin 2006 yılında AB'ye uyum süreci kapsamında kurulduğu belirtilmiştir. Türkiye'de kurulan ajansların amacının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak ve yereldeki potansiyeli ortaya çıkararak bölgesel gelişimi hızlandırmayı hedeflediği belirtmiştir. Çalışma neticesinde İngiltere ve

Türkiye'de ajansların bölgelerarasındaki eşitsizliklerin azaltılmasında ve yerelin ekonomik gelişiminde katkı sunduğu dile getirilmiştir.

Erel (2019) çalışmasında, Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkileri Mevlana Kalkınma Ajansı ve TR 52 Bölgesi Örneği adlı çalışmasında 2009-2018 yılları arasındaki çalışmasında Konya-Karaman Bölgesi'nin bölgesel kalkınmadaki katkılarını araştırmıştır. Bu amaçla, MEVKA'nın yaptığı faaliyetler ve her türlü çalışmalar belirtilmiştir. Belirtilen yıllarda 883 tane proje destek yapılmış. MEVKA yaptığı yatırımların neticesinde bölgedeki işletmelerin gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Destekler sonucunda işletmelerde istihdam artışı olmuş, yeni ürünler geliştirilmiş, ihracata yönelik faaliyetler artmış ve İşletmelerin kurumsal bir kimliğe sahip olmaları sağlanmış olduğu vurgulanmıştır (Erel, 2009, s. 94-98).

Ergene (2019) çalışmasında, Trakya Kalkınma Ajansı'nın (TR21) bölgesel kalkınmaya etkisini incelemiş olup bu kapsamda ajansın faaliyetlerini stratejik hedeflerini ve uyguladığı programlar ele alınmıştır. TR21 Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerindeki sosyoekonomik kalkınmaya yaptığı faaliyetler incelenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde, TR21, ajansın Trakya Bölgesi'nin sosyoekonomik gelişiminde önemli katkılar sağladığı görülmüştür. Ajansın destekleriyle bölgenin rekabet gücünü artırdığı, istihdam yarattığı ve yerel kalkınmayı teşvik ettiği görülmüştür.

Güçlü (2018) çalışmasında, ajansların kalkınmaya katkısını Kastamonu ili örneğinde araştırmıştır. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın (KUZKA) bölgesel kalkınmadaki rolünü Kastamonu ilindeki etkinliğine bakmıştır. KUZKA TR82 bölgesinin kalkınmasına kayda değer katkılar sunmuştur. Ajans tarafından desteklenen projelerin bölgenin üretim kapasitesini, ihracatını, istihdamını ve genel refahı gibi göstergelerde önemli sonuçlar doğurmuştur.

Gürer (2014) çalışmasında, gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de kalkınma kavramının küreselleşme olgusuyla birlikte ulusal çapta yapılan çalışmalar zamanla yerini daha çok mikro ölçekli çalışmalara bıraktığını belirtmiştir. BKA'lar bölgenin potansiyelini ortaya çıkartıp yatırımları artırarak kalkınmayı amaçlamaktadır. Bölgesel çapta yapılacak yatırımlar ilk olarak yatırım yapılan bölgeyi daha sonra ülke genelinde ekonomik gelişmeleri sağlayacağı ve ulusal çapta ülkenin cazibe merkezi olacağını ifade etmiştir. Bu durumun yaşanabilmesi için yatırımların büyük ölçekli olmasıyla olabileceğini savunulmuştur. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'na yapılan büyük yatırımların sonucunda alınan meyvenin buna örnek verilebileceği söylenilmiştir. Ancak

Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de genelde yapılan yatırımlar küçük ölçekte olduğu için ekonomiye sınırlı oranda katkı yaptığı belirtilmiştir.

Güven (2018) çalışmasında, BKA’ların gelir dağılımı üzerindeki etkiyi incelemiştir. Gini katsayı değerleri ile ajanslar tarafından yapılan yıllık proje ve faaliyet desteklerinin bölgesel Yatırım Destek Tutarı (YDT) olarak analize eklendiği çalışmasında Yatırım Destek Tutarları gini katsayısı arasında negatif bir oran olduğu ortaya çıkmıştır.

Karasu (2009) çalışmasında, BKA’ların kuruluş amacının yöresel olduğunu, bunun aksine merkeziyetçi bir yapıya büründüğünü ifade etmiştir. Merkeziyetçi politikalar sonucunda yereldeki kurum, kuruluşlar ve özel işletmeler üzerinde hükümetin otoritesinin arttığını belirtmiştir. BKA’lar AB’ye katılım ve uyum sürecindeki bölgelerarasındaki ekonomik gelişim farkını giderilmesi için kurulduğunu ve bunu yapmaya çalışırken yerelliğe önem verileceği ilkesinden uzaklaştığını irdelenmiştir.

Orkunoğlu ve Şahin (2015) çalışmasında, 1980’li yıllarda küreselleşme olgusuyla birlikte bölgesel kalkınmanın daha da önem kazandığı belirtilmiştir. Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansları 2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonları ve Görevleri Hakkındaki kanunla kurulmuştur. 2015 yılına kadar Türkiye’de toplamda 26 adet kalkınma ajansının kurulduğu belirtilmiş olup ajanslar ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle gelişmekte olan bölgelere yönelik yapıldığı irdelenmiştir. Bu çalışmada ise gelişmiş bölge olan Ankara’yı içine alan kalkınma ajansının faaliyetleri etkinliği incelenmiştir.

Özer (2008) çalışmasında, kalkınma ajanslarının tanımına, kapsamına değinerek kalkınma politikalarının önemini ele almıştır. Bu çalışmada kalkınma ajanslarının tarihçesine değinilmiş ve Türkiye’deki kalkınma ajanslarının tarihsel süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Bölgesel kalkınma ajanslarının işlevi irdelenmiştir. Yapılan çalışmaya göre ajansların kuruluş amacı şu şekilde açıklanmıştır, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirerek kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, bölge potansiyelini ortaya çıkarmak suretiyle bölgesel gelişimi sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için en önemli faktörün merkez ile yerelin uyum içinde çalışmaya bağlı olacağı belirtilmiştir. Bu çalışmada küreselleşen düzende rekabet edebilmek için kalkınma ajanslarının önemli rol üstlendiği vurgulanmıştır.

Paksu (2014) çalışmasında, kalkınma ajanslarının kalkınmadaki etkisini açıklamış ve İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın (İKA) bölgesel kalkınmadaki rolüne değinmiştir. Çalışmada İKA'nın bölgesel kalkınmayı desteklemek için planlar yaptığını planları organize ettiği bölgedeki kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaptığı mali ve teknik destekler sunduğu belirtilmiştir. Ayrıca İKA YDO'lar kurarak yatırım sürecini kolay hale getirmeye çalıştığı vurgulanmıştır. İKA'nın yaptığı yatırımlar neticesinde bölgesel kalkınma adına olumlu gelişmeler olduğu belirtilmiştir.

Pehlivan (2013) çalışmasında, bütün ülkelerde bölgelerarasında gelişmişlik farkının var olduğunu ve 1980 sonrası küreselleşen dünya düzeninde ülkelerin bu farkı kapatmak için Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yöneldiğini dile getirilmiştir. Kalkınma ajanslarının en önemli işlevinin bölgenin potansiyeline göre politikalar yapılarak kalkınmaya yardımcı olduğu belirtilmiştir. Çalışmada 2009 yılından itibaren Zafer Kalkınma Ajansı tarafından bölgede yaptığı yatırımların bölge için kayda değer katkı sağladığı belirtilmiştir.

Seyidoğlu (2015) çalışmasında, Dicle Kalkınma Ajansı'nın (DİKA) bölgesel kalkınmadaki rolünü ve etkinliğini Batman İli üzerinde incelemeye çalışmıştır. Yapılan araştırma neticesinde şunlar elde edilmiştir; Kamu ve özel kesim DİKA'nın faaliyetlerinden haberdardır, projelere destek sunma noktasında farklı görüşler olduğu tespit edilmiştir, DİKA'ya bölgesel kalkınmanın olması için önemli bir rol biçildiği görülmüş olup DİKA'nın kamu ve özel kesim ile iş birliği içinde olması gerektiği kanısına ulaşılmıştır. DİKA'nın yapılan bölgesel kalkınma politikaların şeffaf ve etkili bir şekilde tanıtılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Turan (2005) çalışmasında, BKA'ları ekonomik kalkınmayı sağlayan kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Avrupa ülkelerinde, BKA'ların bir bölgede yer alan aktörlerin ekonomik kalkınmaya aktif bir şekilde katılımına imkân verdiğini belirtmiştir. Yerelin kaynaklarını ve olanaklarını kullanarak harekete geçirmesiyle ekonomik kalkınmanın olabileceğine değinilmiştir. AB'nin genişleme sürecinde özellikle 1990'lı yıllardan sonra birliğe katılım ve uyum sürecinde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine bölgesel kalkınma politikaları şart koşulmuş ve buna yönelik modeller uygulandığı belirtilmiştir. Türkiye'de de ilk olarak 1960'lı yıllarda planlı dönemle beraber "Kalkınmaya Öncelikli Yörelere" kabul edilmiş ve buna uygun politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Gelişmiş ülkelerde uygulanan bu politikaların bölgelerarası dengesizliğin ortadan kaldırmadığını ve Türkiye'de uygulanan modellerin de ekonomik eşitsizliği giderilmede başarısız olduğu savunulmuştur.

Ünal (2022) çalışmasında, TR41 Bölgesi'nde (Bursa, Eskişehir, Bilecik) faaliyet gösteren Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'nın (BEBKA) bölgesel kalkınmadaki etkilerini incelemiştir. Bu çerçevede BEBKA'nın yaptığı 2010-2016 yılları arasındaki projeler ile ilgili bir analiz yapılmıştır. Yapılan çalışma BEBKA'nın TR41 Bölgesi'nin bölgesel kalkınmasına önemli katkılar sunduğunu Ajansın yaptığı desteklerin bölgenin ekonomik büyümesini, rekabet gücünü ve sosyal refahını artırdığı sonucuna varılmıştır.

4. DİCLE KALKINMA AJANSI'NIN ETKİNLİĞİNİN VE BİLİNLİLİĞİNİN BATMAN İLİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, BKA'lar hakkında genel bir tanımlama yaparak, TRC3 Bölgesi'nde yer alan Batman ilinde DİKA'nın imajını ve projelerinin halk tarafından nasıl algılandığını ve bu ajansın bilinirliğine dair farkındalık seviyesini incelemektir. Çalışmada, DİKA'nın bilinirliği ve projeleri ile ilgili eksikliklerin ortaya konulması hedeflenmektedir. Araştırma ile Batman'da yaşayan insanların, kamu kurumlarının, özel sektörün ve Batman'daki DİKA paydaşlarının, ajansın sunduğu projeler ve destekler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçmeyi ve bu bilgilere ilişkin değerlendirme yapmayı ve önerilerde bulunmayı amaçlanmaktadır. Ayrıca, DİKA'nın projelerine yönelik toplumsal beklentiler önündeki engellerin ve karşılaşılan zorlukların belirlenmesi, bu zorluklarla ilgili değerlendirmeler ve çözüm önerilerinin sunulması beklenmektedir. Batman ilinde bu konuya ilişkin yapılan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle, bu araştırmanın önemli bir rol üstleneceği öngörülmektedir. Bu istikamette çalışmada sorulacak DİKA'nın bilinirliği ve etkileri ile ilgili hipotez soruları aşağıdaki sıralanmıştır.

Hipotez 1: Katılımcıların demografik bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1a: Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1b: Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1c: Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1d: Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1e: Katılımcıların gelir bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Hipotez 2: Katılımcıların demografik bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2a: Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA'nın etkileri istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2b: Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2c: Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2d: Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2e: Katılımcıların gelir bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

4.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, DİKA ile ilgili olarak, ajansın güçlü yönlerinin yanı sıra eksikliklerinin de belirlenmesi ve geleceğe yönelik stratejik fikirlerin elde edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. DİKA'nın bilinirliğinin artırılması, toplumun bu kurumdan daha fazla hizmet alabilmesini sağlayacaktır. Bireylerin DİKA hakkında bilgi sahibi olmaları, ajansın faaliyetlerinin verimliliği ve etkinliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Batman ilinde bu konuya ilişkin yapılan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle, bu araştırmanın önemli bir rol üstleneceği öngörülmektedir.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Batman ilinde ikamet eden halk, kamu kurum çalışanları, özel sektör çalışanları ve yerel girişimciler oluşturmaktadır. Araştırma evreninde yer alan 654.528 nüfus içerisindeki 18 yaş üstü kişiler hedef kitle olarak belirlenmiştir. (TÜİK, 2025). Anket formu, Google Form (<https://forms.gle/gPMoGMSV3sZ47P8N8>) üzerinden oluşturulmuş katılımcılara web ortamında ulaştırılarak uygulanmıştır. Bu evren için 437 adet anket yapılmıştır.

4.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamı, TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren DİKA tarafından yürütülen proje ve desteklerin etkilerinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Çalışma, TRC3 Bölgesi'ni oluşturan Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinden yalnızca Batman ili özelinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, değerlendirme süreci; Batman'da ikamet eden halk, kamu kurumu çalışanları, özel sektör temsilcileri, ildeki girişimcilerin görüş ve deneyimleri doğrultusunda yürütülmüştür. Araştırma, sadece DİKA'nın projeleri ve destekleri ile ilgili olarak Batman'daki tanınırlık ve bilinirlik düzeyine odaklanmıştır.

4.5. Anket Formunun Yapısı

Araştırmanın amacı kapsamında gerekli literatür taramasına göre anket çalışması yapılmıştır. Anketteki soru veya ifadeler Almalı (2016), Çavuşoğlu (2021), Güçlü (2018), Korkutan (2023) ve Seyidoğlu (2015) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Anket dört bölümden oluşmaktadır.

Ek-1'de görülen anket formunun ilk bölümünde, ankete cevap verenlerin kişisel bilgileri yer almaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum ve meslek gibi başlıca kontrol değişkenlerinden oluşmaktadır. Daha önce yapılmış birçok araştırmada bu değişkenlerin önemli bir kısmı kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır.

İkinci Bölüm'de ise "Dicle Kalkınma Ajansı ile ilgili genel bilgiler" kısmı yer almaktadır. Bu bölümde 2 (iki) adet soru sorulmuş ve sorulara "evet" ve "hayır" şeklinde cevaplar verilmesi istenmiştir. Üçüncü Bölüm'de, Dicle Kalkınma Ajansı'nın bilinirliği ile ilgili 12 (oniki) adet soru yer almaktadır. Dördüncü Bölüm'de ise Dicle Kalkınma Ajansı'nın ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan etkileri ile ilgili 10 (on) adet soru bulunmaktadır. Ölçek değerlendirilmesi yapılırken Likert Tipi (1.Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum) dereceleme metodu kullanılmıştır.

4.6. Araştırma Anketine Ait Bulgular

Bilimsel çalışmaların her kesim tarafından kabul edilmesi adına geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Bu çerçevede ankete katılım sağlayan katılımcılar için hazırlanan soruların cevaplanması için ve verilerin kimlerden toplanacağını

belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda katılım sağlayan bireylere ait toplanan kişisel bilgiler sırasıyla aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcıların cinsiyet durumuyla ilgili veriler

<i>Cinsiyet Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Erkek	257	% 58,8
Kadın	180	% 41,2
Toplam	437	% 100

Anket çalışmasına katılım sağlayan bireylerin toplam sayısı 437 kişiden oluşmaktadır. Söz konusu bireylerin cinsiyet durumuna bakıldığında ise katılımcıların 257'si (% 58,8) erkeklerden, 180'i (% 41,2) kadınlardan oluşmaktadır. Oranların birbirine yakın olması cinsiyet bakımından katılımcıların homojen bir dağılım gösterdiğine işaret etmektedir (Tablo 4.1).

Tablo 4.2 Katılımcıların yaş aralık durumuyla ilgili veriler

<i>Yaş Aralığı Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
18-25	122	% 27,9
26-35	122	% 27,9
36-45	118	% 27
45++	75	% 17,2
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 122'si (% 27,9) 18-25, 122'si (% 27,9) 25-36, 118'i (% 27) 36-45 ve 75'i (% 17,2) 45+ yaş üstü aralığına sahiptir. Ankete katılım en çok 18-35 (% 55,8) yaş aralığında olmuştur (Tablo4.2).

Tablo 4.3 Katılımcıların eğitim durumuyla ilgili veriler

<i>Eğitim Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Okuryazar	17	% 3,9
İlkokul	47	% 10,8
Lise	96	% 22
Ön Lisans	78	% 17,8
Lisans	153	% 35
Lisansüstü	46	% 10,5
Toplam	437	% 100

Ankete katılım sağlayan bireylerin eğitim durumuna bakıldığında; katılımcıların 17'si (%3,9) okuryazar, 47'si (%10,8) ilkokul, 96'sı (%22) lise, 78'i (% 17,8) ön lisans, 153'ü (535) lisans ve 46'sı (%10,5) lisansüstü eğitim durumuna sahip bireylerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle anket çalışmasının en yüksek katılım gösteren eğitim durumunu genel olarak ele alındığında %35'lik dilime sahip olan lisans mezunları oluşturmaktadır. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim durumuna sahip katılımcı sayısı % 63,3'lük bir orana sahip olan üniversite mezunlarından oluşmaktadır.

Tablo 4.4 Katılımcıların medeni durumuyla ilgili veriler

<i>Medeni Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Evli	238	% 54,5
Bekâr	199	% 45,5
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 238'i (% 54,5) evli kişilerden ve 199'u (% 45,5) bekâr kişilerden oluşmaktadır (Tablo 4.4).

Tablo 4.5 Katılımcıların meslek durumuyla ilgili veriler

<i>Meslek Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Öğrenci	81	% 18,5
Kamu Çalışanı	110	% 25,2
Özel Sektör Çalışanı	100	% 22,9
Emekli	12	% 2,7
Esnaf/İş İnsanı	92	% 21,1
Diğer	42	% 9,6
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 81'i (%18,5) öğrenci, 110'u (% 25,2) kamu çalışanı, 100'ü (% 22,9) özel sektör çalışanı, 12'si (% 2,7) emekli, 92'si (% 21,1) esnaf/iş insanı, 42'si (%9,6) diğer yani mesleğini açıklamayan kesimlerden oluşmaktadır. Anket çalışmasına %25,2 ile kamu çalışanları en yüksek katılım oranını sağlamıştır (Tablo 4.5).

Tablo 4.6 Katılımcıların gelir durumuyla ilgili veriler

<i>Gelir Durumu</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
0-22.104 TL	122	% 27,9
22.105 TL-35.000 TL	79	% 18,1
35.001 TL-50.000 TL	81	% 18,5
50.001 TL Üstü	127	% 29,1
Diğer	28	% 6,4
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 122’si (27,9) 0-22.104 TL, 79’u (% 18,1) 22.105-35.000 TL, 81’i (%18,5) 35.001-50.000 TL, 127’si (%29,1) 50.001 TL üstü gelir durumuna sahip olduğu belirtilmiştir. 28’i (%6,4) ise diğer gelir durumuna sahip olduğunu belirtmiştir. Anket çalışmasına en çok katılan katılımcıların oranı %29.1 ile 50.000 TL üstü gelir grubundaki kişilerdir (Tablo 4.6).

Tablo 4.7 DİKA’nın hibe desteği sunduğu biliniyor mu sorusuna ait veriler

<i>DİKA’nın Hibe Desteği Sunduğu Biliniyor mu?</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Evet	238	% 54,5
Hayır	199	% 45,5
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 238’i (%54,5) DİKA’nın hibe desteği sunduğunun bilinmesine “evet” yanıtı vermiş ve 199’u (%45,5) ise DİKA’nın hibe desteği sunduğunun bilinmesine “hayır” yanıtını vermiştir. Anket çalışmasına katılanların yarısından fazlasının hibe desteğinden haberdar olduğu sonucuna varmıştır.

Tablo 4.8 DİKA’ya daha önce başvuru yapıldı mı sorusuna ait veriler

<i>DİKA’ya daha önce başvuru yapıldı mı?</i>	<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdelik Dilim</i>
Evet	130	% 29,7
Hayır	307	% 70,3
Toplam	437	% 100

Katılımcıların 130'u (%29,7) DİKA'ya daha önce başvuru yapıldı mı sorusuna “evet” ve 307'si (%70,3) ise “hayır” yanıtını vermiştir. Anket çalışmasına katılanların büyük çoğunluğunun daha önce DİKA'ya başvurmadığı belirlenmiştir.

4.7. Anket Formunun Güvenirliği

Demografik soruların frekansları ve yüzdelik dilimleri bulunduktan sonra, araştırmada kullanılan anket formundaki ölçeklerin anlamlı sonuçlar vermesi için ölçeğin güvenilirlik boyutunun araştırılması gerekmektedir. Güvenilirlik değişkenlerin bağımsız ölçümleri arasındaki tutarlılıktır. Güvenirlilik analiziyle, ölçek ile ölçmek istenen ortak değeri eşit olarak paylaşmayan değişkenleri belirlemek ve bu değişkenleri analiz dışı bırakarak, ölçeğin iç tutarlılığının artırılması amaçlanmaktadır.

Bir ölçümün güvenirliliği çeşitli yöntemlerle elde edilmektedir. Bu yöntemler içerisinde en yaygın olarak kullanılan içsel tutarlılık (internal consistency) yöntemidir. Sosyal Bilimlerde güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yukarıda olması tavsiye edilmektedir. Yani bir ölçeğin güvenilir olarak kabul edilmesi için bu katsayının 0,70 veya daha büyük değerde olması istenmektedir. Benzer birçok çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da bu yöntemle hesaplanan Cronbach's Alpha güvenirlilik testi kullanılmıştır. Cronbach's Alpha testinde, ilgili değişkenin (sorunun) ölçüm dışı bırakılması halinde ölçeğin güvenirliliğinin nasıl etkilendiğini gösteren “değişken çıkarıldığında alfa katsayısı” verisi kullanılmaktadır. Yine bu katsayının da 0,70 ve yukarı olması tavsiye edilmektedir. Anket formunda yer alan ölçeklere Cronbach' Alpha testi ayrı ayrı SPSS Versiyon 25.0 kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.9'da sunulmuştur.

Tablo 4.9 Güvenirlilik analizi sonuç verileri

Bilinirlik Ölçeği		Etki Ölçeği	
Crombach Alpha Değerleri			
α=0,944		α=0,942	
Sorular	α	Sorular	A
Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlinde yeterince tanınmaktadır.	0,940	Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlının ekonomik gelişimine olumlu katkıda bulunur.	0,937

Dicle Kalkınma Ajansı kurumsallaşmasını tamamlamıştır.	0,938	Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman ilinin sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunur.	0,935
Dicle Kalkınma Ajansı AB'nin sağladığı bölgesel fonlardan yeteri kadar yararlanmıştır.	0,940	Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman İlının eğitimine katkıda bulunur.	0,937
Dicle Kalkınma Ajansı özerk bir yönetim anlayışına sahiptir.	0,941	Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman İlinde çevrenin korunmasına katkıda bulunur.	0,936
Dicle Kalkınma Ajansı etkili bir denetim sistemine sahiptir.	0,938	Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki turizm faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunur.	0,932
Dicle Kalkınma Ajansı etkili bir denetim sistemine sahiptir.	0,938	Dicle Kalkınma Ajansı yaptığı projeler (AB projeleri gibi) ile Batman'a yabancı kaynak çekerek katkıda bulunur	0,936
Dicle Kalkınma Ajansı Batman İli için önemli projeler yürütmüştür.	0,938	Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki sanayininin gelişmesine katkıda bulunur.	0,935
Dicle Kalkınma Ajansı'nın iletişim organları etkindir ve ulaşılabilirliktedir.	0,939	Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki altyapının gelişmesine katkıda bulunur.	0,937
Dicle Kalkınma Ajansı merkezi Batman İli arasında aktif bir iş birliği ve koordinasyon mevcuttur.	0,937	Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki tarım ve hayvancılığın gelişmesine katkıda bulunur.	0,935
Dicle Kalkınma Ajansı'nın yaptığı faaliyetler düzenli bir şekilde yayınlanmaktadır.	0,940	Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'ın teknolojik düzeyinin gelişmesine katkıda bulunur.	0,934
Dicle Kalkınma Ajansı paydaşları tarafından fon sağlayan bir kurum olarak bilinmektedir.	0,939		

Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlinde kamu, özel kesim ve STK'lar arasında iş birliği sağlamaktadır.	0,939	
--	-------	--

Bilinirlik ölçeğinin Alpha katsayısı 0,944 olarak bulunmuştur. Bu oran 0,70 kritik noktanın üzerinde olduğundan, ankette yer alan ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda ölçekte yer alan tüm soruların Alpha katsayıları 0,7'den büyük çıktığından ölçekte hiçbir soru değerlendirme dışı bırakılmamıştır.

Benzer şekilde etki ölçeğinin Alpha katsayısı da 0,942 olarak bulunmuştur. Bu oran 0,70 kritik noktanın üzerinde olduğundan, ankette yer alan ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda ölçekte yer alan tüm soruların Alpha katsayıları 0,7'den büyük çıktığından ölçekte hiçbir soru değerlendirme dışı bırakılmamıştır.

4.8. Anket Formunun Normallik Varsayımları

Güvenirlik analizi yapıldıktan sonra ölçeklerinin normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadıkları araştırılmıştır. Bu bağlamda ölçeklerinin çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 4.10'da katsayıları gösterilmiştir.

Tablo 4.10 Çarpıklık ve basıklık sonuç verileri

	Bilinirlik Ölçeği		Etki Ölçeği	
	İstatistik Değeri	Standart Hata	İstatistik Değeri	Standart Hata
Skewness	0,329	0,117	0,658	0,117
Kurtosis	-0,169	0,233	0,45	0,233

Tablo 4.10. incelendiğinde bilinirlik ölçeği için hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayılarının sırasıyla 0,329 ve -0,169 olduğu ve etki ölçeği için 0,658 ile 0,45 olduğu tespit edilmiştir. *Tabachnick, ve Fidell, (2013)* çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arsında olması durumunda normallik varsayımının karşılandığını ifade etmişlerdir.

4.9. Ölçeklerin ve Hipotezlerin Kontrol Değişkenlerine Göre Analizi

Batman’da oturan bireylerin DİKA’nın bilinirliği ve etkililiğinin kontrol değişkenlerine bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek için “bağımsız iki grup T-testi” ve “One-Way Anova” varyans analizi yapılmıştır. Başlıca kontrol değişkenleri olarak cinsiyet, yaş, eğitim bilgisi, meslek bilgisi ve gelir grupları alınmıştır. Buna göre oluşan hipotezler ve hipotezlerin altındaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1: Katılımcıların demografik bilgilerine göre DİKA’nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H1a: Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA’nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA’nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız İki Grup T-Testi analiz yöntemiyle araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.11’de özetlenmiştir.

Tablo 4.11: Cinsiyete göre T-testi sonuç verileri.

	Levene Testi		T-Testi	
	İstatistik Değeri	P- Değeri	İstatistik Değeri	P-Değeri
Varyanslar Eşit	2,912	0,089	-0,346	0,730
Varyanslar Eşit Değil			-0,354	0,724

Not: $p > 0,05$

Bağımsız örneklem T-Testi uygulanırken öncelikle kadın ve erkeklerin varyanslarının homojen dağılıp dağılmadığı Levene’s test ile tespit edilmelidir. Tablo 4.11’e göre Levene’s test değerinin 2,912 olduğu ve anlamlılık seviyesinin 0,089 olduğu tespit edilmiştir. Anlamlılık seviyesinin 0,05 ten büyük olması, varyansların homojen olduğunu göstermektedir. Bu durumda 1. Satıra göre yorumlama yapılır. Homojen dağılan erkek ve kadın değişkenlerinin varyanslarının T-Test değerinin -0,346 ve anlamlılık seviyesinin 0,730 olduğu gözlemlenmiştir. Anlamlılık seviyesi 0,05’ten büyük çıktığından dolayı bilinirlik ölçeğini cevaplandıran erkekler ve kadınlar arasında herhangi bir farklılık tespit edilememiştir.

H1b: Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.12 Yaş aralığına göre homojenlik testi sonuç verileri.

Levene Test İstatistik Değeri	P-Değeri
1,857	0,136

Anova testi yapıldığında ilk olarak ölçeğe göre varyansların homojenliğine bakılması gerekir. Bunun için levene test istatistiklerine bakılması gerekir. Burada test istatistiğinin anlamlılığı 0,05'ten büyük çıktığından varyansların homojen dağıldığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle Anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra yaş grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Tukey testi uygulanır.

Tablo. 4.13 Yaş aralığına göre Anova bilinirlik testi sonuç verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	15,372	3	5,124	8,389	0,000*
Gruplar İçi	264,466	433	0,611		
Toplam	279,838	436			

Not:p<0,05

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 8,389 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum bilinirlik ölçeğinin yaş değişkenine göre Anova testi uygulandığında yaşa göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Yaşların hangileri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Tukey testi uygulanmıştır (Tablo 4.14).

Tablo 4.14 Yaş Aralığına göre Tukey bilinirlik testi sonuç verileri

(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
---------	---------	-------------------------	---------------

18-25	26-35	-0,02527	0,10006
	36-45	0,16128	0,10091
	45+	0,50020*	0,11467
26-35	18-25	0,02527	0,10006
	36-45	0,18656	0,10091
	45+	0,52547*	0,11467
36-45	18-25	-0,16128	0,10091
	26-35	-0,18656	0,10091
	45+	0,33892*	0,11541
45+	18-25	-0,50020*	0,11467
	26-35	-0,52547*	0,11467
	36-45	-0,33892*	0,11541

Not: $p < 0,05$

Yapılan Tukey testi sonucunda, 18-25 yaş ile 45+ yaş arasında, 26-35 yaş ile 45+ yaş arasında ve 36-45 yaş ile 45+ yaş arasında bilinirlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir. Bu sonuçlar, yaşları nispeten diğer katılımcılardan daha büyük olan şahısların DİKA'nın bilinirliği konusunda diğer katılımcılardan farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

H1c: Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.15 Eğitim bilgilerine göre homojenlik testi

Levene Test İstatistik Değeri	P-Değeri
2,452	0,033

Anova testi yapıldığında, ilk olarak ölçeğe göre varyansların homojenliğine bakılması gerekmektedir. Bunu için Levene test istatistiklerinin anlamlılıklarına bakılabilir. Levene test istatistiğinin anlamlılığı 0,05'ten küçük çıktığından varyansların homojen dağılmadığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle Anova testi yapılır. Eğitim düzeyleri

arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için homojenlik varsayımının gerek olmadığı Dunnett c testi uygulanır.

Tablo 4.16 Eğitim bilgilerine göre Anova bilinirlik testi sonuç verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	31,630	5	6,326	10,985	0,000*
Gruplar İçi	248,208	431	0,576		
Toplam	279,838	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 10,985 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum bilinirlik ölçeğinin eğitim değişkenine göre anova testi uygulandığında eğitime göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Dunnett c testi uygulanmıştır (Tablo 4.17).

Tablo 4.17 Eğitim bilgilerine göre Dunnett c testi verileri

(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standard Hata
Okuryazar	İlköğretim	-0,25991	0,16354
	Lise	-0,30632	0,13266
	Önlisans	-0,42044	0,13875
	Lisans	-0,79031	0,13079
	Lisansüstü	-0,93159	0,15599
İlköğretim	Okuryazar	0,25991	0,16354
	Lise	-0,04641	0,13828
	Önlisans	-0,16053	0,14414
	Lisans	-0,53040	0,13649
	Lisansüstü	-0,67168	0,16080
Lise	Okuryazar	0,30632	0,13266
	İlköğretim	0,04641	0,13828
	Önlisans	-0,11412	0,10784
	Lisans	-0,48398	0,09739
	Lisansüstü	-0,62526	0,12927
Önlisans	Okuryazar	0,42044	0,13875

	İlköğretim	0,16053	0,14414
	Lise	0,11412	0,10784
	Lisans	-0,36987*	0,10554
	Lisansüstü	-0,51115*	0,13552
Lisans	Okuryazar	0,79031*	0,13079
	İlköğretim	0,53040*	0,13649
	Lise	0,48398*	0,09739
	Önlisans	0,36987*	0,10554
	Lisansüstü	-0,14128	0,12736
Lisansüstü	Okuryazar	0,93159*	0,15599
	İlköğretim	0,67168*	0,16080
	Lise	0,62526*	0,12927
	Önlisans	0,51115*	0,13552
	Lisans	0,14128	0,12736

Not:p<0,05

Tablo 4.17'deki sonuçlar, yapılan Dunnett c testi sonucunda okuryazar ile lisans ve lisansüstü arasında, ilköğretim ile lisans ve lisansüstü arasında, lise ile lisans ve lisansüstü arasında, önlisans ile lisans ve lisansüstü arasında bilinirlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir. Özellikle lisansüstü mezunu katılımcıların diğer katılımcılara göre DİKA'nın bilinirliği konusunda farkındalıklarının yüksek çıkması beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir.

H1d: Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.18 Katılımcıların meslek bilgilerine göre homojenlik testi

Levene Test İstatistik Değeri	P-değeri
4,863	0,000

Anova testi yapıldığında ilk olarak ölçeğe göre varyansların homojenliğine bakılması gerekir. Bunun için Levene istatistiklerinin anlamlılıklarına bakılabilir. Levene istatistiklerinin 0,05'ten küçük çıktığından varyansların homojen dağılmadığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra meslek grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Dunnett C testi uygulanır.

Tablo 4.19 Katılımcıların mesleki bilgilerine göre Anova bilinirlik testi sonucu verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F- İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	34,471	5	6,894	12,110	0,000
Gruplar İçi	245,367	431	0,569		
Toplam	279,838	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 12,110 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum bilinirlik ölçeğinin meslek değişkenine göre Anova testi uygulandığında mesleklere göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Dunnett c testi uygulanmıştır (Tablo 4.20).

Tablo 4.20 Mesleki bilgilerine göre Dunnett c testi verileri

(I) Mesleğiniz	(J) Mesleğiniz	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
Öğrenci	Kamu Çalışanı	-0,10770	0,11238
	Özel Sektör Çalışanı	0,30692	0,11953
	Emekli	0,92387*	0,21162
	Esnaf/İş İnsanı	0,58178*	0,10757
	Diğer	0,23736	0,17061
Kamu çalışanı	Öğrenci	0,10770	0,11238
	Özel Sektör Çalışanı	0,41462*	0,10622
	Emekli	1,03157*	0,20440
	Esnaf/İş İnsanı	0,68948*	0,09254
	Diğer	0,34506	0,16156
Özel Sektör Çalışanı	Öğrenci	-0,30692	0,11953
	Kamu Çalışanı	-0,41462*	0,10622

	Emekli	0,61694	0,20842
	Esnaf/İş İnsanı	0,27486	0,10111
	Diğer	-0,06956	0,16662
Emekli	Öğrenci	-0,92387*	0,21162
	Kamu Çalışanı	1,03157*	0,20440
	Özel Sektör Çalışanı	-0,61694	0,20842
	Esnaf/İş İnsanı	-0,34209	0,20179
	Diğer	-0,68651	0,24137
Esnaf/İş İnsanı	Öğrenci	-0,58178*	0,10757
	Kamu Çalışanı	-0,68948*	0,09254
	Özel Sektör Çalışanı	-0,27486	0,10111
	Emekli	0,34209	0,20179
	Diğer	-0,34442	0,15825
Diğer	Öğrenci	0,23736	0,17061
	Kamu Çalışanı	0,34506	0,16156
	Özel Sektör Çalışanı	0,06956	0,16662
	Emekli	0,68651	0,24137
	Esnaf/İş İnsanı	0,34442	0,15825

Not:p<0,05

Tablo 4.20'deki sonuçlar yapılan Dunnett c testi sonucunda öğrenci ile emekli ve esnaf/iş insanı arasında, kamu çalışanı ile Özel Sektör Çalışanı, Emekli ve Etnaf/İş insanı arasında bilinirlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

H1e: Katılımcıların gelir bilgilerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların gelirlerine göre DİKA'nın bilinirliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.21 Gelir bilgilerine göre homojenlik testi

Levene Test İstatistik Değeri	P-Değeri
2,157	0,073

Anova testi yapıldığında ilk olarak ölçeğe göre varyansların homojenliğine bakılması gerekir. Levene istatistiği 0,05'ten büyük çıktığından varyansların homojen dağıldığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra gelir grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Tukey testi uygulanır.

Tablo 4.22 Gelir durumuna göre Anova bilinirlik testi

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F- İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	6,053	4	1,513	2,388	0,050
Gruplar İçi	273,785	432	0,634		
Toplam	279,838	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 2,388 ve anlamlılık seviyesi 0,050 çıkmıştır. Bu durum bilinirlik ölçeğinin gelir değişkenine göre Anova testi uygulandığında gelire göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Tukey testi uygulanmıştır (Tablo 4.23).

Tablo 4.23 Gelir durumuna göre bilinirlik Tukey test sonucu

(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
0-22104	22105-35000	-0,04532	0,11515
	35001-50000	-0,04857	0,11429
	50001 Ve Üstü	-0,05821	0,10113
	Diğer	-0,49993*	0,16459
22105-35000	0-22104	0,04532	0,11515
	35001-50000	-0,00324	0,12588
	50001 Ve Üstü	-0,01289	0,11407
	Diğer	-0,45460	0,17285
35001-50000	0-22104	0,04857	0,11429
	22105-35000	0,00324	0,12588
	50001 Ve Üstü	-0,00965	0,11320
	Diğer	-0,45136	0,17227
50001 ve Üstü	0-22104	0,05821	0,10113
	22105-35000	0,01289	0,11407

	35001-50000	0,00965	0,11320
	Diğer	-0,44171	0,16384
Diğer	0-22104	0,49993*	0,16459
	22105-35000	0,45460	0,17285
	35001-50000	0,45136	0,17227
	50001 Ve Üstü	0,44171	0,16384

Not: $p > 0,05$

Yapılan Tukey testi sonucunda 0-22104 ile diğer arasında bilinirlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

Hipotez 2: Katılımcıların demografik bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H2a: Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA'nın etkileri istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre DİKA'nın etkileri istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **Bağımsız İki Grup T-Testi** analiz yöntemiyle araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.24'te özetlenmiştir.

Tablo 4.24 Katılımcıların cinsiyet bilgilerine göre T-testi

	Levene Testi		T-testi	
	İstatistik Değeri	P- Değeri	İstatistik Değeri	P-Değeri
Varyanslar Eşit	0,385	0,535	-0,709	0,479
Varyanslar Eşit değil			-0,721	0,471

NOT: $p < 0,05$

Bağımsız örneklem t-testi uygulanırken öncelikle kadın ve erkeklerin varyanslarının homojen dağılıp dağılmadığı Levene testi ile tespit edilmelidir. Tablo 4.24'e göre Levene test değerinin 0,385 olduğu ve anlamlılık seviyesinin 0,535 olduğu tespit edilmiştir. Anlamlılık seviyesinin 0,05'ten büyük olması, varyansların homojen olduğunu göstermektedir. Bu durumda 1. satıra göre yorumlama yapılır. Homojen

dağılan erkek ve kadın değişkenlerinin varyanslarının t-test değerinin -0,709 ve anlamlılık seviyesinin 0,479 olduğu gözlenmiştir. Anlamlılık seviyesi 0,05'ten büyük çıktığından dolayı etki ölçeğini cevaplandıran erkekler ve kadınlar arasında herhangi bir farklılık tespit edilememiştir.

H2b: Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.25 Katılımcıların yaş aralığı bilgilerine göre homojenlik testi

Levene Test İstatistik Değeri	P-değeri
4,342	0,005

Levene istatistiğinin anlamlılığı 0,05'ten küçük çıktığından varyansların homojen dağılmadığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra yaş grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Dunnett c testi uygulanır.

Tablo 4.26 Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P-Değeri
Gruplar Arası	11,094	3	3,698	6,202	0,000
Gruplar İçi	258,186	433	0,596		
Toplam	269,280	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 6,202 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum etki ölçeğinin yaş değişkenine göre anova testi uygulandığında yaşa göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Dunnett c testi uygulanmıştır (Tablo 4.27).

Tablo 4.27: Katılımcıların yaş aralık bilgilerine göre Dunnett c testi verileri

(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
18-25	26-35	0,04098	0,10267
	36-45	0,11018	0,10490
	45+	0,45792*	0,10882
26-35	18-25	-0,04098	0,10267
	36-45	0,06920	0,09827
	45+	0,41694*	0,10244
36-45	18-25	-0,11018	0,10490
	26-35	-0,06920	0,09827
	45+	0,34774*	0,10467
45+	18-25	-0,45792*	0,10882
	26-35	-0,41694*	0,10244
	36-45	-0,34774*	0,10467

Not:p<0,05

Yapılan Dunnett C testi sonucunda 18-25 yaş ile 45+ yaş arasında, 26-35 yaş ile 45+ yaş arasında ve 36-45 yaş ile 45+ yaş arasında etkinlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

H2c: Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim bilgilerine göre DİKA'nın etkisi istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.28 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre homojenlik testi verileri

Levene Test İstatistik Değeri	P-değeri
3,411	0,005

Tablodaki Levene testi P-değeri 0,05'ten küçük çıktığından varyansların homojen dağılmadığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi

yapıldıktan sonra eğitim grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Dunnett c testi uygulanır.

Tablo 4.29 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	21,672	5	4,334	7,545	,000
Gruplar İçi	247,608	431	,574		
Toplam	269,280	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 7,545 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum etki ölçeğinin eğitim değişkenine göre Anova testi uygulandığında eğitime göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Dunnett c testi uygulanmıştır (Tablo 4.30).

Tablo 4.30 Katılımcıların eğitim bilgilerine göre Dunnett c testi verileri

(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
Okuryazar	İlköğretim	-0,07547	0,18815
	Lise	-0,09449	0,15975
	Önlisans	-0,11388	0,16625
	Lisans	-0,53333*	0,16097
	Lisansüstü	-0,54258	0,18279
İlköğretim	Okuryazar	0,07547	0,18815
	Lise	-0,01902	0,13578
	Önlisans	-0,03841	0,14338
	Lisans	-0,45786*	0,13722
	Lisansüstü	-0,46711	0,16227
Lise	Okuryazar	0,09449	0,15975
	İlköğretim	0,01902	0,13578
	Önlisans	-0,01939	0,10333
	Lisans	-0,43885*	0,09459
	Lisansüstü	-0,44810*	0,12825
Önlisans	Okuryazar	0,11388	0,16625

	İlköğretim	0,03841	0,14338
	Lise	0,01939	0,10333
	Lisans	-0,41946*	0,10520
	Lisansüstü	-0,42871*	0,13627
Lisans	Okuryazar	0,53333*	0,16097
	İlköğretim	0,45786*	0,13722
	Lise	0,43885*	,09459
	Önlisans	0,41946*	0,10520
	Lisansüstü	-0,00925	0,12977
Lisansüstü	Okuryazar	0,54258	0,18279
	İlköğretim	0,46711	0,16227
	Lise	0,44810*	0,12825
	Önlisans	0,42871*	0,13627
	Lisans	0,00925	0,12977

Tablo 4.30'daki sonuçlar yapılan Dunnett c testi sonucunda okuryazar ile lisans arasında, ilköğretim ile lisans arasında, lise ile lisans ve lisansüstü arasında, ön lisans ile lisans ve lisansüstü arasında etkinlik ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

H2d: Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların meslek bilgilerine göre DİKA'nın etkisi istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.31 Katılımcıların meslek bilgilerine göre homojenlik testi verileri

Levene Test İstatistik Değeri	P-değeri
8,581	0, 000

Levene istatistiği P-değeri 0,05'ten küçük çıktığından varyansların homojen dağılmadığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra yaş grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Dunnett c testi uygulanır.

Tablo 4.32 Katılımcıların mesleki verilerine göre Anova etkinlik testi verileri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	29,916	5	5,983	10,773	0,000
Gruplar İçi	239,364	431	0,555		
Toplam	269,280	436			

Yapılan Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 10,773 ve anlamlılık seviyesi 0,000 çıkmıştır. Bu durum etki ölçeğinin meslek değişkenine göre anova testi uygulandığında mesleğe göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Dunnett c testi uygulanmıştır (Tablo 4.33).

Tablo 4.33 Katılımcıların mesleki verilerine göre Dunnett c testi verileri

(I) Mesleğiniz	(J) Mesleğiniz	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
Öğrenci	Kamu Çalışanı	-0,09057	0,12056
	Özel Sektör Çalışanı	0,31252	0,12020
	Emekli	0,78519*	0,16542
	Esnaf/İş İnsanı	0,55982*	0,11025
	Diğer	0,26614	0,17167
Kamu çalışanı	Öğrenci	0,09057	0,12056
	Özel Sektör Çalışanı	0,40309*	0,10355
	Emekli	0,87576*	0,15374
	Esnaf/İş İnsanı	0,65040*	0,09181
	Diğer	0,35671	0,16045
Özel Sektör Çalışanı	Öğrenci	-0,31252	0,12020
	Kamu Çalışanı	-0,40309*	0,10355
	Emekli	0,47267	0,15346
	Esnaf/İş İnsanı	0,24730	0,09134
	Diğer	-0,04638	0,16018
Emekli	Öğrenci	-0,78519*	0,16542
	Kamu Çalışanı	-0,87576*	0,15374
	Özel Sektör Çalışanı	-0,47267	0,15346

	Esnaf/İş İnsanı	-0,22536	0,14580
	Diğer	-0,51905	0,19640
Esnaf/İş İnsanı	Öğrenci	-0,55982*	0,11025
	Kamu Çalışanı	-0,65040*	0,09181
	Özel Sektör Çalışanı	-0,24730	0,09134
	Emekli	0,22536	0,14580
	Diğer	0-,29369	0,15285
Diğer	Öğrenci	0-,26614	0,17167
	Kamu Çalışanı	0-,35671	0,16045
	Özel Sektör Çalışanı	0,04638	0,16018
	Emekli	0,51905	0,19640
	Esnaf/İş İnsanı	0,29369	0,15285

Tablo 4.33'deki sonuçlar yapılan Dunnett c testi sonucunda öğrenci ile emekli ve esnaf/iş insanı arasında, kamu çalışanı ile Özel Sektör Çalışanı, Emekli ve Etnaf/İş insanı arasında etki ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

H2e: Katılımcıların gelir bilgilerine göre DİKA'nın etkilerinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların gelirlerine göre DİKA'nın etkinliğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı **One Way Anova Test** analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Tablo 4.34 Katılımcıların gelirlerine göre homojenlik testi verileri

Levene Test İstatistik Değeri	P-değeri
1,848	0,119

Levene istatistiği P-değeri 0,05'ten büyük çıktığından varyansların homojen dağıldığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle anova testi yapılır. Anova testi yapıldıktan sonra yaş grupları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için Tukey testi uygulanır.

Tablo 4.35 Katılımcıların gelirlerine göre Anova etkinlik testi verileri.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F-İstatistik Değeri	P Değeri
Gruplar Arası	6,257	4	1,564	2,569	0,037
Gruplar İçi	263,023	432	0,609		
Toplam	269,280	436			

Anova testi sonucunda F-istatistik değeri 2,569 ve anlamlılık seviyesi 0,037 çıkmıştır. Bu durum etki ölçeğinin gelir değişkenine göre anova testi uygulandığında gelire göre farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bundan sonra da Tukey testi uygulanmıştır (Tablo 4.36).

Tablo 4.36: Katılımcıların gelirlerine göre Tukey testi verileri.

(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata
0-22104	22105-35000	-0,08865	0,11287
	35001-50000	0,06322	0,11202
	50001 ve üstü	-0,02857	0,09913
	Diğer	-0,45526*	0,16133
22105-35000	0-22104	0,08865	0,11287
	35001-50000	0,15187	0,12338
	50001 ve üstü	0,06008	0,11181
	Diğer	-0,36661	0,16942
35001-50000	0-22104	-0,06322	0,11202
	22105-35000	-0,15187	0,12338
	50001 ve üstü	-0,09179	0,11095
	Diğer	-0,51848*	0,16885
50001 ve üstü	0-22104	0,02857	0,09913
	22105-35000	-0,06008	0,11181
	35001-50000	0,09179	0,11095
	Diğer	-0,42669	0,16059

Diğer	0-22104	0,45526*	0,16133
	22105-35000	0,36661	0,16942
	35001-50000	0,51848*	0,16885
	50001 ve üstü	0,42669	0,16059

Not:p>0,05

Tukey testi sonucunda gelir basamağında yer alan 0-22104, 35001-50000 ve diğer basamakları arasında etki ölçeğinde anlamlı farklılıklar çıktığını göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bölgesel kalkınma ajansları, özellikle 1980’li yıllardan itibaren küreselleşme süreci ve bu sürece bağlı olarak ortaya çıkan yönetim anlayışının bir sonucu olarak kurulmuş kurumlardır. Bu ajanslar, kalkınma politikalarının bölgesel düzeyde daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla, yerel ve merkezi düzeydeki aktörler arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktadır. Bu bağlamda ajanslar, karar alma süreçlerine yerel paydaşların katılımını teşvik ederek, kalkınma politikalarının yönetim ilkeleri çerçevesinde şekillenmesine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye’de kurulan 26 kalkınma ajansından biri olan DİKA’nın Batman ilinde yürüttüğü faaliyetler, ilin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Ajansın sağladığı mali destekler ve proje bazlı uygulamaları, özellikle kadınlar, gençler ve dezavantajlı gruplar için istihdam olanakları yaratmakta ve girişimciliği teşvik etmektedir. Yürütülen projelerin içerikleri ve kapsamı, yerel kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde planlanmakta; bölgenin ihtiyaçlarına yanıt verecek nitelikte çözümler üretmektedir.

Tez çalışmamın temel amacı, BKA’ları tanımlamak ve TRC3 Düzey 2 Bölgesi içerisinde yer alan Batman ilinde faaliyet gösteren DİKA’nın bilinirliği, etkileri ve yürütmekte olduğu projeler ve genel imajı üzerine kapsamlı bir analiz gerçekleştirmektir. Kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmadaki rolü üzerine gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, bu kurumların bölgesel gelişmeye olan katkılarının önemli düzeyde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede yürütülen bu araştırmada, DİKA’nın Batman ilindeki bilinirliği, etkileri ve sunduğu proje ile desteklerin farklı sektör ve kurumlardaki etkileri incelenmiştir. Bu amaçla, çeşitli çalışma gruplarına uygulanan anketler aracılığıyla veri toplanmış ve elde edilen bulgular ışığında DİKA’nın toplumsal ve kurumsal düzeydeki farkındalık düzeyi analiz edilmiştir. Batman iline özgü bu konulara dair derinlemesine çalışmaların sınırlı olması nedeniyle, bu araştırmanın öncü ve yol gösterici bir nitelik taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu bölümde, çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda öne çıkan temel noktalar sunulacaktır.

Gerçekleştirilen anket çalışmasında, katılımcıların DİKA’nın hibe desteği sunduğuna dair bilgi sahibi olma düzeyleri ile bilgi sahibi olmayanların oranlarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, DİKA’ya yapılan başvuruların sayısının kayda değer düzeyde düşük olduğu gözlenmiştir. Öte yandan, DİKA’nın

Batman ilindeki genel bilinirliğine ilişkin verilen yanıtlar incelendiğinde, olumlu görüşlerin daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır. Anket sonuçları, ajansın sunduğu desteklerin Batman ilinin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde olumlu etkiler yarattığına dair güçlü bir algının mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, DİKA'nın hem bilinirlik düzeyi hem de bölgedeki etkisi bakımından olumlu bir konumda bulunduğunu göstermektedir.

➤ Yapılan analizlerin bulguları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

H1a cinsiyete göre bilinirlik hipotezi T testi ile analiz edilmiş ve analiz sonucunda ilgili hipotez reddedilmiştir. Buna göre kadın ve erkek katılımcılar arasındaki bilinirlik ölçeğinde anlamlı bir farklılık çıkmadığı tespit edilmiştir.

H1b yaş aralığında göre yapılan bilinirlik hipotezi Anova ve Tukey testleriyle analiz edilmiş ve analizler sonucunda yaş aralığına göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Yapılan Tukey analizi sonucunda ise katılımcıların yaşı artıkça (45+) diğer yaş gruplarına göre negatif yönde farklılaştığı görülmüştür.

H1c eğitim bilgilerine göre yapılan bilinirlik hipotezi Anova ve Dunnett c testleriyle analiz edilmiş ve analizler sonucunda eğitim bilgilerine göre anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Dunnett c analizi sonucunda ise önlisans mezunlarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre negatif yönde farklılaştığını ve özellikle lisansüstü mezunlarının diğer eğitim grubu mezunlarına göre pozitif yönde farklılaştığı görülmüştür.

H1d meslek bilgilerine göre yapılan bilinirlik hipotezi Anova ve Dunnett c testleriyle analiz edilmiş ve analizler sonucunda meslek bilgilerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dunnett c analizi sonucunda ise emekli ve esnaf/iş insanının öğrenci ve kamu çalışanlarına göre negatif yönde farklılaştığı ve kamu çalışanlarının da emekli, esnaf/iş insanı ve özel sektör çalışanlarına göre pozitif yönde farklılaştığı görülmüştür.

H1e gelir bilgilerine göre yapılan bilinirlik hipotezi Anova ve Tukey testleriyle analiz edilmiş ve analizler sonucunda gelir bilgilerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yapılan Tukey analizi sonucunda ise 0-22.104 TL gelir grubunda yer alan katılımcıların diğer gelir grubundaki katılımcılara göre negatif yönde farklılaştığı görülmüştür.

H2a cinsiyete göre etkinlik hipotezi T testi ile analiz edilmiş ve analiz sonucunda ilgili hipotez reddedilmiştir. Buna göre kadın ve erkek katılımcılar arasındaki etkinlik ölçeğinde anlamlı bir farklılık çıkmadığı tespit edilmiştir.

H2b yaş aralığında göre yapılan etkinlik hipotezi Anova ve Dunnett c testleriyle analiz edilmiş ve analizler sonucunda yaş aralığına göre arasında anlamlı farklılıklar çıktığı tespit edilmiştir. Yapılan Dunnett c testi analizi sonucunda ise atılımcıların yaşı artıkça (45+) diğer yaş gruplarına göre negatif yönde farklılaştığı görülmüştür.

H2c eğitim bilgilerine göre yapılan etkinlik hipotezi Anova ve Dunnett c testleriyle analiz edilmiş ve analiz sonucunda eğitim bilgilerine göre anlamlı farklılıklar çıktığı tespit edilmiştir. Dunnett c analizi sonucunda ise okuryazar, ilkokul, lise ve önlisans mezunlarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre negatif yönde farklılıklar gösterdiği ve lisans mezunlarının da okuryazar, ilkokul, lise ve önlisans mezunlarına göre pozitif yönde farklılık gösterdiği görülmüştür.

H2d meslek bilgilerine göre yapılan etkinlik hipotezi Anova ve Dunnett c testleriyle analiz edilmiş olup analiz sonucunda meslek bilgilerine göre anlamlı farklılıklar çıktığı tespit edilmiştir. Dunnett c analizi sonucunda ise katılımcılar arasında esnaf/iş ve emekli kişilerin öğrenci ve kamu çalışanlarına göre negatif yönde farklılık gösterdiği kamu çalışanlarının da esnaf/iş, emekli ve özel sektör çalışanlarına göre pozitif yönde farklılık gösterdiği görülmüştür.

H2e gelir bilgilerine göre yapılan etkinlik hipotezi Anova ve Tukey testleriyle analiz edilmiş ve analiz sonucunda gelir bilgilerine göre anlamlı farklılıklar çıktığı tespit edilmiştir. Tukey analizi sonucunda ise 0-22104, 35001-50000 gelir seviyesine sahip olan katılımcıların diğer gelir grubundaki katılımcılar arasında negatif yönde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular, bu çalışmanın benzer içerikteki ulusal ve uluslararası literatürle karşılaştırılabilir nitelikte olduğunu ve alana katkı sağlayacak özgün sonuçlar sunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, Batman ilinde DİKA'nın rolü üzerine yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalara katkı sunmakta, kalkınma ajanslarının yerel düzeyde algılanışı ve etkinliği konusunda önemli bir referans kaynağı olduğu düşünülmektedir.

- Öte yandan DİKA'nın sunduğu projeler ve yapılan analizlerin bulguları ışığında aşağıdaki öneriler sunulmaktadır.

DİKA proje desteklerine olan katılımın artırılması amacıyla, proje ve desteklerinin tanıtımı, basın aracılığıyla ve diğer sosyal medya platformlarıyla genişletilerek yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede, söz konusu desteklerin görünürlüğü artırılacak ve katılım oranları yükseltilecektir.

DİKA, proje desteklerinin farkındalığını ve bilinirliğini artırmak amacıyla stratejik yaklaşımlar geliştirmeli ve bölgesel aktörlerle iş birlikleri kurarak bu süreçleri güçlendirmelidir.

DİKA tarafından Batman ilinde desteklenen toplam 498 projenin 270'i tarım sektörüne yönelik olup, bu sayı tüm projeler içerisinde en yüksek oranı oluşturmaktadır. Ancak, sağlanan desteklerin katma değeri yüksek ürünlerin üretildiği alanlara yönlendirilmesi durumunda bu yatırımların ilin sosyoekonomik kalkınması üzerinde daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (1980). Eğitimde Kalkınmanın Yeri ve Önemi: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 1-3. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Ağralıoğlu, Ş. (2018). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkileri: Siirt Örneği Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Siirt: Siirt Üniversitesi.
- Afşar, M. (2009). Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Anadolu Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:9 Sayı:1. 87. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Akça, H. (2015). Beşeri Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme. 860-862. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Aksöz, İ. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Stratejileri. 8-13. Atatürk Üniversitesi Yayın Komisyonu. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Alataş, S. (2014). Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 27-28. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Alataş, S. (2014). Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 34-35. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Almalı, V. (2016). Türkiye’de Kalkınma Ajansları: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Örneği Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 28-30. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi.
- Almalı, V. (2016). Türkiye’de Kalkınma Ajansları: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Örneği Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 33-34. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi.
- Altıntaş, Z. (2016). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü Ahiler Kalkınma Ajansı Örneği Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 7. Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi.
- Arslan, K. (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıkların Giderilmesinde Etkin Bir Araç Bölgesel Plan ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 275-294.
- Bakır, H. (2010). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 20-21. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

- Bakır, H. (2010). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 75-76. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Barlın, H. (2010). Bölgesel İktisat Politikaları Ve Türkiye Uygulamaları. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 27. İstanbul Marmara Üniversitesi.
- Barlın, H. (2010). Bölgesel İktisat Politikaları Ve Türkiye Uygulamaları. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 204-205. İstanbul Marmara Üniversitesi.
- Baykal, A. (2020). Türkiye Kalkınma Planlarının Sosyoekonomik Etkileri: İstanbul Kalkınma Ajansı Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 75. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Baykal, A. (2020). Türkiye Kalkınma Planlarının Sosyoekonomik Etkileri: İstanbul Kalkınma Ajansı Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 67. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Baykal, N. (2010). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği. 20. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Baykal, N. (2010). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği. 57-75. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Berber, M. ve Celepçi, E. (2005). Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar Kalkınma Ajansları ve Türkiye de Uygulanabilirliği. Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu. 146–156.
- Bıçkın, R. (2024). Türkiye’nin Beş Kalkınma Planlarında Güvenlik Olgusunun İncelenmesi. Topkapı Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 48-46. İstanbul: Topkapı Üniversitesi.
- Birinci, A. (1998). Nüfus Artışının Ekonomiye Yaptığı Etkiler Açısından Değerlendirilmesi Ve Türkiye’deki Yansımaları. 154-156. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. Cilt:29. Sayı:1
- Büyükçulcu, U, (2024). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölge Kalkınmasına Katkısı; Baka (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı) Örneği: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 49. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Büyükçulcu, U, (2024). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölge Kalkınmasına Katkısı; Baka (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı) Örneği: Süleyman Demirel Üniversitesi

- Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 25. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler. 124-125. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Cilt:26 Sayı:1
- Çakmak Karaçay, H. (2003). Kalkınma İktisadi Literatüründe Gelişme Kavramının Evrimi. 50-51. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:21 Sayı:2
- Çalışkan, B. (2023). Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Mali Yapısı ve Yaşanan Sorunlara Uygulamalı Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 25. Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, H. (2021). Dicle Kalkınma Ajansının İmajı: Mardin (Artuklu) Örneği. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 20. Siirt: Siirt Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, H. (2021). Dicle Kalkınma Ajansının İmajı: Mardin (Artuklu) Örneği. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 61. Siirt: Siirt Üniversitesi.
- Çayın, M. Karhan, G. Silinir, M. & Aydeniz, N. (2012). Bölgesel Kalkınmada Öncü Rol Üstlenen Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Güncellenmesi: Dicle Kalkınma Ajansı Örneği. 106-107. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi. Cilt: 2 Sayı: 1.
- Cebeci, A. (2022). Türkiye’nin Seçili Kalkınma Planlarının Karşılıklı Analizi. Trakya Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek Lisans Tezi. 56-59. Tekirdağ: Trakya Üniversitesi.
- Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sağlık, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cild:9 Sayı:1 s.20-21.
- Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sağlık, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cild:9 Sayı:1 s. 25.
- Çelik, F. (2017). İzmir Kalkınma Ajansı (İzka) Kalkınma Kurulu’nun Etkinliğini Artırma Girişimleri. 59. Süleyman Demirel Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:27.
- Ceran, Y. (2010). Kalkınma Ajanslarında İç Denetim. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı:2, s.19 - 34.
- Çetinkaya, Ş. ve Ateş, Ç. (2018). Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- Cilt:2 Sayı:1. s. 1-23.
- Çetiner. O ve Çelik, S. (2019). Türkiye Ekonomisinde Kalkınma Planları Ve Kalkınma Planlarındaki Söylem Değişiklikleri.127-128.

- Çetin, B. (2014). Eğitim ve Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 30. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Çokcanlı, M. (2019). Beşeri Sermayenin İllere Ekonomik Kalkınma Düzeylerine Etkisi: Türkiye Örneği ve Yatay Kesit Örneği: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 33. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Çotuk, M. (2014). Türkiye’de Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesinde Kurulan Kalkınma Ajansları ve Kadın İstihdamının Rolü: İstanbul Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 20-21. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Çölkesen, H. (2009). Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar ve Kalkınma Ajansları: Türkiye-İngiltere Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırılması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- DPT, (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. 471-476. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT, (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. 1-20. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Müsteşarlığı.
- Demirel, Özcan. (1993). Eğitim Terimleri Sözlüğü. Usem Yayınları, Ankara. 93.
- Demiral, S. ve Arslan, C. (2023). Eğitim ve Büyüme İlişkisi: Kısa ve Uzun Dönemli İnceleme. Enderun Dergisi Cilt:7 Sayı:2. 169-170.
- Denli, İ. (2013). Bölgesel Kalkınmada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü Açısından DİKA ve GEKA Örneklerinin Karşılaştırılması. 89-90. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- DİKA. (2024). <https://www.dika.org.tr/bolgemiz/bolgenin-turkiye-deki-konumu>. (erişim:31.12.2024)
- DİKA. (2010). Dicle Kalkınma Ajansı 2010 Faaliyet Raporu. 8-9.
- DİKA. (2010). Dicle Kalkınma Ajansı 2010 Faaliyet Raporu. 22-23.
- Direkçi, Y. (2023). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkileri: Batman Örneği. 23-24. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Siirt: Siirt Üniversitesi.
- Dulupçu, M.A. (1999). Kalkınma iktisadı üzerine bazı düşünceler: ideolojik-pratik-teorik bir sorgulama. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 155.
- Elseven, B.H. (2019). Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: Marka Örneği. 10. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Erbaş, M. (2014). Türkiye Geneline Kalkınma Ajansları ile TR52 Bölgesi Mevlana Kalkınma Ajansının Faaliyetleri. Türk İdare Dergisi Sayı:478. s. 76-77.
- Erikli, S. ve Bayat, B. (2016). Kamu İstihdam Yaratma Programı Olarak “Tennessee Vadi Projesi” ve Toplum Yararına Çalışma Programının İncelenmesi. 77-80. Dergi Park Akademi Dergisi. Cilt:2 Sayı: 3.
- Engin, C. (2011). Kalkınma Ajansları: Türkiye Ve İngiltere Ülke Örnekleri. 65-76. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt: 3, No: 2.
- Er, K. (1997). 1633-1967 Planlı Döneminde Türkiye’de Sektörel Yapısal Değişim ve Bilgi Toplumuna Geçiş. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 157-158. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Erbay, E.R. ve Özden, M. (2013). İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri. 13.
- Erbay, E.R.ve Özden, M. (2013). İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri. 17.
- Elmas Arslan, (2013). Ekonomik Kalkınma, Büyüme ve Gelir Dağılımı: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 46. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Erel, M. (2019). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkileri Mevlana Kalkınma Ajansı ve TR 52 Bölgesi Örneği (2009-2018). 94-98. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Ergene, M. (2019). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Trakya Kalkınma Ajansı Örneği. 85-92. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Ertaş, N. (2013). Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye’de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından "Mevlana Kalkınma Ajansı" örneği. 19-20. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Ertaş, N. (2013). Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye’de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından "Mevlana Kalkınma Ajansı" Örneği. 90-91. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Ersungur, M. (2010) İktisadi Kalkınma Ve Teknoloji. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi Dergisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi. 42-43.
- Güçlü U. (2018). Kalkınma Ajansının Kalkınmaya Katkısı: Kastamonu Örneği. 1. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.

- Gürer, G. (2014). AB Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Sorununa Yönelik Gelişmeler Ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Güven, C. (2018). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları Yatırım Desteklerinin Bölgesel Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Harris,N. N. Adams, ve J. Alden. (2006). Bölgesel Kalkınma Ve Mekânsal Genişlemiş Avrupa Birliğinde Planlama [Regional Development And Spatial Planning In An Enlarged European Union]. 245-246.
- İrehan, E. (2024). Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümünün Dengelenmiş Skor Kart Yöntemi İle Ölçülmesi Fırat Kalkınma Ajansı Örneği. 24. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- İlgar, S. (2023). İşletme Anabilim Dalı Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Serhat Kalkınma Ajansı Ve GÜDÜMLÜ Proje Destekleri Üzerine Bir Araştırma. 29. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi.
- İzmir Kalkınma Ajansı.
<https://kalkinmaguncesi.izka.org.tr/index.php/2020/04/28/kalkinma-kavrami-uzerine-dusunceler/2020>.
- Karaaslan G. (2008). Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar Ve Kalkınma Ajansları. 75. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karaaslan G. (2008). Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar Ve Kalkınma Ajansları. 77-78. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karasu, K. (2009). Yerleşme Söylemi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. Memleket ve Siyaset Yönetim Dergisi. Cilt:4 Sayı:46. s. 24-25.
- Kayan, A. (2012). Türkiye’de Bölge Planlaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Mustafa Kemal Üniversitesi Enstitüsü Dergisi Cilt: 9 Sayı: 20 s.7-20.
- Kıratoğlu, E. (2015) Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları Ve Kalkınma Ajanslarının Önemi: Karacadağ Kalkınma Ajansı. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 26-27. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Korkmaz, S. (2023). Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Özelde Trakya Kalkınma Ajanslarının İncelenmesi: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 25. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi.

- Korkmaz, S. (2023). Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Özelde Trakya Kalkınma Ajanslarının İncelenmesi: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 49. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi.
- Konat, M.E. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Tesisinde Kalkınma ajanslarının Yeri ve Önemi: Mevlana Kalkınma Ajansı Karaman Örneği. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 91-92. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Konat, M.E. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Tesisinde Kalkınma ajanslarının Yeri ve Önemi: Mevlana Kalkınma Ajansı Karaman Örneği. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 71-73. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Kubar, Y. (2014). Az Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 22. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kulaksız, Y. (2008). Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Alan Tezi. 31-32.
- Manga, M. (2015) Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Brics Ülkeleri Ve Türkiye Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 24 Sayı: 1 s. 45-47. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Narman, Ü. (2019) Kalkınma Ajanslarının Ülke Ekonomileri Açısından Önemi Ve Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Örneği: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 43. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Narman, Ü. (2019) Kalkınma Ajanslarının Ülke Ekonomileri Açısından Önemi Ve Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Örneği: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 15. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Nijkamp, P. R. Capello ve E. Elgar. (2009). Bölgesel Büyüme Ve Kalkınma Teorileri El Kitabı [Handbook Of Regional Growth And Development Theories]. 36-37.
- Nişancı, M. (1994). Planlı Dönemde Kalkınma ve Yapısal Değişimin Analizi. Atatürk Üniversitesi sosyal Bilimler enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 56-58. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Noyan Yalman, İ. (2010) Liberalizasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Bir Kısım Latin Amerika Ve Güney Doğu Asya Tipi Ülkelerin Karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 22-25. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- OECD Report, (2009). Kalkınma Politikasının Yönetilmesi: Performans Göstergelerinin Kullanımı [Governing Regional Development Policy: The Use Of Performance

Indicators]. <http://www.oecd.org/publishing/corrigenda> (Erişim Tarihi: 25.12.2024).

- Orkunoğlu, I. ve Şahin, F. (2015). Kalkınma Ajansları: “Ankara Kalkınma Ajansı” Özelinde Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi.
- Övünç, B. (2017). Düünden Bugüne, Bugünden Yarına: Kalkınma Ajansları. 22-23. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi. Cilt:12 Sayı:27
- Özaslan, H. ve Ünlü, H. (2015). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Değişim ve Kalkınma Ajansları, Mehmet Akif Özaslan, Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:13, 64-83.
- Özdemir, V. (2014). Türkiye’de Planlı Kalkınma Deneyimleri. 15-17. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özer, Y. E. (2008). Review of Social, Economic & Business Studies, Cilt:9/10, s. 389-408.
- Özgür, A.E. (2014). AB Uygulamaları Çerçevesinde Türkiye’de Kalkınma Ajansları. 167. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Paksu, A. (2014). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, İpekyolu Kalkınma Ajansı Örneği. 143-150. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Pehlivan, P. (2013). Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği. Manisa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 412-434. Cilt:11 Sayı:3
- Polat, E. (2012). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) Örneği. 31. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:9 Sayı:1.
- Resmi Gazete. (2016). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.html> uzantısından alınmıştır (Erişim tarihi: 19.12.2024).
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2019, Kalkınma Ajansları 2019 Yılı Genel Faaliyet Raporu.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Kalkınma Ajansları 2019 Yılı Genel Faaliyet Raporu. 5-6.
- Savrul Kılıç, B. (2013). Bölgesel Kalkınma Teorileri Ve Politikaları: Avrupa Birliği Ve Türkiye: İstanbul Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 50. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

- Savrul, Kılıç, B. (2013). Bölgesel Kalkınma Teorileri Ve Politikaları: Avrupa Birliği Ve Türkiye: İstanbul Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 72-74. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Saygın, D. ve Ultan, Ö.M. (2017). Kamu İstihdam Yaratma Programı Olarak “Tennessee Vadi Projesi” ve Toplum Yararına Çalışma Programının İncelenmesi. 77- 78. Hayat Ekonomisi Dergisi. Cilt: Sayı: 4.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi Cilt:6. 4. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Seyidoğlu, M.A. (2015). Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: Batman İli Üzerine Bir Uygulama. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Sezgin, A. (2013). Kalkınma Ajansı Uygulamasının Gelişmiş Ve Az Gelişmiş Ülke Örnekleri Açısından Sonuçları: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 28. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Sipahi, E. (2022). Türkiye’de Bölgesel Kalkınmayı Sağlamada Kalkınma Ajanslarının Değerlendirilmesi. Bursa Uludağ Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 19. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Schumpeter J. (2006). History Of Economic Analysiz, Taylor & Fransis E-Library yy. s.417.
- Strateji Bütçe Daire Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). 14-18.
- Strateji Bütçe Daire Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). 18-38.
- Tiftikçigil, B. (2010). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 161-163. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Turan, S. (2007). Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi
- Turhan, Y. (2020) Kalkınma Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Etimolojik Serüveni: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesi Uluslararası ve İlişkiler Bölümü. 150. Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi.
- Uçar, H.M. (2019). Gelir dağılımı ve Büyüme İlişkisi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 18-19. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

- URL1-(2024). https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekonomik_kalk%C4%B1nma adresinden alındı (erişim 25.11.2024).
- URL2-(2024).Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr> adresinden alındı (erişim tarihi 25.11.2024).
- URL3-(2024).https://tr.wikipedia.org/wiki/sürdürülebilir_Kalkınma_Amaçları-adresinden alındı (erişim 27.11.2024).
- URL4-(2024). <https://www.tmmob.org.tr/icerik/ikinci-kalkinma-plani-2024-2028-uzerine-tmmob> (erişim tarihi:11.12.2024).
- URL5-(2024). <https://www.secopedia.org/kavramlar/dogal-kaynaklar/> (erişim tarihi 28.11.2024).
- URL6- (2024). <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (erişim tarihi 25.11.2024)
- URL7- (2024). <https://www.getmidas.com/blog/sermaye-nedir/> (erişim tarihi 01.12.2024)
- URL8-(2024).<https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>. (erişim tarihi 26.11.2024).
- Urhan, F.B. (2015). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı Örneği. 51-52. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Ünal, G. (2022). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: TR41 Bölgesi. 129-134. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ünlü, H. ve Özaslan, A. (2015). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi. Cilt:7 Sayı:13/11.
- Vurucu, A.N. (2013). Bölgesel Kalkınma Ajanları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 46. İstanbul: Kültür Üniversitesi.
- Yıldız, G. (2013). Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü Ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örneği: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 28. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yılmaz, B. (2011) Kalkınma Politikalarında Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 11. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Yılmaz, B. (2011) Kalkınma Politikalarında Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 15. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Yücel, M. (2024). Beş Yıllık Kalkınma Planlarının (1963-2000) Hayvancılık Sektörü Açısından İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Doktora Tezi. 146-153. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

EKLER

Ek 1:

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI

ANKET

Bu anket, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tezli yüksek lisans öğrencisi Abdulkadir ÖZÇELİK tarafından hazırlanan “**Dicle Kalkınma Ajansı’nın Bilinirliği ve Etkileri: Batman İli Örneği**” başlıklı tez için hazırlanmıştır. Anketteki soru veya ifadeler Almal (2016), Çavuşoğlu (2021), Güçlü (2018), Korkutan (2023) ve Seyidoğlu (2015) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Batman üniversitesi etik kurul izni alınmış bu ankete gerekli özen gösterilerek verilecek cevaplar çalışmanın daha sağlıklı yürütülmesinde etkili olacaktır. İlginiz ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

Batman Üniversitesi

İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Abdulkadir ÖZÇELİK

Batman Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Katılımcıya İlişkin Bilgiler

1.Cinsiyet	2. Yaş	3. Eğitim					
(1) Erkek	(1) 18-25	(1) Okuryazar	(2) İlköğretim	(3) Lisans	(4) Önlisans	(5) Lisans	(6) Lisansüstü
(2) Kadın	(2) 26-35						
	(3) 36-45	4. Medeni Durum					
	(4) 45+	(1) Evli			(2) Bekâr		
5. Mesleğiniz							
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)		
Öğrenci	Kamu Çalışanı	Özel Sektör Çalışanı	Emekli	Eşnaf/ İş İnsanı	Diğer		
6. Gelir							
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
0-22.104 TL	22.105-35.000 TL	35.001-50.000 TL	50.001 TL üstü	Diğer			

2) Dicle Kalkınma Ajansı ile ilgili genel bilgiler

İfadeler	Evet (1)	Hayır (2)
1. Dicle Kalkınma Ajansı'nın çeşitli alanlarda hibe desteği sunduğunu biliyor musunuz?	(1)	(2)
2. Dicle Kalkınma Ajansı'na daha önce müracaat ettiniz mi?	(1)	(2)

3. Dicle Kalkınma Ajansı'nın Bilinirliği

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlinde yeterince tanınmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Dicle Kalkınma Ajansı kurumsallaşmasını tamamlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Dicle Kalkınma Ajansı AB'nin sağladığı bölgesel fonlardan yeteri kadar yararlanmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Dicle Kalkınma Ajansı özerk bir yönetim anlayışına sahiptir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Dicle Kalkınma Ajansı etkili bir denetim sistemine sahiptir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Dicle Kalkınma Ajansı tarafından yapılan planlamalar Batman'da etkili bir şekilde hayata geçirilmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Dicle Kalkınma Ajansı Batman İli için önemli projeler yürütmüştür.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

8.	Dicle Kalkınma Ajansı'nın iletişim organları etkindir ve ulaşılabilir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Dicle Kalkınma Ajansı merkezi Batman İli arasında aktif bir iş birliği ve koordinasyonu mevcuttur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Dicle Kalkınma Ajansı'nın yaptığı faaliyetler düzenli bir şekilde yayınlanmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Dicle Kalkınma Ajansı paydaşları tarafından fon sağlayan bir kurum olarak bilinmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlinde kamu, özel kesim ve STK'lar arasında iş birliği sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

4) Dicle Kalkınma Ajansı'nın Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açından Etkileri

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Dicle Kalkınma Ajansı Batman İlının ekonomik gelişimine olumlu katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman İlının sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunur	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman İlının eğitimine katkıda bulunur	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Dicle Kalkınma Ajansı desteklediği projeler ile Batman İlinde çevrenin korunmasına katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki turizm faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Dicle Kalkınma Ajansı yaptığı projeler (AB projeleri gibi) ile Batman'a yabancı kaynak çekerek katkıda bulunur	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki sanayinin gelişmesine katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler					

ile Batman'daki altyapının gelişmesine katkıda bulunur	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'daki tarım ve hayvancılığın gelişmesine katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Dicle Kalkınma Ajansı verdiği destekler ile Batman'ın teknolojik düzeyinin gelişmesine katkıda bulunur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)